

Σχολείο και Ζωή

5

ΜΗΝΙΑΙΑ
ΠΑΙΔΑΓΟΓΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΟΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ ΙΓ'
ΜΑΪΟΣ
1965

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ

«ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ» ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ Εκδίδεται τήν 1ην έκαστου μηνός. Διευθυντής: Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ Διεύθυνση: ΑΝΔΡ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ Γραφεία: 'Ακαδημίας 57 — 'Αθήναι		
«L'ECOLE ET LA VIE» REVUE MENSUELLE DE PÉDAGOGIE Directeur: G. ZOMPANAKIS Gérant: A. ZOMPANAKIS Rue: Acadimias 57 — Athènes Année 13 MAI 1965		
ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ Έσωτερικού: Για τὰ Σχολεία Δρχ. 100 Για τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς . . . 60 Ὁργανισμοὺς, Τραπεζὰς κλπ. » 250 Τὸ τεύχος » 10 Ἐξωτερικού: Για Ἐκπαιδευτικοὺς: 1,5 λίρα Ἀγγλ. ἢ δολλάρια 4 (Ἑτησίᾳ). Για σχολεῖα: 2 λίραι Ἀγγλίας ἢ δολ- λάρια 5,5. (Ἑτησίᾳ). Ἡ συνδρομὴ ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Ἰανουά- ριο ἑκάστου ἔτους καὶ προπληρώνεται Συνεργασία, γράμματα, ἐπιταγὰς κλπ. στὴ διεύθυνση: Περιοδικὸ «ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ» ὁδὸς Ἀκαδημίας 57 Ἀθή- νας (Κ). Τηλ. 633.461 Τ. Τ. 143.		
ΕΤΟΣ ΙΓ'	ΜΑΪΟΣ 1965	ΤΕΥΧΟΣ 5
Διευθύνσεις κατὰ νόμον: Διευθυντοῦ: Βασ. Σοφίας 8 — Νέα Σμύρνη. Τυπογραφικαὶ Ἔργασίαι: Γερ. Α. Γεωργιάδης Ὁδὸς Βαλτετσίου 62 — Ἀθήναι — Τηλ. 624-692		

Ἐγγράφονται συνδρομητὰ καὶ πωλοῦνται προηγούμενα τεύ-
 χη τοῦ περιοδικοῦ «ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ» στὰ Γραφεῖα μας
 ΟΔΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ 57 — ΑΘΗΝΑΙ — ΤΗΛ. 633.461 Τ. 143

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Γ. Ζομπανάκης: Οἱ ψυχολογικὲς συνέπειες τῶν μοντέρνων ἀλλαγῶν	225
Στυλ. Ε. Παπαδήμα: Ἡ ἀσθένεια τῆς ἀναγνώσεως καὶ τὸ περιβάλλον τοῦ παιδιοῦ	230
Ἑμμ. Ζαμπετάκης: Σκέψεις, μίμησις καὶ μάθησις εἰς τὴν Α' τάξιν	234
Μεάτη Ἀγγελοπούλου: Ἡ ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμισις ὅσα ἀπέμειναν	237
Νικ. Α. Σκόπα: Τὸ πρόβλημα τῆς προσαρμογῆς τῶν μαθητῶν στὸ Σχολικὸ περιβάλλον	242
Δ. Τσολακίδης: Πῶς βλέπω τὸ νέο σχολεῖο	254
Γ. Ζομπανάκης: Στενὴ συνεργασία σχολείου καὶ οἰκογενείας	260
Διεθνὴς Ἐκπαιδευτικὴ Κίνησις:	264
Ἑλληνικὴ Ἐκπαιδευτικὴ Κίνησις:	269
Εὐρ. Σούρλα: Κριτικὴ τοῦ Βιβλίου	270

"ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ - ΕΚΔΟΤΗΣ: Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ

Ἔτος ΙΓ'

Μάιος

Τεύχος 5

Οἱ ψυχολογικὲς συνέπειες τῶν μοντέρνων ἀλλαγῶν.

α) Στὴν οἰκογένεια

Ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὅτι ἡ οἰκογένεια ἔνεκα τῶν φυσικῶν καὶ συναισθηματικῶν δεσμῶν ποὺ συνδέουν γονεῖς καὶ παιδιὰ, δὲν ἐπηρεάζεται πάρα πολὺ ἀπὸ τὶς μοντέρνες ἀλλαγές. Ὅποιες κι ἂν εἶναι οἱ ἐποχὲς καὶ οἱ τόποι, οἱ εἰκόνες τοῦ πατέρα καὶ τῆς μητέρας, πα-
 ραμένουν ἐκείνες πάνω στὶς ὁποῖες κατασκευάζεται καὶ διαμορφώνε-
 ται ἡ προσωπικότητα τοῦ παιδιοῦ. Αὐτὸ εἶναι ἀκριβές!

Ἄλλ' εἶναι ἐπίσης ἀκριβές, ὅτι οἱ εἰκόνες αὐτὲς τῶν γονέων ἄλ-
 λαξαν ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ περιβάλλοντος καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τὴν
 κοινωνικὴ καὶ τεχνικὴ ἐξέλιξη.

Ἄλλοτε ἡ ἐπιρροὴ τῆς οἰκογενείας, ὅσο κι ἂν ἦταν αὐταρχικὴ, διαρκοῦσε πολὺ λιγότερο χρόνον ἀπὸ σήμερα. Ἡ διάρκεια τῆς ζωῆς ὡς τὶς ἀρχὲς τοῦ περασμένου αἰῶνα ἦταν 25 χρόνια. Σήμερα ξεπερνᾷ τὰ 70. Ἄλλοτε, πολλὰ παιδιὰ γίνονταν πολὺ νωρὶς ὀρφανὰ ἀπὸ πα-
 τέρα καὶ μητέρα. Λίγα προλάβαιναν νὰ γνωρίσουν τοὺς παπποῦδες
 του. Ἡ μέση ἡλικία τοῦ παιδιοῦ, ὅταν πέθαινε ἕνας ἀπὸ τοὺς γονεῖς
 του, ἦταν 14 χρόνια. Σήμερα, ἡ μέση ἡλικία τοῦ ὀρφανοῦ εἶναι 50
 χρόνια.

Στὸ παρελθὸν οἱ γονεῖς ἀσχολοῦνταν πολὺ λίγο μὲ τὰ παιδιὰ. Οἱ
 πλούσιοι τὰ ἐμπιστεύονταν στοὺς ὑπηρέτες. Οἱ φτωχοὶ ἐργάζονταν
 ἀδιάκοπα, καὶ τὸ παιδί πολὺ νέο ἀκόμη ἀφήνε τὴν οἰκογένεια γιὰ νὰ
 ἐργασθῇ κι αὐτό. Σήμερα ὁ βίος τῆς οἰκογενείας παρατείνεται σὲ μιὰ
 τριπλὴ μακροβιότητα. Ἡ ἀγωνία τῆς μορφώσεως πολλῶν παιδιῶν
 κατέχει πολλοὺς γονεῖς. Τὸ θέμα τὸ ἴσως καθυστεροῦν. Τὰ φροντι-

ΔΩΡΕΑ Κ. Κονιδῶν
 ΗΜΕΡΟΜ. 20-7-90
 ΑΡΙΘ. 44433

στήρια, οί ξένες γλώσσες. οί πορείες τών επιλαχόντων με τὰ κτυπητά πλακάτ, οί σπουδές του έξωτερικού κ.λ.π.

Τό άγνωμένο παιδί του περασμένου αιώνα, διαδέχεται σήμερα τό άσφυκτικά φροντισμένο παιδί.

Η κοινώνια και τό κράτος έπεμβαίνουν σιγά - σιγά στην οικογένεια. Αναλαμβάνουν ένα μέρος τών έξόδων που άλλοτε έβάραιναν έντελώς την οικογένεια, (συσσίτια, μαθητικές έξοχές, ύποτροφίες, παιδικοί σταθμοί κ.λ.π. Έτσι ό πατέρας βλέπει νά περιορίζεται άκόμη πιο πολύ ή έξουσία και τὰ βάρη του.

Από τη στιγμή αυτή ή οικογένεια αποκτά δημοκρατική μορφή. Μεταβάλλεται σε συνεργατική ομάδα, όπου κάθε μέλος έχει άναγνωρισμένα δικαιώματα. Η άναγνώριση τών δικαιωμάτων του καθενός, δημιουργεί μιá νέα κατάσταση. Η έξουσία τών γονέων γίνεται λιγότερο αυταρχική. Τής επιβάλλονται όρια άγνωστα ως τώρα.

Μιά τέτοια εξέλιξη θέτει σπουδαία προβλήματα

Και πρώτα άπ' όλα τό πρόβλημα του κύρους τών γονέων. Γνωρίζομε ότι τό παιδί έχει άνάγκη μιās σταθερής αυθεντίας τών γονέων. Ο πατέρας ιδιαίτερα πρέπει νά δείχνη την ήρεμή του δύναμη, που είναι σπουδαίο στοιχείο της παιδαγωγικής του επιρροής. Αν ή εξέλιξη περιορίσε τό νόμιμό του κύρος, ό περιορισμός αυτός σύγχρονα έγινε άληθινή πηγή του κύρους του. Γιατί τό κύρος δέν τό δίνει πιά ό άπλός ρόλος αλλά ή έσωτερική αξία του ανθρώπου, και ό χαρακτήρας του.

Αν λάβωμε υπόψη την εικόνα του πατέρα, πρέπει νά όμολογήσωμε ότι έξελίχθη πολύ. Στο παρελθόν ή πατριαρχική κοινωνία απέναιμε στον πατέρα ένα άδιαφιλονίκητο κύρος, μιάν άδιάσειστη αυθεντία και άπόλυτη έξουσία σε όλα τὰ μέλη της οικογένειας. Η ύποταγή και ή πειθαρχία ήταν κανόνας άπαράβατος. Οί σχέσεις της έξαρτήσεως ήταν άσυζήτητες και δέν έθεταν φανερά προβλήματα.

Σήμερα, με την άναγνώριση τών δικαιωμάτων της γυναίκας και του παιδιού, με την επέμβαση τών κοινωνικών νόμων υπέρ αυτών, με τη διάδοση τών νέων γνώσεων της ψυχολογίας και παιδαγωγικής, τό πατρικό κύρος κλονίστηκε πολύ. Έχασε την καταναγκαστική του δύναμη.

Την ίδια εποχή, ή εικόνα της μητέρας έξελίχθη σε μεγαλύτερη αυτονομία και σε κάποιο περιορισμό της θηλυκότητός της.

Όσον άφορά τὰ παιδιά, αυτά αισθάνονται τον έαυτό τους πολύ ένωρίς ως πρόσωπα, που έχουν τὰ δικαιώματά τους.

Τό φυσικό αυτό κύρος τών γονέων φανερώνεται μόνο του, δέν έχει άνάγκη έξωτερικής έπιβολής με θορύβους και θεάματα. Δέν γεννάται με κοινωνικές προσταγές, αλλά πηγάζει από την πραγματική δύναμη του

πατέρα. Δέν είναι ρόλος που παίζει, αλλά μιá ζωντανή πραγματικότητα. Και ή ευαισθησία του παιδιού, ένισχύεται από αυτό τό φυσικό κύρος, ένώ καταπιέζεται πολύ και μειώνεται από τό αυταρχικό και δεσποτικό κύρος.

Τό συμπέρασμα είναι τουτο: Η ιδιότητα του πατέρα στις μέρες μας, άπαιτεί πολλές πραγματικές ικανότητες. Δέν μπορεί πιά νά στηρίζεται σ' ένα έξωτερικό και έξαναγκαστικό κύρος, στους αυστηρούς κανόνες και αυστηρές στάσεις. Θα στηριχθῇ στην προσωπική και έσωτερική του αξία!

Οί γονείς όφείλουν νά τό καταλάβουν· πρώτοι αυτοί νά δεχτούν τις άλλαγές και νά βρούν τη δύναμη και την ικανότητα νά τις άντικρύσουν.

Ανάλογες παρατηρήσεις θα μπορούσαν νά γίνουν και για τη μητέρα. Και αυτή πρέπει ν' άντλή από την έσωτερική της δύναμη τό φυσικό της κύρος και την έπιβολή. Όφείλει νά διατηρή όλη της τη θηλυκότητα και νά μή πιστεύη, ότι ή κοινωνική της θέση άπαιτεί άπ' αυτή ν' άντροποιηθῇ.

β) Συνέπειες της αξιοποιήσεως της νεολαίας.

Τό παιδί όταν άναπροσαρμοστή σε όλες τις βαθμίδες, δέν υπάγεται πιά στην οικογένεια, ένώ έξακολουθεί νά παραμένη εκεί.

Οί έμποροι τών δίσκων, τών περιοδικών και της ραδιοφωνίας έκμεταλλεύονται τη νέα αυτή πελατεία σαν πηγή σημαντικού κέρδους.

Η προώθηση αυτή της νεολαίας επιφέρει άντίστροφα μιá πτώση της αξίας του γήρατος και γενικώτερα τών ένηλίκων. Πριν άκόμη οί ένήλικοι καταρρεύσουν από τον πανδαμάτορα χρόνο, περιφρονούνται και άχρηστεύονται. Ο παλαιός, που ένσαρκώνει τις καθιερωμένες αξίες, καταντά τό σύμβολο του παρελθόντος, θεωρείται άναπροσάρμοστος στη μοντέρνα εξέλιξη. Η εικόνα του έμπειρου ένήλικου, θεωρείται πολύ ξεθωριασμένη στα μάτια τών νέων. Η νεολαία έδώ στηρίζεται στην έλαστικότητα της, στον αυθορμητισμό της, στις φυσικές της τάσεις προς άντίθεση, όταν οί ένήλικοι έναντιώνονται μπροστά στις νέες κοινωνικές μεταβολές.

Γνωρίζομε τὰ παράπονα και τις κριτικές πολλών γέρον για κάθε νέα άλλαγή: «Στην εποχή μας ήταν καλύτερα. Σήμερα τίποτε πιά δέν είναι στη θέση του».

Τὰ παράπονα αυτά φυσικά γίνονται σ' όλες τις εποχές. Σήμερα όμως άκούονται δυνατότερα από τις δυσκολίες, που συναντούν οί ένήλικοι με τις ραγδαίες μεταβολές.

γ) Στο σχολείο.

Οί ίδιες μεταβολές στις σχέσεις τών νέων και ένηλίκων γίνονται αισθητές και στη σχολική ζωή.

Τό σχολείο του παρελθόντος, όπως άκριβώς ή οικογένεια, στηρι-

ζόταν στην απόλυτη αὐθεντία τοῦ δασκάλου. Ὁ δάσκαλος ἦταν ὁ μόνος κάτοχος ὅλων τῶν γνώσεων. Ἡ πειθαρχία καὶ ἡ τυφλὴ ὑποταγὴ τῶν μαθητῶν εὐκόλυναν τὸν δάσκαλο νὰ μεταδώσῃ τὶς γνώσεις του μὲ τὴ μέθοδο τῆς ἐπιστολῆς.

Σήμερα, ὁ δάσκαλος ἀκριβῶς ὅπως ὁ πατέρας, δὲν ἀντιπροσωπεύει τὸν φθασμένο ἐνήλικο σὰν τὸν κάτοχο ὅλων τῶν γνώσεων. Τὸ παιδί ἀπὸ παθητικὸ ἀντικείμενο γίνεται ἐνεργητικὸ ὑποκείμενο. Παρουσιάζεται σὰν προσωπικότης, **μὲ πρόωρη αὐτονομία καὶ οἰκονομικὴ ἀξία**. Μαθαίνει χίλια δυὸ πράγματα ἔξω ἀπὸ τὸ σχολεῖο. Εἶναι πολὺ καλὰ πληροφορημένο γιὰ τὴν ἐξέλιξη, τὶς νέες εἰδήσεις, τὴν πρόοδο. Ἡ νέα παιδαγωγικὴ τοῦ δίνει μεγάλη προσωπικὴ αὐτενέργεια. Ἡ σχολικὴ τάξη μεταβάλλεται σὲ συνεργαζόμενη ὁμάδα μὲ ὁδηγὸ καὶ ὀργανωτὴ τὸν δάσκαλο. Στὸ σχολεῖο, ὅπως στὴν οἰκογένεια, τὸ κῦρος τοῦ παιδαγωγοῦ δὲν στηρίζεται τόσο στὴν κοινωνικὴ του θέση καὶ στοὺς τίτλους, ὅσον στὴν προσωπικὴ του ἀξία καὶ τὴν ἐσωτερικὴ του δύναμη.

1. Ἐδῶ τώρα γεννῶνται τὰ μεγάλα ἐρωτήματα :

- α) Πῶς θ' ἀναστηλωθῇ τὸ κῦρος τῶν ἐνηλίκων παιδαγωγῶν;
- β. Πῶς θὰ προσαρμοστῇ ὁ δάσκαλος στὶς νέες ἀλλαγές;
- γ. Πῶς θὰ προπαρασκευασθῇ τὸ παιδί γιὰ τὴν ἐξέλιξη;
- δ. Πῶς θὰ λείψουν οἱ ἀντιθέσεις τῶν νέων καὶ τῶν παλαιῶν γενεῶν;

Τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ ἀποτελοῦν τὴν οὐσία, τὴ σπονδυλικὴ στήλη τῆς σημερινῆς ὁμιλίας.

Γιὰ καθένα ἀπ' αὐτὰ θὰ πρεπε ἴσως νὰ γίνῃ χωριστὴ ὁμιλία καὶ ν' ἀναπτυχθῇ σὲ ὅλο τὸ πλάτος καὶ τὸ βάθος. Ἐδῶ, ἂς ἀρκεσθοῦμε σὲ μιὰ σύντομη ἀνάπτυξη. Σὲ μιὰ γενικὴ ἀπάντηση. Τὴ γενικὴ ἀπάντηση σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα μᾶς δίνει **ἡ ἀγωγή!**

α) Ἀγωγή τῶν ἐνηλίκων.

Ὁ ἐνήλικος παιδαγωγὸς ὀφείλει νὰ ἐργάζεται κατ' ἀρχὴν γιὰ τὴ διαπαιδαγώγηση τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἔτσι θὰ μπορῇ νὰ συνεξελίσσεται μαζὶ μὲ τὸ περιβάλλον. Εὐθύς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ θ' αὐξάνῃ τὴν προσαρμοστικότητά του μὲ μιὰ μεγαλύτερη κυριαρχία τοῦ ἑαυτοῦ του, μὲ τὴ γνωριμία τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῶν συναισθηματικῶν του ἀντιδράσεων, θὰ περιορίσῃ τὸ φόρτε τῶν μακρυνῶν ἀναμνήσεων τῶν παιδικῶν του χρόνων, ποὺ συχνὰ καὶ ἀσυνεῖδητα δημιουργοῦν τὶς ἀστάθειες, τὶς ἀγωνίες καὶ τὶς ἀντιθέσεις τῶν ἐνηλίκων καὶ διαταράσσουν τὶς σχέσεις τοὺς μὲ τὸ παιδί. Ἡ προσπάθεια αὕτη τῆς ἐπιβολῆς στὸν ἑαυτό του, θὰ μπορέσῃ νὰ ἐλαττώσῃ τὶς ἐγωκεντρικὲς τοὺς τάσεις καὶ ν' αὐξήσῃ τὶς κοινωνικές. Ἔτσι θὰ δίνῃ περισσότερα ἀπὸ τὸν ἑαυτό του

γιὰ τοὺς ἄλλους. Ἐδῶ πολύτιμη διδασκαλία προσφέρουν σὲ ὅλους διάφορα ψυχοπαιδαγωγικὰ βιβλία. Οἱ ὁμάδες καὶ οἱ σύλλογοι γονέων καὶ δασκάλων μποροῦν θαυμάσια νὰ βοηθήσουν τὴν ἀγωγή τῶν ἐνηλίκων μὲ εὐσυνεῖδητες προσπάθειες καὶ ἀποφάσεις.

Σήμερα τὸ πρόβλημα τῆς ἐπιμορφώσεως τῶν ἐνηλίκων θεωρεῖται ἔξ' ἴσου σπουδαῖο, ὅπως καὶ ἡ σχολικὴ μόρφωση τῶν παιδιῶν καὶ τῶν νέων!

Τὸ θέμα κατέχει τὸ κέντρον τοῦ διαφέροντος στὶς χῶρες τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς μὲ τὴν ἵδρυση λαϊκῶν Πανεπιστημίων καὶ μορφωτικῶν κέντρων, γιὰ τὴν ἐκλαίκευση τῆς ἐπιστήμης στὰ εὐρύτερα στρώματα τοῦ λαοῦ καὶ τῆς κοινωνίας. Τὸ Ὑπουργεῖο τῆς Παιδείας κατενόησε τὴ μεγάλη ἀνάγκη τῆς ἐπιμορφώσεως τῶν ἐνηλίκων καὶ ἀνήγγειλε προχθὲς τὴν ἵδρυση μορφωτικῶν κέντρων.

Ὁ ἐνήλικος, λοιπόν, ὀφείλει ν' ἀποκτήσῃ πρῶτα τὸ **«γνώθι σαυτὸν»** καὶ ἔπειτα ὅλη τὴ δυνατὴ ἐλαστικότητα καὶ προσαρμοστικότητα, θὰ λέγαμε ὅλη τὴ νεότητα, γιὰ νὰ δέχεται ν' ἀναθεωρῇ ἀδιάκοπα τὴν πεῖρα του καὶ νὰ τὴ θέτῃ στὴν ὑπηρεσία τῆς ἐξελίξεως.

Ἐνας νεαρὸς τῆς Ε' τάξεως τοῦ Γυμνασίου ἔγραφε πρὸ ἡμερῶν χαριεντιζόμενος: «Τὸ γνῶρισμα τοῦ μαθητῆ εἶναι ὅτι δὲν ξέρει. Τὸ γνῶρισμα τοῦ ἐνηλίκου εἶναι, ὅτι τὰ ξέρει ὅλα. Τὸ γνῶρισμα τοῦ σοφοῦ εἶναι ὅτι ξέρει ὅτι δὲν ξέρει τίποτε».

Ἡ διαρκὴς μόρφωση λοιπὸν κατήντησε ἀναγκαία σὲ ὅλες τὶς ἡλικίες γιὰ νὰ διατηρήσουν τὴν ἱκανότητα τῆς προσαρμογῆς στὶς ραγδαῖες ἀλλαγές. **Πόσο σοφὸν εἶναι τὸ ἀρχαῖο «Γηράσκω ἀεὶ διδασκόμενος».**

Ὁ παιδαγωγὸς ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὀφείλει νὰ ξέρῃ ὅτι τὸ παιδί μέσα στὸν μοντέρνο κόσμον, δὲν εἶναι πιά τὸ παιδί τοῦ περασμένου αἰῶνα. Σήμερα, οἱ νέοι μορφώνονται καὶ ἀπὸ τὸ περιβάλλον, ὅχι μόνον ἀπὸ τοὺς παιδαγωγούς.

Οἱ παράγοντες τῆς μορφώσεως εἶναι πολλοί, τὸ ραδιόφωνο, ὁ κινηματογράφος, ἡ ἐφημερίδα, τὸ περιοδικό, ἡ τηλεόραση κλπ. Ἀπ' ὅλα αὐτὰ τὸ παιδί ἀποκτᾷ γνώσεις τόσες, ὅσες ὁ ἐνήλικος σὲ ὁρισμένες περιοχές. Ἀλλὰ ἀπὸ ἄλλην ἄποψη τὸ παιδί βλέπει νὰ μακραίνῃ ἡ κοινωνικὴ του ἐφηβεία ἀπὸ τὴν παράταση τῆς μαθητικῆς του ζωῆς καὶ τῶν σπουδῶν του. Λιγότερο ἀπορροφημένο ἀπὸ πρῶτῃ ἐπαγγελματικὴ ἐργασία, μένει πρὸ πολὺ δεμένο μὲ τὴν οἰκογένεια. Ἔτσι ὁ ἐφηβος, μένοντας πρὸ πολὺ χρόνον στὸ σπίτι, ἔχει μεγαλύτερη τάση νὰ ἐναντιώνεται στοὺς γονεῖς. Καὶ οἱ γονεῖς ἔχουν συνείδηση τῶν νέων αὐτῶν τάσεων γιὰ νὰ προσαρμόσουν ἀνάλογα τὴ συμπεριφορὰ τοὺς.

Ἡ προσπάθεια αὕτη τῶν γονέων νὰ προσαρμοστοῦν στὸ νέο, εἶναι καμμιά φορὰ ἐπίπονη. Ὁ πατέρας, ἡ μητέρα, ποὺ βλέπουν ὅτι περιορίζεται ἡ ἐξουσία τοὺς καὶ ὅτι ὀφείλουν ν' ἀναλάβουν μεγαλύτερες

μορφωτικές ευθύνες μέσα σ' ένα κόσμο ρευστό, δοκιμάζουν φυσικά πικρίες, δισταγμούς, φόβους, ανυπομονησίες. Έτσι μπορούν ν' αναπτυχθούν συναισθήματα κατωτερότητας, άγχους, ή επιθετικότητας.

Η επιθυμία όμως νά 'κάνουν τὸ καλὸ, δὲν πρέπει νὰ καταντήση φόβος, μήπως κάνουν κακό. Οἱ φόβοι αὐτοὶ δὲν πρέπει νὰ δημιουργοῦν τὸ άγχος ή τήν επιθετικότητα.

Ο παιδαγωγός, πού θὰ ἔχη ἐργαστή γιὰ τήν αὐτομόρφωσή του, θὰ μπορῇ εὐκολώτερα νὰ κυριαρχῇ τῶν ἐκπαιδευτικῶν του φόβων. Δὲν θὰ περιπέσῃ μέσα σ' αὐτὸ πού λέμε «τὸ σύμπλεγμα τῶν συμπλεγμάτων». Γιατὶ μιὰ ἀπὸ τίς πιὸ μεγάλες ἀδυναμίες στήν ἀγωγή, εἶναι ἡ ἔλλειψη τῆς σταθερότητας, πού εἶναι τόσο θλιβερό φαινόμενο, ὅσο καί ἡ κατάχρηση τῆς ἐξουσίας. Τὸ παιδί, γιὰ νὰ οἰκοδομηθῇ ἐσωτερικά, ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἰσχυροὺς καὶ ἤρεμους συντρόφους. Ο πατέρας καὶ ἡ μητέρα πού ἀγαπιοῦνται, προσφέρουν στὸ παιδί τήν οὐσία, πού τοῦ χρειάζεται γιὰ τήν ἐξέλιξή του. Ο παιδαγωγός, λοιπόν, πρέπει νὰ ἐργάζεται ἀδιάκοπα γιὰ τήν συναισθηματικὴ κυριαρχία τοῦ ἑαυτοῦ του, ὅταν δὲν θεωρῇ τὸν ἑαυτόν του ὡς ἐνήλικο φτασμένο, ἀλλὰ σὰν ἓνα πού βρίσκεται σὲ διαρκῆ ἐξέλιξη. Όχι σὰν ὀριστικὸ πρότυπο, ἀλλὰ σὰν παντοτεινὸ «γίγνεσθαι».

Γ. Ζ.

Η ΑΣΘΕΝΕΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

(Απὸ τὰ σύγχρονα προβλήματα τῆς παιδαγωγ. ψυχολογίας)

Εἶναι βασικὴ ἀπαίτηση τῶν πολιτισμένων ἀνθρώπων ὅλου τοῦ κόσμου νὰ μάθουν στὰ παιδιά τους νὰ διαβάζουν καὶ νὰ γράφουν σωστά. Ἡ ἱκανότης τοῦ νέου ἀνθρώπου νὰ διαβάξῃ καὶ νὰ γράφῃ σωστά, θεωρεῖται πρωταρχικὴ ἀνάγκη γιὰ τήν πνευματικὴ ἐξέλιξη τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὴ ὅμως ἡ ἀπαίτηση συναντᾷ σὲ πολλὰ ἐξελιγμένα κράτη σήμερα πάρα πολλές δυσκολίες. Ὑπάρχει πράγματι μιὰ ἀσθένεια, πού παρουσιάζεται στήν πνευματικὴ ἀνάπτυξη τοῦ παιδιοῦ, εὐρύτατα δυστυχῶς ἐξαπλωμένη. Εἶναι ἡ ἀσθένεια τῆς ἀναγνώσεως καὶ τῆς γραφῆς. Εἶναι ἄραγε ἡ ἀσθένεια αὕτη (Legasthenie) μιὰ ἀσθένεια sui generis ή εἶναι ἡ συνισταμένη συμπτωμάτων διαφόρου γενέσεως καὶ ποικίλων αἰτιῶν; Αὕτην τήν ἐρώτηση θέτει κατὰ πρῶτον ὁ ἐρευνητής, παιδαγωγός-ψυχολόγος, ὅταν βρίσκεται μπροστὰ στὸ μεγάλο καὶ σοβαρὸ πρόβλημα, τῆς ἀδυναμίας πολλῶν παιδιῶν νὰ διαβάζουν καὶ νὰ γράφουν σωστά, κυρίως κατὰ τὰ πρῶτα σχολικὰ ἔτη. Μπροστὰ στὸ ἴδιο πρόβλημα στέκεται ὁ δάσκαλος καὶ μάλιστα πολὺ συχνὰ μὲ ἀμηχανία καὶ πολλὰ ἐρωτηματικά. Τὸ πρόβλημα αὐτὸ ἀναφέρεται στήν ἀδυναμία πού παρουσιάζουν πολλὰ παιδιά τῶν πρῶτων σχολικῶν ἐτῶν νὰ διαβάζουν εὐχερῶς καὶ νὰ γράφουν σωστά. Δὲν πρόκειται γιὰ τὰ ἀνώμαλα καὶ τὰ διανοητικῶς καθυστερημένα παιδιά, γιὰ τὰ ὁποῖα

ἐπιβάλλεται εἰδικὴ μεταχείρισις καὶ εἰδικὸ σχολεῖο. Τὸ ὅτι αὐτὰ τὰ παιδιά ἔχουν τίς δυσκολίες αὐτὲς καὶ μάλιστα σὲ μεγάλο βαθμὸ εἶναι βέβαιον. Πρόκειται γιὰ τὰ ὁμαλὰ καὶ μὲ κανονικὴ διανοητικὴ ἀνάπτυξη παιδιά. Μὲ ἄλλα λόγια γιὰ τὰ παιδιά ἐκεῖνα, πού εἶναι προικισμένα μὲ κάποια εὐφυΐα. Τὸ ποσοστὸ τῶν παιδιῶν αὐτῶν σὲ πολλές χώρες τῆς Εὐρώπης εἶναι ἀρκετὰ ὑψηλό, ὑπερβαίνει τὸ 2%, ἔτσι στήν Γερμανία εἶναι 2% καὶ στήν Δανία 3,5%.

Ἡ ἀπάντησις στήν ἐρώτησι πού τίθεται παραπάνω δὲν εἶναι εὐκολή. Γιατὶ πρόκειται γιὰ ἓνα φαινόμενο, πού ἡ συμπτωματικὴ του καὶ ἡ αἰτιολογία του εἶναι ποικίλη. Τὰ τελευταῖα ἔτη τὸ πρόβλημα αὐτὸ ἐξετάσθηκε μὲ μεγάλο ἐνδιαφέρον καὶ μὲ ἰδιαίτερη προσοχή. Τὸ 1961 ἔλαβε χώραν στήν Κοπεγχάγη τὸ διεθνὲς συνέδριον τῆς Γενικῆς Ψυχολογίας, πού ἀφιέρωθηκε στήν ἀσθένεια τῆς ἀναγνώσεως. Ἡ παρούσα ἐργασία θὰ περιορισθῇ μόνον νὰ διατυπώσῃ μερικὲς παρατηρήσεις, πού θὰ ἀναφέρονται στήν σημασίαν καὶ στήν ἐπίδρασιν τοῦ περιβάλλοντος, στήν ἀσθένειαν αὕτην τῆς ἀναγνώσεως. Πλὴν τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ὀργανικῶν αἰτιῶν, πού ἀποτελοῦν τήν πρωτογενῆ συμπτωματικὴν μὲ τίς ὀπτικές, ἀκουστικές-ὀμιλητικοκινητικές κλπ. διαταραχὰς (ὅπως μυωπία, ὑπερωπία κ.ά.), σοβαρὰ αἷτια εἶναι τὰ ψυχολογικά, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται σὲ ἀπόλυτη ἐξάρτησι ἀπὸ τήν ψυχικὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ ἀμέσου καὶ στενοῦ περιβάλλοντος τοῦ παιδιοῦ.

Ἐξωγενεῖς παράγοντες πού ἐπιδρουν στήν ἀσθένειαν αὕτην τοῦ παιδιοῦ εἶναι τὰ κάτωθι: Ἐξωτερικαὶ αἰτίαι, ἀσθένεια, μακρὰ ἀπουσία ἀπὸ τὸ σχολεῖο, βλάβαι ἐπαφῆς καὶ ἐλαττώματα ἀγωγῆς στὸ σχολεῖο, δυσκολίες ἐξ αἰτίας τῆς ἀναγνωστικῆς ὕλης καὶ τῶν ἰδιαίτερων μεθόδων κλπ. Τὸ παιδί ἔχει ὅλες τίς προδιαθέσεις, τήν κληρονομικότητα καὶ τήν ἀτομικότητά του, ἥδη ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του, ἐπηρεάζεται μὲ πολὺ ἀπὸ τὸ περιβάλλον του καὶ δὴ ἀπὸ τήν ἀτμόσφαιραν τοῦ περιβάλλοντος στὸ ὁποῖον μεγαλώνει. Οἱ σχέσεις τοῦ περιβάλλοντος, οἱ σχέσεις μὲ τὸν πατέρα, τήν μητέρα καὶ τὰ ἀδελφία, εἶναι αὐτὲς κυρίως πού ἐπιδρουν βαθεῖα στὸ παιδί καὶ ἔτσι ἀπὸ νωρὶς στήν παιδικὴ ἡλικία ἔχουν ἐντυπωθῇ βιώματα πρὶν ἀκόμη ἔλθῃ στὸ σχολεῖο. Πρὶν καθίσῃ τὸ παιδί στὸ θρανίον γιὰ πρώτη φορά, ἔχει μέσα του ἐντυπωμένες ἀπὸ ὅλες τίς πλευρὰς καὶ διαμορφωμένες συνήθειες, πού ἐκδηλώνονται συχνὰ στήν συμπεριφορὰ του, στήν ἐτοιμότητά του, στήν ἀντιληπτικὴ του ἱκανότητα, στὸν ζῆλο καὶ ἴσως ἀκόμη στήν παιγνιδιάρικη ὄνειροπόλησι. Μεταξὺ τῶν αἰτιῶν τῆς Legasthenie ἀναφέρει ὁ ψυχολόγος Fr. Kocher τὰ παρακάτω, δηλαδὴ τήν ἔλλειψιν ἱκανότητος προσαρμογῆς μὲ τήν συναισθηματικὴν ζωὴν πολλῶν παιδιῶν πρὸς τὸ οἰκογενειακὸν καὶ τὸ σχολικὸν περιβάλλον, ὅπως τήν ὑπερευθιξία, ἀδυναμία θελήσεως, ἀστάθειαν, ἀδυναμίαν συγκεντρώσεως, ἀργὸν τέμπο στήν ἐργασίαν καὶ ἔλλειψιν συστήματος καὶ τρόπου ἐργασίας. Ἐπίσης καὶ περιπτώσεις παιδιῶν, τῶν ὁποίων οἱ γονεῖς δὲν ἐνδιαφέρονται γιὰ τήν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ παιδιοῦ, ἢ δίνουν σ' αὐτὰ κακὸ παράδειγμα καὶ ἀσκοῦν ἀρνητικὴν ἐπίδρασιν σ' αὐτὰ, ἀκόμη καὶ παιδιῶν, πού παρακολοθοῦν ἀκανόνιστα τὰ μαθήματα τοῦ σχολείου, κατὰτάσσονται στὸ σύμπλεγμα αὐτῶν αἰτιῶν. Γιὰ τὸν παραπάνω λόγον ἡ οἰκογένεια παίζει μὲγάλον καὶ σπουδαῖον ρόλον στὸ πρόβλημα αὐτό. Ἀλλὰ καὶ τὸ περιβάλλον τοῦ σχολείου, ὁ δάσκαλος, ἡ τάξις, οἱ συμμαθηταὶ καὶ οἱ φίλοι ἐπιδρουν ἀποτελεσματικὰ στήν ἐκβασί αὕτης τῆς ἀσθενείας. Ἀντικειμενικά, ἀπὸ ἀπόψεως δηλαδὴ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος, ἐλλείψεις καὶ σφάλματα περιβάλλοντος δημιουργοῦν τήν δευτερογενῆ συμπτωματικὴν. Παιδιά ὀρφανὰ ἀπὸ πατέρα, μὲ αὐστηρὴν μητρικὴ ἀγωγή, εἶναι «εὐπαθῆ» σ' αὕτη τήν ἀσθένειαν.

Τὰ οαιδιὰ αὐτὰ εὐρίσκονται σὲ στενὸ δεσμὸ μὲ τὴν μητέρα καὶ ἀφίνουν ἔτσι νὰ ἐξελιχθῇ τὸ εὐρύτερο σύμπτωμα τοῦ Ἰνφαντισμοῦ, ποῦ εἶναι σχε-
τικὸ ἐπίσης μὲ τὴν γλῶσσαν καὶ μὲ τὶς διαφορὲς ἐπαφές μὲ τοὺς ἄλλους
ἀνθρώπους. Ὑποκειμενικὰ δέ, ἀπὸ τὴν ἄποψιν τοῦ μαθητοῦ — ἀσθενοῦς ἐμ-
φανίζεται ἡ ἐξῆς αἰτιολογία: Διατάραξις τῆς κοινωνικῆς ἐντάξεως στὴν
σχολικὴν τάξιν, τοποθέτησις αὐτοῦ ἐναντι τοῦ δασκάλου, ὁ ὁποῖος μπορεῖ
νὰ στέκεται ἀπέναντι τοῦ παιδιοῦ σὰν αὐστηρὸς πατέρας, θετικὴ ἢ ἀρνη-
τικὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ στάσις τοῦ δασκάλου ἐναντι τοῦ παιδιοῦ. Αὐτὰ θεωροῦν-
ται θεμελιώδη αἷτια, δευτερογενεοὺς φύσεως τῆς Legasthenie.

Ἐκ τούτων φαίνεται καθαρὰ ὅτι ἡ θεραπεία τῆς ἀσθενείας ἢ τῆς ἀδυ-
ναμίας αὐτῆς τοῦ παιδιοῦ, θὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον θὰ
τὸ ἀντιμετωπίσουν οἱ μεγάλοι. Πῶς δηλαδὴ θὰ τὸ δεχθῇ ὁ δάσκαλος στὸ
σχολεῖο τὶς πρῶτες μέρες; Πῶς θὰ φερθοῦν ἀπέναντί του οἱ γονεῖς; Θὰ
τὸ ἀνεχθοῦν; Θὰ τοῦ δώσουν κουράγιο ἢ θὰ τὸ παραπάρουν μὲ τὸ ἄγριο
καὶ μὲ τὶς τιμωρίες;

Μὲ τὶς δυσκολίες ποῦ ἀντιμετωπίζει κάθε μέρα τὸ καὶμένο τὸ παιδί
μὲ τὴν ἀδυναμία του αὐτῇ, θὰ ὑποφέρῃ ἀφάνταστα καὶ βαθεῖα. Θὰ νοιώθῃ
κάτι σὰν τρομερὴ ἥττα, θὰ αἰσθάνεται μειονεκτικὸ ἀπέναντι στὰ ἄλλα
παιδιὰ καὶ τελικὰ θὰ ὑστερήσῃ καὶ στὰ ἄλλα μαθήματα ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυ-
ναμίας του αὐτῆς.

Ὁ Μ. Linden, ψυχολόγος στὴν ψυχιατρικὴ πολυκλινικὴ γιὰ παιδιὰ
καὶ νέους στὴ Ζυρίχη, δέχεται ὅτι ἡ συμπεριφορὰ τῶν γονέων ἔχει πολὺ
μεγάλῃ σημασίαν καὶ ὅτι «ἀνεπαρκὴς κατανόησις ἐκ μέρους τῶν γονέων
δυσκολεῖ περαιτέρω τὸ παιδί. Φροντίδα γεμάτη φόβο καὶ ἀγωνία γιὰ τὴν
καθυστερήσι τοῦ παιδιοῦ στὸ σχολεῖο, τιμωρία χωρὶς τὴν ἀνάλογη βοήθεια
δὲν ὠφελοῦν καθόλου τὸ παιδί. Τέτοια παιδιὰ κλείνονται στὸν ἑαυτὸ τους,
μένουν σχεδὸν πάντα σιωπηλά, παύουν πλέον νὰ ἔχουν ἐμπιστοσύνη στὸν
ἑαυτὸ τους, εἶναι δυστυχῆ».

Ἡ ἀσθένεια αὐτὴ καὶ γενικὰ ἡ ὅλη ἀντιμετώπισις τοῦ ζητήματος θὰ
ἐπιδράσῃ καὶ ἐπάνω στὴν ἐξέλιξι τῆς προσωπικότητος καὶ τοῦ χαρακτήρος
τοῦ παιδιοῦ.

Γιὰ τὴν θεραπείαν τῆς ἀσθενείας αὐτῆς — ἡ ὁποία ἀπὸ ἀπλῆ ἀδυνα-
μία μπορεῖ νὰ ἐξελιχθῇ σὲ ἀθεράπευτον ἀσθένειαν τῆς ψυχικῆς ζωῆς τοῦ
παιδιοῦ, ἐὰν δὲν διαγνωσθῇ νωρὶς καὶ δὲν ὑποβληθῇ σὲ θεραπείαν — λαμ-
βάνονται σήμερα διάφορα μέτρα στὴν Ἀμερικὴν καὶ στὰ ἐξελεγμένα κρά-
τη τῆς Εὐρώπης Ἀγγλίαν, Γερμανίαν, Γαλλίαν, Ὀλλανδίαν, Δανίαν, Ἑλ-
βετίαν, Σουηδίαν, Αὐστρίαν. Ἰδρύθηκαν ἤδη εἰδικὰ σχολεῖα καὶ εἰδικές τά-
ξεις στὰ κανονικὰ σχολεῖα γιὰ τὰ παιδιὰ, ποῦ ἔχουν μεγάλες δυσκολίες
στὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν ὀρθὴν γραφὴν. Ἡ ἰδιαίτερα μεταχειρίσις τῶν παι-
διῶν αὐτῶν συνίσταται στὰ ἐξῆς:

1. Κάθε τέτοιο παιδί παρακολουθεῖται κατὰ μόναν ἢ ἐντάσσεται σὲ
ὁμάδες (gruppen) ὅχι μεγαλύτερες ἀπὸ 8—12 παιδιὰ καὶ παρακολουθεῖται
συστηματικῶς ἀπὸ εἰδικούς δασκάλους (τουλάχιστον 2—3 ὥρες τὴν ἑβδο-
μάδα καὶ μάλιστα τὶς τρεῖς πρῶτες προμεσημβρινές ὥρες).

2. Δίδεται στὸ παιδί ἐνδιαφέρον καὶ ἀνάλογο μὲ τὴν ἐξέλιξί του ἀνα-
γνωστικὸ ὕλικό (περιοδικὰ νέων, εἰκονογραφημένα βιβλία μὲ λίγο κείμενο,
ἐλκυστικὲς καὶ ἐνδιαφέρουσες ἱστορίες).

3. Γιὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτῆς τῆς προσπάθειας ἐπιμορφώνουν δασκάλους
σὲ Πανεπιστήμια ἢ σὲ εἰδικὰ Σεμινάρια.

Ἡ εἰδικὴ μεταχειρίσις καὶ παρακολούθησις γίνεται:

α) Στὰ πλαίσια τοῦ σχολείου, καὶ ἔτσι εἶναι ὠργανωμένη σὲ εἰδικές

τάξεις, ὅπως εἶναι στὸ Ἀμβούργον. Βιέννην, Ὀλλανδίαν, Ἀγγλίαν, Δα-
νίαν, Σουηδίαν, Βόννην.

β) Σὲ εἰδικὰ γκρουπς, ὅπως εἶναι στὸ Μόναχον καὶ σὲ πολλὰ μέρη
τῶν Η.Π. τῆς Ἀμερικῆς.

γ) Ἐντὸς τῆς ἰδίας σχολικῆς τάξεως γιὰ τοὺς πιὸ ἀσθενικοὺς μαθη-
τὰς καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν δάσκαλον τῆς τάξεως.

Ὅλα τὰ ἀνωτέρω ἀναφέρονται ἐν συντομίᾳ στὴν μεγάλη προσπά-
θειαν, ποῦ γίνεται τὰ τελευταῖα χρόνια στὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικὴν
γιὰ τὴν ἐπιτυχὴ ἀντιμετώπισιν τοῦ προβλήματος αὐτοῦ. Στὴν Δανίαν ἤδη ἀπὸ
τὸ 1937 γίνονται σοβαρὲς προσπάθειες μὲ καλὰ ἀποτελέσματα.

Γιὰ τὸ θέμα τῆς παρούσης ἐργασίας πρέπει νὰ ἐπαναληφθῇ ὅτι εἶναι
μία οὐσιώδης, κατὰ τὴν γνώμην συγχρόνων Παιδαγωγῶν — Ψυχολόγων,
προϋπόθεσις γιὰ τὴν ἐπιτυχὴ μεταχειρίσιν τῶν ἀσθενῶν αὐτῶν μαθητῶν ἡ
θετικὴ ἀντιμετώπισις καὶ ἡ ὀρθὴ μεταχειρίσις τῶν γονέων καὶ τῶν παιδα-
γωγῶν ἀπέναντί τους.

Ἡ ἀσθένεια τῆς ἀναγνώσεως καὶ τῆς ὀρθῆς γραφῆς εἶναι ἓνα ἀπὸ
τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς σχολικῆς ψυχολογίας, τῆς σχολικῆς ψυχικῆς
ὕγεινῆς καὶ γενικὰ τῆς σχολικῆς ζωῆς καὶ ὑπάρξεως σήμερα.

Παρουσιάζεται ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά μὲν σὰν ἐμπόδιο καὶ τροχοπέδη
στὴν πρόοδο καὶ στὴν ἐξέλιξιν τοῦ παιδιοῦ, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά σὰν μιὰ
κατάπτωσις καὶ πνευματικὴ ἥττα, ὅπως τὴν νοιώθει τὸ παιδί, ποῦ τὰ βιώ-
ματα αὐτὰ τὸ ὀδηγοῦν κατ'εὐθείαν στὴν ἀποθάρρυνσιν καὶ στὴν ἀπελπι-
σίαν. Στὴν τάξι καὶ γιὰ τὸν δάσκαλον εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ δύσκολα προβλή-
ματα τῆς ψυχικῆς ὕγεινῆς, ποῦ εἶναι αἷτια καὶ ἀφορμὴ πολλῶν ἀταξιῶν
καὶ ἀνωμαλιῶν. Οἱ δευτερογενεῖς διαταράξεις τῆς ἀσθενείας αὐτῆς, ὅπως
λέγονται στὴν παιδαγωγικὴ ψυχολογία, συνδέονται στενὰ μὲ ὁλόκληρον
τὴν προσωπικότητα καὶ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ χαρακτήρος τοῦ παιδιοῦ. Τὰ παι-
διὰ μὲ τὴν ἀδυναμίαν αὐτὴν ἔχουν ἀπόλυτη ἀνάγκη ἀπὸ μιὰ σωστὴ καὶ
βαθεῖα κατανόησιν ἀπὸ γονεῖς καὶ δασκάλους. Γιὰ τὴν μεγάλην σημασίαν
ποῦ ἔχει γιὰ τὴν ψυχικὴν ὑγείαν τοῦ παιδιοῦ καὶ τὴν πνευματικὴν ἐξέλιξιν
του ἡ ἀντιμετώπισις τοῦ προβλήματος αὐτοῦ ἐπιβάλλεται καὶ στὸν τόπον
μας, ἂν δὲν ἔχει γίνει μέχρι τώρα, νὰ ληφθοῦν μέτρα γιὰ νὰ λυθῇ ἐγκαί-
ρως καὶ ἀποτελεσματικῶς τὸ σοβαρὸ αὐτὸ πρόβλημα. Γι' αὐτὸ πρέπει πρῶ-
τα νὰ μελετηθῇ προσεκτικὰ ἡ ἔκτασις του καὶ τὰ ἰδιαιτέρα χαρακτηριστικά,
μὲ τὰ ὁποῖα παρουσιάζεται στὰ παιδιὰ τῆς πατρίδος μας ἡ δυσκολία αὐ-
τῇ. Ἡ παιδαγωγικὴ ψυχολογία, ἡ σχολικὴ ψυχικὴ ὕγεινὴ καὶ ἡ ψυχοπαθο-
λογία θὰ παῖξουν τὸν πρωτεύοντα ρόλον στὴν ἔρευνα, μελέτην καὶ διάνω-
σιν τῆς ἀσθενείας καὶ τέλος στὴν ἀποτελεσματικὴν θεραπείαν αὐτῆς. Εἰδι-
κὴ μετεκπαίδευσις τῶν δασκάλων μὲ ψυχολογικὰ βεβαίως ἐνδιαφέροντα
καὶ βαθεῖα καὶ ἀστείρευτὴ ἀγάπη στὸ παιδί, ἐπιβάλλεται ἐπίσης ἐκ τῶν
πραγμάτων καὶ μάλιστα νὰ γίνῃ τὸ συντομώτερον.

Οἱ δασκάλοι ὀφείλουν νὰ προσέξουν περισσότερο καὶ μάλιστα μὲ
ἰδιαίτερη λεπτότητα τὰ ἄξια γιὰ μεγάλη συμπάθεια αὐτὰ παιδιὰ, ποῦ ἔχουν
αὐτὴν τὴν δυσκολίαν, καὶ νὰ διαφωτίσουν καὶ τοὺς γονεῖς ἐπάνω στὸ σπου-
δαῖο καὶ ἐπικαίρο αὐτὸ θέμα. Στενὴ συνεργασία σχολείου καὶ οἰκογενείας,
διαφωτιστικὲς ὁμιλίαι σὲ συγκεντρώσεις γονέων θὰ βοηθήσουν πολὺ στὴν
ὑπόθεσιν αὐτῇ. Ἡ ἐπίσκεψις σ' ἓνα ψυχολόγον καὶ ψυχίατρον καὶ ἡ γνώ-
μάτευσίς του σχετικὰ μὲ τὴν κατάστασιν τοῦ παιδιοῦ εἶναι ἀπαραίτητος
μὲ τὰ σημερινὰ δεδομένα τῆς πατρίδος μας.

Στυλιανὸς Ε. Παπαδήμας

ΣΚΕΨΙΣ, ΜΙΜΗΣΙΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ Α' ΤΑΞΙΝ

Ἡ εἴσοδος τοῦ μικροῦ παιδιοῦ εἰς τὴν πρώτην τάξιν τοῦ σχολείου παρουσιάζει πολλὰ προβλήματα καὶ δι' αὐτὸ τὸ ἴδιο, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν διδάσκαλόν του.

Πρωταρχικῶς ὁ διδάσκαλος προσποθεῖ νὰ γεφυρώσῃ τὸ χάσμα τῆς προσχολικῆς καὶ πρώτης σχολικῆς ζωῆς¹ καὶ συγχρόνως νὰ ἐξελιξῇ τὰς διαφόρους δυνατότητας τοῦ μαθητοῦ καὶ νὰ τοῦ προσδώσῃ τὰς ἐκάστοτε ἀναγκαίαις γνώσεις.

Αὐτὴ ἡ τελευταία προσπάθεια τοῦ σχολείου. ἡ καθημερινὴ διδασκαλία μὲ σκοπὸν τὴν ποροχὴν ὅλο καὶ περισσοτέρων γνώσεων, ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν συμβολὴν πού ἔχει ἐν ἀποτελέσματι, τὴν μάθησιν.

Τὸ θέμα τῆς μαθήσεως², ὁσον ἀφορᾷ τὸν μικρὸν αὐτὸν μαθητὴ, ἔχει ἄμεσον σχέσιν μὲ τὴν σκέψιν καὶ τὴν γλωσσικὴν ἱκανότητα τοῦ παιδιοῦ ἀφ' ἑνὸς καὶ μὲ τὴν διδακτικὴν καὶ καθοδηγητικὴν δεξιότητα τοῦ διδασκάλου ἀφ' ἑτέρου. Ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει θὰ ἐρευνήσωμεν τὰς ἰδιαιτέρας ἀπόψεις, αἱ ὁποῖαι ἀφοροῦν τὴν γλώσσαν³ καὶ τὴν σκέψιν⁴ τοῦ παιδιοῦ τῆς πρώτης τάξεως, ἀφοῦ καὶ διὰ τὴν διδακτικὴν δεξιότητα καὶ τὴν καθοδηγητικὴν ἱκανότητα τοῦ διδασκάλου τόσα μέχρι σήμερον ἔχουν γραφῇ.

Ἐκάστη σχολικὴ τάξις φέρει ἴδια γνωρίσματα πού ἄλλα εἶναι συνέπεια τῆς ἡλικίας τῶν παιδιῶν, τῆς πνευματικῆς τους καταστάσεως καὶ τῶν τοῦ περιβάλλοντος ἐν τῷ ὁποίῳ διαβιοῦν καὶ ἄλλα ἀπότοκα τῆς ἐν γένει διδασκαλικῆς προσωπικότητος.

Ἡ πρώτη τάξις, ἡ καὶ περισσότερο δύσκολη ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις, φέρει ξεχωριστὰ χαρακτηριστικά. Τὰ παιδιά τῆς ἡλικίας αὐτῆς παρουσιάζουν ἴδια φαινόμενα, ὡς πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς νοήσεως καὶ τῆς γλώσσης, ἰδιορρυθμίας ἰδιαζούσας πού οἱ διδάσκαλοι ὀφείλουν νὰ τὰς γνωρίζουν διὰ νὰ δύνανται νὰ κατανοοῦν τοὺς μαθητὰς τῶν καὶ νὰ τοὺς κρίνουν ἀναλόγως. Πρέπει οἱ ἐκπαιδευτικοὶ νὰ ἐρευνοῦν τὴν ψυχροσύνησιν τῶν παιδιῶν αὐτῶν, διότι μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ ὅταν ἀφεθοῦν μόνον τοὺς, χωρὶς τὴν σκόπιμον καὶ ἰδιαιτέραν, παιδαγωγικὴν ἐπίδρασιν τοῦ διδασκάλου, εἶναι δυνα-

1) Bodin P.: L' Adaptation de l' Enfant au Milieu Scolaire. Paris 1945.

Ζαμπετάκη Ἑμμ.: Ἀπὸ τὴν προσχολικὴν εἰς τὴν σχολικὴν ζωὴν. «Ἑλληνοχρ. Ἀγωγή» Τεύχ. 138/1964 Ἀθῆναι.

Παπαδάκη-Χουρδάκη Μ.: Ἡ προετοιμασία τοῦ παιδιοῦ γιὰ τὸ σχολεῖο καὶ ὁ ρόλος τῶν γονέων. Περ. «Σχολεῖο καὶ Ζωή». Ἔτος Ε', τοῦχ. 9/1957. Ἀθῆναι.

«Δελτίον Χ.Ε.Ε.Λ.» Ἔτος Η', τοῦχ. 60/1955. Ἀθῆναι. (Ἡ προσαρμογὴ τῶν παιδιῶν εἰς τὸν σχολικὸν βίον).

Morgoulis I.: Τὸ παιδί σὰς πρωτοπάει στὸ σχολεῖο. «Ὁ Κόσμος τῆς Ἑλληνίδος». Ἔτος Δ', Ὀκτ. 1957, Ἀθῆναι.

2) Carmichael L.: Manuel de Psychologie de l' Enfant. Τόμ. Α', Παρίσι 1952, σελ. 582 κ.έ.

Μελανίτου Ν.: Ἡ μάθησις. Ἀθῆναι 1957.

Μαραγκοῦδάκη Γ.: Παρώθησις καὶ μάθησις εἰς τὸ σχολεῖον. «Δελτίον Μελετῶν καὶ Συντονισμοῦ». Τόμ. Ε', τεύχ. VIII, Ἀθῆναι 1962.

Πετροῦλάκη Ν.: Πηγαὶ καὶ μορφαὶ τῆς μαθήσεως «Παιδαγωγικὴ καὶ Ψυχολογικὴ Ἐπιθεώρησις». Ἔτος Α', τεύχ. 5. Ἀθῆναι 1963.

Cousinet R.: Pedagogie de l' Apprentissage. Paris 1959, σελ. 126 κ.έ.

3) Ἐξαρχοπούλου Ν.: Ψυχολογία τοῦ παιδός. Τόμ. Α', 1955, σελ. 408 καὶ 463. Παπαϊωάννου Ἀντ.: Ἐρευνα ἐπὶ τοῦ γλωσσικοῦ... Περ. «Κυπριακὴ Ἐκπαίδευσις». Ἔτος ΣΤ', τεύχ. 26/1964. Κύπρος.

4) Delacroix H.: Le Langage et la Pensée. Paris 1934.

τὸν νὰ διαστρέφονται καὶ νὰ ἀποκτοῦν ἐσφαλμένην ἐκτίμησιν τῶν ἄλλων καὶ τοῦ ἑαυτοῦ τῶν.

Πρῶτον χαρακτηριστικὸν τῆς ἡλικίας αὐτῆς εἶναι ἡ τάσις τῶν παιδιῶν εἰς τὸ νὰ ὑφίστανται ἀκόμη καὶ τὴν μίμησιν⁵ εἰς τὸν λογισμόν. Ἡ μίμησις αὐτῇ, δεῖγμα ἀδυναμίας τοῦ μικροῦ παιδιοῦ νὰ ἔχῃ ἰδίαν κατεύθυνσιν εἰς τὰς ἐνεργείας του, δύναται ἐκ νέου νὰ ἐμφανισθῇ ἀργότερον ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ μιᾶς σχολικῆς ἐργασίας περισσότερον δυσκόλου καὶ νεωτέρας. Εἶναι καθήκον τοῦ διδασκάλου νὰ ἐπεμβαίῃ εἰς αὐτὰς τὰς περιπτώσεις, ὥστε νὰ ἀποτρέψῃ τὴν κακὴν συνήθειαν τῶν μαθητῶν τοῦ νὰ μιμοῦνται τοὺς λόγους καὶ τὸς ἰδέας τῶν ἄλλων καὶ ἡ τάσις αὐτῇ νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν παιδικὴν ψυχὴν.

Εἶναι εὐκόλον νὰ διαγνώσωμεν εἰς τὴν Α' τάξιν τὴν μιμητικὴν προσπάθειαν ἐὰν ζητήσωμεν ἀπὸ τὰ παιδιά ἐν πρόβλημα παρόμοιον τοῦ διδασκάντος ἀλλὰ μὲ βάσιν τὸ ἰδικόν των περιβάλλον. Θὰ παρατηρήσωμεν τότε ὅτι οἱ μαθηταὶ προτείνουν προβλήματα λίαν παρεμφερῆ πρὸς τὸ ἀρχικόν τοῦ διδασκάλου, ἀδυνατοῦντες νὰ προβάλλουν τι τὸ τελείως ἀνήκον εἰς τὴν παιδικὴν πρωτοβουλίαν των.

Θὰ ἐλεγέ τις ὅτι τὰ παιδιά δὲν εἶναι ἀκόμη βέβαιοι διὰ τὰς γνώσεις των, ἡ σκέψις των πηγαίνει ψηλοφητὰ καὶ χρησιμοποιεῖ ὡς προκαταρτικὰς γνώσεις ἀπαντήσεις τῶν ἄλλων.

Θὰ ἔλθῃ καιρὸς, ὅταν τὰ παιδιά θὰ ἔχουν συνηθίσει νὰ δημιουργοῦν δικά τους προβλήματα ἐπὶ δεδομένων κανόνων, νὰ μεταχειρίζονται δὲ τὰς ἀναλογίας μὲ τὸ διδοχθὲν πρόβλημα.

Ἡ δημιουργία τοῦ ἀτομικοῦ οὗτοῦ προβλήματος, ἔργον καὶ ἐπίτευγμα τῆς σκέψεως καὶ τῆς γνώσεως τοῦ μαθητοῦ τῆς πρώτης τάξεως εἶναι συμβολὴ πνευματικῇ ἀρκετῷ δύσκολος, διὰ τοῦτο ἡ σκέψις του ἀκόμη δὲν εἶναι τελείως ἀνεξάρτητη, ἀφοῦ στηρίζεται ἐπὶ ἀναλογιῶν καὶ ὑποδείγματων.

Ἀριθμητικὴ καὶ γραμματικὴ, δύο μαθήματα πού ἐπενοήθησαν ἀπὸ τοὺς μεγάλους διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ διδάσκονται εἰς τοὺς μικροὺς μαθητὰς, ἰδία τῆς πρώτης τάξεως, φυσικὸν εἶναι νὰ τὰ συνοδεύῃ ἡ μίμησις καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πρώτου ἔτους.

Εἶναι ἀξιοπαρατήρητον ἐπίσης, ὅτι οἱ μικροὶ μαθηταὶ δὲν συναισθάνονται οὔτε τὴν ἀναγκαιότητα οὔτε τὴν χρησιμότητα τῶν γνώσεων μὲ συνέπειαν νὰ μὴν ἐμβαθύνουν μὴ τὴν σκέψιν των διὰ νὰ εὗρουν τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος, ἀλλὰ εὐχαριστοῦνται νὰ παρυσιάσουν τὸ κάθε τί, ἔτοιμον, παρασκευασμένον.

Ἀκριβῶς δι' αὐτὸν τὸν λόγον, ἐὰν ὁ διδάσκαλος ἐνεργῇ μὲ τρόπον προσπαθεῖ νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν τάσιν τῶν παιδιῶν τῆς πρώτης τάξεως εἰς τὸ νὰ ἀγαποῦν νὰ διαβάζουν διηγήματα, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον εἶναι εὐπρόσιτον εἰς αὐτὰ. Πρὸ πάντων εἰς τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ πρώτου σχολικοῦ ἔτους, ὅτε οἱ μαθηταὶ καὶ μόνον τῶν ἀρχίζουν νὰ ἀναγινώσκουν εὐκόλα κείμενα, ὁ διδάσκαλος ὀφείλει νὰ τοὺς παρακινή νὰ ἐξάγουν συμπεράσματα, ὅπου μίαν μορφήν φυσικὴν, ἀβίαστον, σύντομον καὶ ἐκφραστικὴν. Ἡδὲ ἀπὸ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ Β' ἑξαμήνου οἱ μαθηταὶ καταλλήλως ὀδηγούμενοι δύνανται καὶ ἐπικεφαλίδας τῶν ἐνοτήτων τῶν διδασκομένων ἐκ τοῦ ἀναγνωστικοῦ νὰ ἐξάγουν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν παντὸς εἶδους διηγῇ-

5) Σταυροῦλάκη Α.: Ἡ παιδικὴ μίμησις. «Ἐπιστ. Βῆμα τοῦ Διδ.». Ἔτος ΙΑ, τεύχ. 1-2, Σεπτέμβριος 1963.

Πάτση Χ.: Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ καὶ Πειραμ. Παιδαγωγικὴ. Τεύχ. Γ, σελ. 3 κ.έ. Ἀθῆναι ἄ.έ.

σεων. "Ας μὴ λησμονῇ ὁ διδάσκαλος, ὅτι τὰ κατορθώματα αὐτὰ τῶν μαθητῶν του θὰ εἶναι ἀνάλογα τῶν πνευματικῶν δυνατοτήτων των καὶ ὅτι τεραστία διαφορά ὑπάρχει μεταξύ τῆς πείρας τοῦ ἐνηλίκου καὶ τῆς παιδικῆς ἐμπειρίας τῶν μαθητῶν.

Εἶναι ἀληθές ὅτι τὰ παιδιά τῆς ἡλικίας αὐτῆς ὕστερον ὥς πρὸς τὴν σύλληψιν τοῦ προβλήματος ἢ γεγονότος, ὥς πρὸς τὴν ἔκφρασιν τοῦ ἐσωτερικοῦ των κόσμου καὶ πλουτίζουν τὸν λόγον των πολλάκις μὲ μακρηγορίαν, ἐπιπολαιότητα καὶ ἐκφραστικὴν ἀτέλειαν. "Ας ἔχη ὅτι ὁ διδάσκαλος ὅτι δὲν εἶναι ἀρκετὸν διὰ τὸ παιδί νὰ φέρῃ πλουσίαν ἢ κανονικὴν κληρονομικὴν προδιάθεσιν, ἀλλὰ θὰ πρέπει τὸ σχολεῖον νὰ τοῦ ἐμφυτεύσῃ ὠρισμένης συνηθείας ὥς ἡ σωστὴ ἔκφρασις, ἡ σύντομος καὶ ἡ κατ' εὐθείαν τοποθέτησις τῶν ζητημάτων κ. ἄ.

Δεύτερον χαρακτηριστικὸν τῶν μαθητῶν ἐν σχέσει μὲ τὴν μάθησιν, εἶναι ἡ ἀποφυγὴ τῆς νοθεσίας ὑπὸ τῶν μεγαλυτέρων. Πράγματι ὠρισμένοι ἐκ τῶν μαθητῶν δὲν πηγαίνουν ποτὲ εἰς τοὺς ἐνήλικας διὰ νὰ ζητήσουν ἐξηγήσεις, ἀλλὰ προτιμοῦν νὰ ἐκφράζωνται εἰς τοὺς ἴδιους τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ νὰ ἀναπνέωσιν μὲ τὸν τρόπον των, πολὺ συχνὰ ἀπομακρυσμένοι ἀπὸ τὴν πραγματικότητα, ἐκεῖνο πού τοὺς εἶναι ἀκατανόητον. Πῶς ἐξηγεῖται ὁμοῦς ἡ νοοτροπία αὐτῆς τῶν μαθητῶν; Εἶναι δυνατόν αὐτὰ τὰ παιδιά πρὶν ἔλθουν εἰς τὸ σχολεῖον, νὰ ἔχουν ἀνατροφὴ μέσα εἰς περιβάλλον λίαν δυσμενὲς διὰ τὴν ὁλοκληρωμένην ἐξέλιξιν των, καταστάσεις πού τὰ ἀπεθάρρυναν εἰς τὴν ἱκανοποίησιν των πρὸς γνῶσιν τοῦ περιβάλλοντος κόσμου, παράγοντες οἱ ὅποιοι τὰ ἡμῶς δίδουν νὰ προτείνουν ἐρωτήσεις, διότι αἱ ἀπαντήσεις καὶ ἂν ἀκόμη τῶν ἐδίδοντο δὲν τὰ ἱκανοποιούσαν.

Πολὺ φυσικὸν ἐπίσης εἶναι τὸ νὰ δεχθῶμεν, ὅτι οἱ μαθηταὶ πού συναντοῦν μὲ τὸν ἐρχομόν των εἰς τὸ σχολεῖον πολλὰ νέα πράγματα καὶ ἀκατανόητα, δὲν αἰσθάνονται ἀκόμη ἀρκετὰ καλὰ, ἄνετα, δὲν ἔχουν προσαρμοσθῇ εἰς τὸ νέον περιβάλλον τους. ὥστε νὰ ἔχουν τὴν τόλμην νὰ ὑποβάλουν ἐρωτήσεις εἰς τοὺς μεγαλυτέρους.

Ἡ χαρὰ χαρακτηριστικὴ αὐτῆς ἀτολμίας καὶ ἡ ἰδιαιτέρα ψυχὸσύνθεσις ὠρισμένων μικρῶν μαθητῶν, δεικνύουν εἰς ποῖον σημεῖον εἶναι ἀνάγκη νὰ προσέξῃ ὁ διδάσκαλος, χωρὶς τὰ ἀποθαρρύνῃ τὴν αὐτόματον σκέψιν καὶ αἰτιολογίαν τῶν μαθητῶν νὰ παροτρύνῃ τὰς ἐκφραστικὰς των ἀποπείρας διὰ νὰ ἐκφράζεται ἐλευθέρως τὸ παιδί, ὥστε νὰ μὴ σταματᾷ εἰς τὴν ἀπλὴν σύλληψιν τῶν γνώσεων, ἀλλὰ νὰ τὸ συνηθίζῃ νὰ δέχεται τὴν βοήθειαν τοῦ μεγαλυτέρου ἐκεῖ, ὅπου ἀληθῶς εἶναι ἀναγκαῖον. Βέβαια εἶναι γνωστὸν ὅτι χωρὶς αὐτὴν τὴν βοήθειαν τὸ παιδί δύναται νὰ τηρήσῃ, κατὰ τὴν διάρκειαν ἀρκετοῦ χρόνου, μίαν λανθασμένην ἰδέαν περὶ τῆς πραγματικότητος.

Εἶναι προφανές, ὅτι τὸ πλεῖστον τῶν λανθασμένων ἐπεξηγήσεων καὶ πλανῶν ὥς πρὸς τὴν κατανόησιν, διορθώνεται ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ παιδιά κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς σχολικῆς μαθήσεως καὶ τῇ βοηθείᾳ τῶν ἐντυπώσεων καὶ τῆς ζωῆς ἐμπειρίας. Ἐν τούτοις εἰς τὴν ἀρχὴν πλάναι εἶναι δυνατόν συνεχῶς νὰ ἐμποδίζουν τὸ παιδί εἰς τὴν ἀφομοίωσιν τῶν σχολικῶν τρόπων καὶ ἐπίσης νὰ εἶναι βάσις μερικῶν δυσκολιῶν μεταγενεστέρων εἰς τὴν ἐργασίαν του.

6) Guillaume P.: La Formation des Habitudes. Paris 1936.

Ombredane A.: Le Probleme des Aptitudes a l'age Scolaire. Paris 1936.

7) Jadot R.: Milieu et Education. Liege 1936.

Janssens - Hahn: Influence de la Publicite sur l'Enfant Trav. Humain, IV, 4, 1936, σελ. 385 κ.ε.

Cousinet R.: La vie Sociale des Enfants. Paris 1950.

Ἀναγκαῖον εἶναι τέλος ὁ διδάσκαλος νὰ φροντίσῃ ὅχι μόνον ὅ,τι μανθάνουν οἱ μαθηταὶ νὰ εἶναι καθαρὸν, πλήρες, διοφωτιστικόν, ἀλλὰ καὶ καταλλήλως νὰ συνηθίσῃ αὐτοὺς νὰ ἐρευνοῦν καὶ νὰ εὐρίσκουν τὰ κατάλληλα καὶ πρόσφορα μέσα διὰ νὰ διαλύσουν τὰς πλάνας ἐν τῇ μαθήσει καὶ νὰ προπαρασκευάζωνται οἱ διδάσκοντες κατὰ τοιοῦτον τρόπον διὰ μίαν πληρεστέραν ἀντιμετώπισιν τῆς παρεχόμενης στοιχειώδους ἐν τῷ δημοτικῷ γνώσεως καὶ μεγαλυτέρας ἐξελίξεως ἰδία τῶν ἀτομικῶν καὶ ψυχικῶν δυνάμεων.

Ἡ πρώτη τάξις, ὥς ἀρχὴ τοῦ μαθητικοῦ βίου παρέχει πολλὰς δυσκολίας εἰς τὸν μαθητὴν καὶ τὸν διδάσκαλον. Ἡ συμπεριφορὰ τοῦ διδασκάλου, ἡ ἰδιαιτέρα τοῦ ἱκανότης πρὸς καθοδήγησιν καὶ μάθησιν εἶναι ἀποτελέσματα τῆς ψυχολογικῆς γνώσεως τῆς ἡλικίας αὐτῆς μέσα εἰς τὴν ὁποίαν, ὁ παιδικὸς λογισμὸς, ἡ παιδικὴ σκέψις, μὲ τὰ ἰδιαιτέρα χαρακτηριστικά της, τὸ θέμα τῆς μαθητικῆς μιμήσεως καὶ τὸ πρόβλημα τῆς μαθήσεως κατέχουν πρωτεύουσαν θέσιν.

Ἐμμ. Ζαμπετάκης

ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΛΟΥΚΗ ΑΚΡΙΤΑ

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙ ΟΣΑ ΑΠΟΜΕΙΝΑΝ

«Υστερα ἀπὸ τὸ ψῆμι ἡ ἀγωγή εἶναι τὸ πρῶτο καθήκον ἐνὸς λαοῦ».

Danton

Ἡ παιδεία στὴ συνολικὴ τῆς ἐκδήλωσις, εἶναι μιὰ Ἐθνικὴ καὶ κοινωνικὴ λειτουργία πού ἔχει σὰν σκοπὸ τὴν παιδεύσιν, τὸν καθαρμὸ καὶ τὴν λύτρωσιν τοῦ ἀνθρώπου ἀπ' τῆς ἠθικῆς ἀπαιξίας καὶ τὴν ἐνταξί του στὸν κόσμον τῶν ἠθικῶν ἀξιών. Ζῇ καὶ κινεῖται μέσα σὲ ὠρισμένα ἐδαφικά, ἔθνομολογικά, ἱστορικά, κοινωνικά καὶ ἰδεολογικά πλαίσια. Ἀπ' αὐτὰ ἀντλεῖ περιεχόμενο καὶ τὸ ἐνσταλάζει σὲ ὠραίους στοχασμούς, πού κυφοροῦνται στὴν κοινωνικὴ ζύμωσι καὶ ἀξιοποιοῦνται σὲ πολιτιστικά ἔργα ἀνοδικῆς πορείας.

Ἀπ' τὴ φύσιν τῆς ἡ παιδεία καλεῖται νὰ δεχτῇ, νὰ προσφέρῃ, νὰ μορφοποιήσῃ καὶ νὰ προβάλλῃ ἰδέες σὰν χρέος ἐπιτακτικὸ, πού θὰ ἔχουν μέσα τους πάντα τὴν ὁρμή, τὴν ἀναγεννητικὴ καὶ τὴν τάσιν νὰ ὑψωθοῦν σὰν ἀξίες μελλοντικῆς ἐνός καλύτερου κόσμου.

Ἡ ἀξία πού θὰ ξεπηδήσῃ ἀπ' τὴν κοινωνικὴ αὐτὴ ζύμωσι καὶ ἀπὸ τὴ βαθειὰ κυφορία τῶν στοχασμῶν μας, πρέπει τὰ γίνῃ κτῆμα τῆς κοινῆς συνείδησης νὰ τὴν δεχτῇ ἢ νὰ τὴν ἀπωθήσῃ καὶ ἔτσι νὰ πληρῶθῃ ὁ κύκλος τῆς δημιουργικῆς προόδου.

Ἐπειτα μὲ τὸν ἐθισμό καὶ τὴν παιδεύσιν θὰ δημιουργηθῇ στὴν κοινωνικὴ ψυχὴ ἕνα πλήθος ἀπὸ πεποισήσεις, ἠθικῆς ἀποτιμήσεις, πού θέλοντας καὶ μὴ τῆς ἀναπνέει, τίς ποθεῖ, μάχεται γι' αὐτὲς καὶ πολλὰς φορὲς θυσιάζεται ἢ καὶ ἀντίθετα ἀντιδρᾷ, παθαίνει καὶ αἰσθάνεται χρέος ἐπιτακτικόν ν' ἀντικαταστήσῃ τὸ φθαρμένο, τὸ παλὸν μὲ νέες μεταξιώσεις ἠθικῶν κατηγορηματικῶν κοινωνιολογικῶν προταγῶν, πού θ' ἀλλάξουν τὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ συνείδησιν τῶν ἀνθρώπων μιᾶς ὠρισμένης ἱστορικῆς περιόδου.

Και ή πάλη αυτή είναι άρχέγονη, όσο άρχέγονη είναι ή ζωή του ανθρώπου. Ίδιαίτερα για μäs τους Έλληνες ή πάλη αυτή ν' άξιωθούμε στη θέα «τοü ειδέναι, βούλεσθαι και πράττειν» και στην περίσσει των βασιικών πολιτιστικών στοιχείων μέσα στις ανθρώπινες και φυσικές καταγίδες είχε κάτι το τραγικό, γιατί πάντα και στην ώρα του ύψηλου και στην ώρα του καταποντισμού από κεί άντλούσαμε την άένα γοητεία του Έλληνικού πνεύματος, που έφτανε τα όρια του θαύματος.

Και σήμερα οι καιροί προστάζουν μια έπιτακτική νέα κοινωνιολογική μορφολογία ύστερα απ' το μεγάλο πόνο, το πολύ δάκρυ και την άκαταμάχητη έλπίδα για άλλαγή, που προκαλεσαν οι δυο παγκόσμιοι πόλεμοι και ό άνελέητος δικός μας δαρμός.

Είναι πλάνη να πιστεύουμε πως οι νέοι μας βρίσκονται έξω από το κέντρο του ιδεολογικού αυτού άντικυκλώνα, που όλους μäs δέρνει άλύπητα. Περισσότερο από κάθε άλλη έποχή, οι νέοι μας ζούν έντονα τις ιδεολογικές αυτές άξίες και άπαξίες κι άναζητούν με δέος σημεία προσανατολισμού. Προς αυτούς πρέπει να διοχετευθούν όλες μας οι σκέψεις, οι άνησυχίες μας, ή άγάπη μας, ή στοργή μας, για να εισέλθουν, σαν κύριοι συντελεστές του κοινωνικού βίου, στην πολύμορφη κοινωνική ομάδα κοινής συμβιώσεως, κοινών σκοπών και κοινών πεπρωμένων.

Και μέχρι σήμερα ή νεότητά αυτή, που με το τσαπί και το δπλο και την πενία, ύλική και πνευματική, άπλωσε στη χώρα τούτη το θάμβος των ξένων για την θυσία της στην πάλη της για τη λευτεριά, έμεινε στο περιθώρι της έπίσημης κοινωνικής μέριμνας. Της άρνήθηκαν όχι μόνο το ψωμί, μα το όξυγόνο της ζωής, τη μόρφωση, την χωρίς έμπόδια μόρφωση, σ' όλες τις βαθμίδες, σ' όλες τις τάξεις, σ' όλα τα στρώματα.

Άκριβώς στην κρίσιμη αυτή στιγμή, που σε διεθνή συνέδρια μäs άποκαλούσαν πνευματικά υπανάπτυκτους, ή έπίσημη πολιτεία, ύστερα από έντονη πάλη που έλαβε διαστάσεις ζωής ή θανάτου, στράφηκε με πάθος στοργής και άγάπης προς τόν μέγα άσθενή, την παιδεία, διεπίστωσε τη βαρεία άρρώστεια της και έστρεψε τους πάντας και τα πάντα προς την νεκρανάστασί της.

Έγχείρημα μέγα, γιατί γνώριζε, από παλιές γνώριμες άπόπειρες, πως όλες οι δημιουργικές ανατάσεις για μια παιδευτική άλλαγή, που θα μäs έφερνε κοινωνούς των ωραίων στοχασμών που θ' άναγεννούσαν τούτη τη χώρα, έμειναν άταφες, γιατί στα παρασκήνια παραμόνευε πάνοπλος ό σκοταδισμός, που με χίλιες κατηγορίες άνέτρεπε κάθε δημιουργική προσπάθεια των μεγάλων μας δημιουργών.

Και το δώρημα αυτό, προϊόν μακράς άγωνίας για την άγωγή των παιδιών μας, ήρθε την ώρα την κρίσιμη, τώρα που τα παιδιά μας άγωνίζονται ν' άπαλλαγούν απ' τόν σκοταδισμό τους και καθαρμένα ν' άντιμετωπίσουν τα παιδιά της νέας Εύρωπαϊκής κοινότητας, υπερέφανα για την καταγωγή τους και την άγωγή τους.

Και ή νέα προσπάθεια στράφηκε προς την Μέση Παιδεία. Έκεί νόμισε πως βρήκε τόν μέγα άσθενή και τη βαρεία άρρώστεια. Της έκαμε βαθεία τομή, με την έλπίδα πως το φως, το άποκαλυπτικό των αρχαίων προγόνων θα γίνη ουσία και κοινωνία και πορεία και προσανατολισμός των νέων μας, μαζί και με κείνο που πλάσαμε έμεις και στα μακρά χρόνια της δουλείας, ως τα στερνά μας χρόνια. Και θα προχωρήσει άκόμη πιο βαθιά, γιατί μόνο ξεκίνημα χαρακτηρίζεται ή τομή αυτή. Πάλη θα γίνη στη γνώση, στην πίστι, στα ιδανικά. Μεγάλο ιδανικό ή παιδεία να γίνη κτήμα και άπόκτημα του λαού. Και του δόθηκε και σε χρόνο και σε μέσα και σε ψω.

μή. Και γνωρίζουμε όλοι, πως όλες οι προσπάθειες των μεταρρυθμιστών σκόνταψαν εκεί, στο ίδιο άκριβώς σημείο, πως θα άπάλλασσαν το παιδί μας από την πρόωρη βιωτική μέριμνα, που ένα 30-40 % από πολύ νωρίς τά 'σπρωχνε, άγουρα, στόν άγώνα της ζωής. Και τους προσέφερε το συσσίτιο. Άσφαλώς δεν είναι λυτρωτικό μέσο. Είναι προσωρινό. Η μάχη θα γίνη άλλοι, εκεί άκριβώς στο κέντρο του νοσήματος: πως θα καταστήσουμε το Έλληνικό σπίτι άνεξάρτητο στην οικονομική του αὐτάρκεια.

Μαζί με το ψωμί, εύλογιά Θεοι για την ύπαιθρο, με πρωτοστάτη, πάλι, το δάσκαλο και τις μάνες των μαθητών, έδωσε το δεύτερο δώρημα, την δωρεά παιδείας, από την στοιχειώδη ως την Πανεπιστημιακή. Και θα την άπλώσει άκόμα σε ύποτροφίες για μικρούς και μεγάλους, για όσους έχουν το χάρισμα της θείας πρόνοιας και την πενία συντροφιά. Ο Νόμος της έπιλογής των Άρίστων, που δεσπόζει στη φύσι, πρέπει να γίνη άρθρο θεμελιακό της όλης παιδευτικής προσπάθειας.

Η κυριώτερη όμως προσφορά της εκπαιδευτικής μεταρρυθμίσεως έγινε στόν τομέα της ύποχρεωτικής φοιτήσεως. Άλλο το θέμα άν έπρεπε ν' άπλωθι στη στοιχειώδη ή να δοθι το εύεργέτημα αυτό στη Μέση. Ο χρόνος θα το δείξει. Και ή στροφή αυτή προς τη Μέση έχει τους λόγους της. Τα παιδιά ξεφεύγουν απ' το γνωστό περιβάλλον. Άνοίγονται σ' άλλους όρίζοντες, με ύψηλότερες ανατάσεις. Κοινωνούν με όλη την ψυχή της Ελλάδας, έτσι όπως διαμορφώθηκε μέσα στους αιώνες κι όπως την ύμνούν τα βιβλία.

Μα και ή άλλη πλευρά είχε σοβαρούς λόγους να κρατήση κοντά της τα παιδιά. Να έπεκτείνη κατά δυο χρόνια την προσφορά της, μ' άλλο πρόγραμμα, μ' άλλους δασκάλους, δεμένα στη γη τους και στις άσχολίες τους. Να τα προωθήσει στόν έπαγγελματικό προσανατολισμό και να τα μύηση στη νέα γεωπονική άλλαγή που θ' άλλάξει τη φτωχοπροδρομική όψη της πατρίδας.

Ο μεγάλος όμως κίνδυνος μερικής άποτυχίας της επέκτασης αυτής, θα παρουσιασθι στο ποσοστό της διαρροής. Άκόμα ή ύπαιθρος δεν έδωσε έξετάσεις. Και ξέρουμε πόσο νωρίς το παιδί του χωριού έντάσσεται στη βιωτική μέριμνα. Τα χέρια των 12-15 χρονών, στη χώρα μας, είναι παραγωγικά. Ποιός θα τ' άντικαταστήσει; Μοιραίως θα στραφούν προς την έπιμόρφωση, στο δάσκαλο κοντά.

Όποια μορφή και να πήρε, πρέπει να θεωρηθι σαν εύλογιά Θεοι. Πρώτη φορά ή έπίσημη πολιτεία έστράφη προς τη μόρφωση του λαού και του έδωσε τη δυνατότητα να ύψωθι. Και θα μείνη σταθμός στην παιδεία του γένους ή στροφή αυτή. Και μόνο αυτή είναι άρκετή για μια έκφραση έθνικής εύγνωμοσύνης.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Η όργάνωση της παιδείας ήταν ένα απ' τα πιο δύσκολα προβλήματα που έπρεπε ν' άντιμετωπίσει ή μεταρρύθμιση. Κι έκανε ένα άπότομο βήμα που εξέπληξε πολλούς. Κτύπησε το κακό στη ρίζα. Έλλειπε ένα συντονιστικό όργανο άνώτερης πνοής, που θα κατηύθυνε το πολύπλευρο έργο της παιδείας σ' όλες της τις μορφές. Και ίδρυσε το Παιδαγωγικό Ίνστιτούτο. Άπό την πρώτη του εμφάνισι δέχτηκε κατοίγισμό πυρών και για το σκοπό και για τα πρόσωπα.

Το βάρος της εύθύνης είναι μέγα, γιατί δεν υπάρχει ή παράδοσι, όπως σ' άλλες χώρες. Οι εύχές όλων μας είναι να πετύχι και στούς δυο

μεγάλους τομείς και στη διοίκηση και στη φιλοσοφική του θεώρησι σαν άνθρωπο. Ίδρυμα βαθειών κατευθύνσεων.

Και μόνο ή επιμόρφωσι του διδακτικού προσωπικού μέσης και δημοτικής άρκει για ν' απορροφήση ένα μεγάλο μέρος της αποστολής του. Ποιός μπορεί να ισχυρισθ ή ότι ήταν επιμόρφωσι αυτή που προσφέρονταν ως τώρα; Το Παιδαγωγικό Ίνστιτούτο θα θεμελιώση τη μεταρρύθμισι μόνο με τὰ έκλεκτα στελέχη που θα επιμορφώση. Και ή προσφορά του οότή θα λάξη την ύψι της παιδείας.

Τήν εμφάνισί του την έκαμε με μιὰ ανακοίνωσι λιτοῦ περιεχομένου, δωρικού ρυθμοῦ. "Ελλειπε ο παλμός που συνεγείρει. "Απ' την επιτυχία του εξαρτάται ή ὅλη ψυχή της μεγάλης αυτής παιδευτικής πορείας.

ΓΛΩΣΣΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

Δέν νομίζουμε ότι το γλωσσικό ζήτημα μπορεί να λυθ ή με νομοθετικά μέτρα.

"Αντίθετα, πιστεύουμε πώς ο "Ελληνικός λαός δέν είναι άψυχο παράρτημα τών αρχαίων προγόνων μας, αλλά ζωντανή, αὐθύπορκτη, σύγχρονη ὄντότητα. Και τή σύγχρονη αὐτή ὄντότητα, τήν πνευματική του και ψυχική του αὐτοπαρξία τήν έκφράζει με τή γλώσσα του.

"Απ' τήν κοινή λοιπόν συμβίωσι, τήν κοινή τύχη, τήν κοινή πολιτιστική δημιουργία, θα πιασθ ή "Ελληνική γλώσσα, που θα είναι αντίξια με το κάλλος της "Ελληνικής φύσης και της βορείας μας κληρονομίας. "Η γλώσσα δέν επιβάλλεται, αλλά αναφαίνεται εκεί που υπάρχει κοινωνία ψυχών και σκοπών και όπου μεγάλοι τεχνίτες τοῦ λόγου, γλωσσοπλάστες και δημιουργοί της δίνουν χάρη και ὁμορφιά. Κι εἶναι ή δημοτική μας γλώσσα πιασμένη για να ψάλλη σε ὕμνους και αἶνους το μεγάλο ποίημα της ζωής μας. Και θα ζήση και θα επικρατήση παρὰ τις ὑστερικές κραυγές.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΑΚΑΔΗΜΙΕΣ

"Ο σοφός νομοθέτης, σὺν ιδρυτικό νόμο τών Παιδαγωγικῶν "Ακαδημιῶν το 1933, τοποθέτησε τις Παιδαγωγικές "Ακαδημίες στήν "Ανωτάτη Παιδεία.

Και το έκαμε αὐτό για δυο βασικούς λόγους:

Πίστεψε πρώτα πώς ο δάσκαλος είναι ο φορεὺς τών νέων γνωστικῶν και ήθικῶν μεταξιώσεων, ἀπόστολος θα λέγαμε τοῦ "Εθνους και σαν τέτοιος έπρεπε να είναι φορεὺς ανωτάτης μορφώσεως και δεύτερον να δώση στο λαό ένα έκπρόσωπο ὑψηλόφρονα και σε πνεῦμα και σε ήθος, που θα γινόταν ή ψυχή τοῦ δημιουργισμοῦ.

Και αγωνίστηκε με συνέπεια, σ' ὅλα αὐτά τὰ χρόνια, να επέκτειν τὰ ὅρια φοιτήσεως και ν' αξιωθ ή, τύποις και οὐσίᾳ, πανεπιστημιακής μορφώσεως.

"Η εκπαιδευτική μεταρρύθμισι έψαυσε ὀλίγο και το μέγα αὐτό θέμα της μόρφωσης τών δασκάλων. Δέν το άνέταμε βαθείᾳ. Το πήρε φτωχοπροδρομικά. Οἱ "Ακαδημίες έμειναν στήν ἴδια κατάστασι με επέκτασι ένα χρόνο μόνο και μόνο το προσωπικό, το παιδαγωγικό, αξιώθηκε στοργής. Οἱ "Ακαδημίες είναι ή ψυχή της χώρας, πέραν ἀκόμη ἀπὸ Πανεπιστήμια και ἄλλους ναοὺς παιδείας. Και σαν τέτοιες, πρέπει ἀμέσως να χρισθοῦν πανεπιστημιακές σχολές, με σχετική αὐτονομία στη διοίκηση και στήν ὀργάνωσι.

ΟΣΑ ΑΠΟΜΕΙΝΑΝ

Κι ἀπόμειναν πολλά. "Η μεταρρύθμισι διάλεξε σαν στόχο της πρώτα

τή μέση παιδεία, τὸν κορμό, ὅπως ισχυρίζεται. "Εκεί βρήκε τις νοσογόνες ἀναθυμιάσεις που δηλητηριάζουν τήν ψυχή τοῦ "Εθνους. "Ισως να είναι έτσι. "Ομως ὅλοι οἱ λαοί, που ζήτησαν κι ἀπ' τήν παιδεία εὐθύνες για το μεγάλο δράμα τοῦ πολέμου, ἄρχισαν ἀπὸ τὰ κάτω. Μέσα ἀπ' τοὺς καπνοὺς και τὰ έρείπια και ἐνῶ μόλις αναφαίνονταν ή χαραυγή της Νίκης, ἀναζήτησαν λύσεις και σε ὀργανωτικά και σε ἱδανικά.

Κι ἄρχισαν ἀπ' τήν προσχολική πρώτα παιδεία, σε πρόγαμο και μεταγεννητικό διαφωτισμό σε ὀργανωμένη επίσημη νηπιακή παιδευσι, βάσει νέων ψυχολογικῶν δεδομένων, για να περάσουν κατόπιν στήν στοιχειώδη, να της αὐξήσουν τὰ χρόνια, το περιεχόμενο, τήν ὀργάνωσι, τοὺς δραματισμοὺς. Και ὕστερα στη Μέση, στίς επαγγελματικές, στήν επιμόρφωσι, σὺν διαφορισμό της "Ανωτάτης.

"Εμεῖς ἀγνοήσαμε το νήπιο, το νηπιαγωγείο, τοὺς παιδικὺς κήπους, το δημοτικό, το επιμορφωτικό και τὸν επαγγελματικό προσανατολισμό, τήν ἱδιωτική έκπαίδευσι. "Ισως να ἔλθη ή σειρά τους και ὕστερα ἀπὸ ὠριμη μελέτη να θεμελιωθοῦν σε γερά θεμέλια.

Και το έργο είναι μέγα, γιατί ἄπτεται της λαϊκής ψυχής, τοῦ κυριώτερου στοιχείου της ἔθνολογικής δημιουργίας.

Το παιδί μας πρέπει να κάνει σπίτι του το σχολείο, με ἐναλλαγή διδασκάλων, ὥστε να πάρουν οἱ ἀνεύθυνοι παράγοντες να διαδραματίζουν πρωτεύοντα ρόλο στη διαπαιδαγώγησί του.

Πέραν αὐτῶν ή μεταρρύθμισι πρέπει να ὑψωθ ή σε ἀνάτασι σκοπῶν, στοχασμῶν κι ἐλπίδων. "Οπου ή παιδεία μας αγωνιᾷ για τήν ὑπαρξί και τήν ἐσωτερική λύτρωσι της νεολαίας, μόνο εκεί ὑπάρχει ή πνοή τοῦ αἰώνιου, μόνο εκεί ὑπάρχει ή ψυχή, ή δημιουργική, ἄγρυπνη, για να προάγη και ἀνυψώση και ὀδηγήση τήν ἀνθρωπότητα στήν τελείωσι.

Οἱ μεγάλοι στοχασμοί, που φωτίζουν πέραν της ἐποχῆς των και οἱ κοδομοῦν το ἀληθινὸ βασίλειο τών στοχασμῶν, ήρθαν στο κόσμο ὕστερα ἀπὸ πολύχρονη θητεία στήν παιδεία.

Αὐτό το αἰώνιο, το χωρὶς τέλος, πρέπει να καλλιεργ ή κάθε γνήσια παιδεία. "Η ὑπαρξίς μας είναι μόνο ή ἀφετηρία πρὸ το πλήρες οὐσία και πρὸς το ἀναλλοίωτο. Παιδεία που δέν ἐπιζητεῖ το αἰώνιο, διὰ τοῦ ψυχικοῦ μεταβολισμοῦ, έχει χάσει το νόημά της. Και για μᾶς είναι πανάρχαια ή πίστι αὐτή, γιατί στο βάθος της "Ελληνικής ψυχῆς, με τήν παιδεία, κυφορήθηκε ὅλες οἱ μεγάλες κατηγορηματικές προσαγές, που ἔγιναν στοὺς αἰῶνες πορεία ἀνοδική, δόγμα βαθείας πίστεως κι ἀπροσπέλαστος ἱδεαλισμός κοινωνικής σύνθεσης.

Σαράντα αἰώνων προάσκησι, στή γνώσι και στήν πάλη, δίδαξαν το λαό τοῦτο ν' ἀπαντή με θερμή ψυχῆς και πίστι ἀκλόνητη σ' ὅλες τις μεγάλες περιπέτειες της ἀνθρώπινης μοίρας και της ἄνισης πάλης και τοῦ δικαίου και τοῦ ἄδικου.

"Αλλοτε σὺν μιὰ ψυχῇ κι ἄλλοτε ὀλομόναχοι, κολλημένοι στα ὥραία μας βράχια, σταθήκαμε και στερεωθήκαμε στο βάθος τών αἰώνων σὺν ἀπολογητές τών μεγάλων αὐτῶν ἀξιών, μόνο με τήν παιδεία. Κι αὐτή ἀπαιτεῖ σήμερα ο λαός τοῦτος.

Πρέπει να ἐμφυσήσουμε στή νεότητα τήν πάλη αὐτή τών ἀξιών, να γεμίση τήν ψυχή της με ἱδεαλιστικὸ ἀντέρεισμα και να γίνη πρωπορειακή στή ζωή τών λαῶν.

Σήμερα ο χρόνος συμπιέζει θανάσιμα τή βραδυπορεία μας στήν πνευματική μας πλήρωσι. "Ο ἀνταγωνισμός τών ἔθνῶν, είναι ἀνταγωνισμός

πνεύματος και χρόνου. "Όπου υπάρχει πολὺς νοὺς καὶ χρόνος βιαστικός ἐκεῖ καὶ ἡ νίκη.

Ἡ πατρίδα μας βρίσκεται ἀνάμεσα σὲ ἔθνη, ποὺ ἀπὸ αἰῶνες ἔκαμαν δόγμα πίστεως τὴ ρῆσι τοῦ μεγάλου Γάλλου κοινωνιολόγου. «"Υστερὰ ἀπὸ τὸ ψωμί, ἡ ἀγωγή εἶναι τὸ πρῶτο καθῆκον ἑνὸς λαοῦ».

Ἐμεῖς ὅμως οὔτε στὸ πρῶτο σταθήκαμε ὀρθοί, οὔτε στὸ δεύτερο. Κι' ἐμείναμε αἰχμάλωτοι ἑνὸς ὠραίου παρελθόντος, χωρὶς ν' ἀξιοποιήσου- με οὔτε τὴ μακρὰ μας θητεία στὴ σκλαβιά, οὔτε τὴ λυτρωτικὴ μας ἐθνέ- γερσι.

Στὴ μακροτάτη πορεία μας λησμονήσαμε τὰ δύο πρόσωπα τοῦ δρᾶ- ματος τῆς παιδείας: Τὸν παιδαγωγὸ καὶ τὸν παιδαγωγούμενο. Λησμονή-σαμε αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν οὐσία τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀποστολῆς μας σὰν ἔθνος καθ' ὅσον ἀποστολικό, φωτοδοτικό, ρωμαντικό καὶ καταστήσαμε καὶ τοὺς δυὸ ὑπανάπτυκτους γιὰ νὰ πλάσουν μὲ τὴ σειρά τους τὴν ὑπανάπτυκτη, πολι- τιστικὴ Ἑλλάδα.

Γιὰ νὰ ξεφύγουν οἱ λαοὶ ἀπ' τὴν τρομερὴ αὐτὴ μοῖρα, ἀκόμη κι αὐτοὶ τῆς μαύρης Ἡπείρου, συνεγείρουν τὴ νεότητα καὶ τὴν ὀπλίζουν μὲ ἰδανικά καὶ τὴν κατευθύνουν στὶς σπουδές, τὴ λυτρώνουν ἀπ' τὸν ἐξευτελισμὸ τῆς πενίας, τῆς ἐμπνέουν ὠραίους στοχασμοὺς καὶ τῆς παραδίδουν τὴ σκυτάλη τῆς νέας πορείας μὲ τὴ βεβαιότητα, ὅτι θὰ θεμελιώσῃ ἓνα πολιτισμό, βα- σικά θεμελιωμένο στὶς ἠθικὲς ἀξίες, ποὺ κηρύξαμε ἐμεῖς ἀπ' τὸ λυκόφως, ἀκόμη, τῆς ἀνθρώπινης μοίρας.

Σ' αὐτὴ τὴν εὐλογημένη νεότητα, πρέπει ἡ ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμισι νὰ στραφῇ μὲ ἀπέραντη στοργή, κατανόησι καὶ πίστι πρὸς τὸν δυναμισμό τῆς καὶ νὰ εἶναι βέβαιοι οἱ ἐμπνευστές τῆς καὶ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ποὺ γρήγορα, στὴ μεγάλη μάχη ἐγκατέλειπε τὰ γῆινα, πὼς ἡ ἴδια θὰ ἀγωνιστῇ μὲ μᾶς τοὺς παλαίμαχους, μὲ ἀκατάλυτη πάλη γιὰ νὰ λυτρωθῇ ἀπὸ τὰ δεινὰ τῆς.

Μεάτη Ἀγγελουπόλου

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ*

Τὸ θέμα ποὺ θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ ἀπόψε εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς προ- σαρμογῆς τῶν μαθητῶν στὸ σχολικὸ περιβάλλον.

Ὅταν μ' ἐκάλεσε ὁ κ. προϊστάμενος νὰ διαλέξω τὸ θέμα τῆς εἰσή- γησής μου — καὶ τὰ θέματα ἦταν πάρα πολλὰ — ἔδειξα τὴν προτίμησή μου στὸ θέμα αὐτὸ γιὰ δυὸ κυρίως λόγους: Πρῶτα γιατί ἓνα θέμα σὰν αὐτὸ παίρνει ἀπὸ τὴ φύση τοῦ τέτοια ἔκταση ὥστε ν' ἀγκαλιάζῃ πολλὰ καὶ σπουδαῖες πτυχές τοῦ ἔργου μας ἔτσι ποὺ νὰ δίνη πλούσιες ἀφορμὲς γιὰ γενικὴ συζήτηση γύρω ἀπ' αὐτό.

Ὁ δεύτερος — καὶ σπουδαιότερος — εἶναι ὁ ἀχάριστος ρόλος ποὺ δου- λεύει σήμερα τὸ σύγχρονο σχολεῖο, ὁ ρόλος τῆς μετάδοσης ξηρῶν γνώ- σεων στὴν παιδεία. Ἰσὼς φταίει τὸ ὠφελιμιστικὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς μας ποὺ ἀπαιτεῖ γνώσεις καὶ θέλει τὸ παιδί «σοφόν», ἴσως ἡ λαθεμένη ἀντίληψη πὼς

* Εἰσήγηση σὲ παιδαγωγικὴ συγκέντρωση τῶν διδασκάλων τῆς Ζ' Περιφέρειας Ἀθηνῶν, τὴν 9-4-1964.

τὸ Δημοτικὸ εἶναι ὁ προθάλαμος τοῦ Γυμνασίου καὶ τίποτε ἄλλο, ἴσως ἀκό- μη οἱ ἀντικειμενικὲς δυσκολίες τῆς σχολικῆς πραγματικότητας, ὅλα μαζί μᾶς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸν κύριο στόχο τῆς ἀγωγῆς ποὺ δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴ δημιουργία «ὄντως ἀνθρώπων».

Συνακόλουθα πρὸς τὸν περιορισμὸ αὐτὸν τοῦ ρόλου τοῦ σχολείου πο- ρεύεται καὶ ἡ ἀντίληψη τοῦ λεγόμενου «διδασκτικοῦ». Εἶναι ἡ ἀντίληψη πὼς ἡ διδασκτικὴ μέθοδος εἶναι τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὦμέγα τοῦ παιδευτικοῦ μας ἔργου.

Ἄν ρίξῃ κανεὶς μιὰ ματιὰ στὰ παιδαγωγικὰ συνέδρια καὶ στὰ ἄφθο- να παιδαγωγικὰ ἐντυπα, ποὺ κυκλοφοροῦν στὸν τόπο μας, θὰ διαπιστώσῃ πὼς βασικά καὶ οὐσιώδη θέματα τῆς ἀγωγῆς ὅπως εἶναι ἡ προσαρμογὴ τοῦ μαθητῆ στὸ σχολεῖο, τὸ συναίσθημα τῆς μειονεξίας, ἡ ἀπόκτηση καλῶν συ- νηθειῶν, ἀνάπτυξη ὑγιоὺς κοινωνικοῦ συναισθήματος, ὁ σεβασμὸς στὴν ἀτο- μικότητα τοῦ μαθητῆ, ἡ σκόπιμη ὀργάνωση τῆς σχολικῆς ζωῆς, κλπ. ἡ παραμελοῦνται ἢ κατέχουν δευτερεύουσα θέση.

Δίνεται ἔτσι ἡ ἐντύπωση πὼς σὰν ἐπιτυχία τοῦ σχολείου κρίνεται ἂν ὁ δάσκαλος ἐδίδαξε ὀρθὰ τὸ Α ἢ Β μᾶθημα, ἂν ἀκολούθησε αὐτὴν ἡ ἐκεί- νην ἀπὸ τίς μεθόδους τῆς πρώτης ἀνάγνωσης, ἂν τέλος οἱ μαθητές του πέτυχαν στὸ Γυμνάσιο καὶ παραβλέπεται ἡ σημασία τοῦ ἥθους τῶν μαθη- τῶν, ἡ ψυχικὴ τους ὑγεία, ἡ ἰκανότητα γιὰ μιὰ ὀρθὴ προσαρμογὴ τους στὴ ζωὴ. Βέβαια κάθε ἐργασία παρουσιάζει καὶ τὴν τεχνικὴ τῆς πλευρᾶ. Καὶ ἐδῶ ὁ μεθοδικὸς ἔχει νὰ μᾶς εἰπεῖ πολλὰ καὶ ἀξιόλογα. Τὸ παιδευτικὸ ὅμως ἔργο τοῦ δασκάλου δὲν εἶναι σὲ καμμιά περίπτωσι μιὰ μεθοδικὴ συνταγή. Εἶναι πάντα ἀπ' ὅλα μιὰ προσωπικὴ ἀκτινοβολία.

Στὴν κλασσικὴ ἀρχαιότητα, ὅπου ὅλες οἱ ἐκδηλώσεις τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς (τὸ θέατρο, ἡ ποίηση, ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου) συνέθε- ταν μιὰ ὅλική παιδαγωγοῦσα ἀτμόσφαιρα, ἡ διδασκαλία τῶν πρώτων στοι- χείων ἀντιτίθετο στοὺς δούλους. Βέβαια τὸ σχῆμα αὐτὸ ἀνήκει ὀριστικὰ στὴν κοινωνικὴ διάθρῳση τῆς ἐποχῆς του, κρύβει ὅμως καὶ κάποιον βαθύ- τερο νόημα: Ὑπάρχει δηλαδὴ, μιὰ ἀπλὴ μετάδοση γνώσεων ποὺ γίνεται «δίκην συγκοινωνούντων δοχείων» ἢ ἀκριβέστερα μιὰ σχηματοποιημένη τε- χνικὴ ὀρισμένων στοιχειωδῶν γνώσεων, πρᾶγμα ποὺ μπορεῖ νὰ τὸ κάμῃ ἀκόμη καὶ ἓνας δοῦλος στὴν ἀρχαιότητα, ἢ, στὸ μέλλον, μιὰ ἠλεκτρονικὴ μηχανή. Καὶ ὑπάρχει καὶ ἡ ἄλλη ἢ ἀληθινὴ πνευματικὴ μετάγχιση, ἡ «ἐπι- μέλεια ψυχῶν» κατὰ τὸν Πλάτωνα. Καὶ οὕτως εἶναι σὲ θέσῃ νὰ τὴν πρα- γματώσῃ μόνον ὁ δάσκαλος ποὺ ἀποτελεῖ μιὰ ἐλεύθερη πραγματικότητα.

Ὁ παλαιὸς ὀρισμὸς τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς, ποὺ ἀποβλέπει στὴ δη- μιουργία ἠθικῆς προσωπικότητας μὲ τὴ βούληση ἐστραμμένη πρὸς τὸ ἀγα- θόν, μᾶς φαίνεται σήμερα ἀτελὲς καὶ στατικόν. Ἡθικὴ προσωπικότητα καὶ ἀγαθὴ βούληση ἔχει ὁ ἀσκητής. Τὸ ἰδανικὸ του ὅμως ἐξυπηρετεῖ μόνον τὸν ἑαυτὸ του. Σκοπὸς τῆς σύγχρονης ἀγωγῆς εἶναι νὰ βοηθήσῃ τὸ παιδί νὰ ἐνταχθῇ σὰν ἐλεύθερος πολίτης μέσα στὴν κοινωνικὴ ζωὴ ὁμαλὰ καὶ δημιουργικά.

Ὅταν ὅμως μιλοῦμε γιὰ ὁμαλὴ καὶ δημιουργικὴ ἐνταξὴ μέσα στὴν κοινωνικὴ ζωὴ, μιλοῦμε γιὰ τὴν προσαρμογὴ τοῦ παιδιοῦ στὸ κοινωνικὸ πε- ριβάλλον. Ἡ ἐννοία τῆς προσαρμογῆς δὲν μπορεῖ νὰ ἐξετασθῇ παρὰ στὴν ἄμεση συσχέτισή του μὲ τὴν ἐννοία περιβάλλοντος. Καὶ ἓνα κομμάτι τοῦ πε- ριβάλλοντος εἶναι καὶ τὸ σχολεῖο.

Ἡ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ

Ποῖα εἶναι ἡ βιολογικὴ καὶ ἡ κοινωνικὴ σημασία τῆς προσαρμογῆς;
α) Ἡ βιολογικὴ. Ὁ ὄρος ἀνήκει πρωταρχικά στὴ βιολογία. Προσαρ-

μογή, κατά τη βιολογία, είναι το αποτέλεσμα της ικανότητας που έχει ένας ζωντανός οργανισμός απ' ενός μὲν νὰ ἀφομοιώνῃ τὴς ἐξωτερικὲς ἐπιδράσεις καὶ απ' ἑτέρου νὰ ρυθμίζῃ τὴς ἐνέργειές του σύμφωνα μὲ τὴς ἀπαιτήσεις τοῦ περιβάλλοντος μὲ τρόπον ποὺ νὰ ἐμφανίζει μιὰ διαρκῶς ἀνανεωμένη σύνθεση ζωῆς, μιὰ σύνθεση ἀνάμεσα στὰ στοιχεῖα τῆς προηγούμενης πείρας καὶ στὴς νέες συνθήκες ζωῆς.

Μέσα στὴ διαλεκτικὴ αὐτὴ πορεία τῆς ζωῆς τὸ ὑποκείμενο εἶναι μαζί καὶ ἀντικείμενο. Δέχεται τὴς ἐπιδράσεις, ἀλλὰ καὶ ἀντιδρᾷ προσαρμοστικά σ' αὐτές. Ἡ προσαρμογὴ γίνεται ἔτσι μιὰ ἐνέργεια δυνاميκή.

Γιὰ ἓνα φυτὸ λ.χ. ποὺ ζῇ σ' ἓνα τροπικὸ περιβάλλον ἡ συγκέντρωση νεροῦ στὴς ρίζες καὶ ἡ ἔκκριση προστατευτικῆς βαφῆς στὰ φύλλα, γιὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐξάτμιση, εἶναι ὁ ἰδιαιτέρως, ὁ δικός του τρόπος προσαρμογῆς στὸ κλῖμα αὐτό.

Ὁ πατέρας τῆς νεώτερης βιολογίας ὁ Δαρβῖνος μᾶς ἀπεκάλυψε τὴ θαυμαστὴ εἰκόνα τῶν ἀπειροπληθῶν περιπτώσεων τῆς προσαρμογῆς στὸ ζωικὸ βασίλειο. Μέσα στὸν ἀμείλικτο ἀγῶνα, τὴν φυσικὴ ἐπιλογὴ, ἐπέζησαν μονάχα τὰ εἶδη ἐκεῖνα ποὺ ἔδειξαν μεγαλύτερη ικανότητα προσαρμογῆς στὴς νέες καταστάσεις τοῦ περιβάλλοντος.

β) Ἡ προσαρμογὴ στὴν κοινωνικὴ ζωὴ. Ἡ φύση ἀρνήθηκε νὰ καταστήσῃ τὸν ἄνθρωπο εὐθὺς ἀμέσως ὥριμο γιὰ τὴ ζωὴ. Ἀπ' ὅλους τοὺς οργανισμοὺς μονάχα ὁ ἄνθρωπος, ἡ κορωνίδα τῆς δημιουργίας, ὑποχρεώνεται νὰ περάσῃ ἓνα μεγάλο μέρος τῆς ζωῆς του, σχεδὸν τὸ τρίτον τοῦ μέσου ὄρου, στὸ στάδιο τῆς χειραγωγῆσης καὶ τῆς προπαρασκευῆς ἕως τοῦ κτήσῃ τὴν ψυχοσωματικὴν αὐτοτέλειαν καὶ ὥριμότητα.

Ἡ πορεία τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν ὥριμότητα εἶναι μιὰ δραματικὴ περιπέτεια προσαρμογῆς τοῦ στὴς πολύμορφες ἀποκτήσεις τοῦ περιβάλλοντος. Μιὰ περιπέτεια ποὺ προχωρεῖ ἀνάμεσα ἀπὸ μύριες συγκρούσεις.

Ἄν διαβάσῃ κανεὶς τὴς παροιμίες τῶν λαῶν καὶ τὴς παρατηρήσεις τῶν κατὰ καιροὺς ἡθολόγων (Moralistes) ἀπὸ τὸν Κομφούκιον καὶ τὸ Θεόφραστο ὡς τὸν δικὸν μᾶς τὸν Λασκαράτο, θὰ διαπιστώσῃ ὅτι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐκπληκτικὰ οἱ ἴδιοι στὴς ἀδυναμίες καὶ στὴς κακίες τους. Καὶ παρ' ὅλη τὴν κατακόρυφον πρόοδόν μας στοὺς ἄλλους τομεῖς, στὸ κεφάλαιο τῆς ἀξιολόγησης τοῦ ἑαυτοῦ μας δὲν ἐγίναμε σοφώτεροι ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους. Σ' ἓνα μονάχα ὑπερέχομε: Στὴν ἐρμηνείαν τοῦ κακοῦ. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀσφαλῶς ἡ μεγαλύτερη κατάκτηση τῆς Ψυχολογίας τοῦ βάθους καὶ ἰδιαιτέρως τῆς Ἀτομικῆς Ψυχολογίας τοῦ Adler, ποὺ μᾶς ἀνοίγει τὴ βασιλικὴν ὁδὸν γιὰ μιὰ προσπέλαση στὸν πυρῆνα τοῦ ἀνθρώπινου χαρακτήρα. Ξέρομε πᾶσι σήμερον ὅτι κακὸς εἶναι ὁ ψυχικῶς πληγωμένος ἄνθρωπος. Ἔχει καὶ ἡ ψυχὴ τὰ δικά της τραύματα, πῶς δυσκολογιάτρευτα ἀπὸ τὰ σωματικά.

Ἀπ' αὐτὰ πάλι τὰ πῶς βαθιά καὶ τὰ πῶς ὑπουλά εἶναι ἐκεῖνα ποὺ ἐγίναν μὲ τὰ δικά μας χέρια.

Ὁ ἄνθρωπος στὴν προσπάθειά του νὰ προσαρμοστῇ στὸ περιβάλλον θέτει ὀρισμένους σκοποὺς, τὸν πλοῦτον, τὸν ἔρωτα, τὴν δόξαν, τὴν κοινωνικὴ διάκριση κλπ. Τὸ περιβάλλον ὅμως δὲν ἀνταποκρίνεται πάντοτε στὸ μέτρο τῶν προσδοκιῶν του. Ἐνα μέρος ἀπὸ τοὺς σκοποὺς του ἐκπληρώνεται, ἓνα ἄλλο ὅμως — συνήθως τὸ μεγαλύτερο — μένει ἀνεκπλήρωτο. Καὶ τότε μιλάμε γιὰ ἀποτυχία. Τὸ γεγονὸς τῆς ἀποτυχίας δὲν ἔχει γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τὴς ἴδιες ψυχικὲς ἐπιπτώσεις. Ὁρισμένοι συνειδητοποιοῦν τὴν ἀδυναμίαν τους καὶ πασχίζουν νὰ τὴν ξεπεράσουν μὲ καινούργιες προσπάθειες. Ἄλλοι ὅμως, ὅταν ἀνακαλύψουν τὴν ἀνεπάρκειάν τους πληγώνονται βαθιά. Τότε ἀρχίζει τὸ μαρτύριο, ἡ ψυχικὴ ἐκείνη διεργασία ποὺ δημιουρ-

γεῖ σταθερὰ καὶ μόνιμα τὸ συναίσθημα τῆς μειονεξίας μὲ τὰ ἄμεσα προϊόντα τοῦ τὴν πικρίαν καὶ τὸν πόνο.

Παράλληλα ὅμως μὲ αὐτὰ ἀρχίζουν νὰ παράγονται μὲ ἀκατάσχετη ἀφθονία τὰ διάφορα ὑποπροϊόντα, οἱ σκουριές, ποὺ παραμορφώνουν τὴν ψυχὴν, ὁ φθόνος, ἡ ζήλεια, τὸ μῖσος, ἡ ἐμπάθεια. Καὶ ὁ ἄνθρωπος γίνεται κακός...

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ

Ὅταν λέμε ὅτι ἓνα ἄτομο εἶναι ψυχικὰ ὑγιές, ἐννοοῦμε ὅτι εἶναι καλὰ προσαρμοσμένο στὴ ζωὴν, ὅτι ζῇ ἀρμονικὰ μὲ τοὺς ἄλλους. Συχνὰ ὅμως στοὺς ὁρους αὐτοὺς δίνουμε διάφορη κάθε φορά ἐρμηνείαν γι' αὐτὸ θὰ προσπαθήσουμε νὰ δώσωμε μεγαλύτερη ἀκριβολογίαν.

Μερικοὶ γονεῖς καὶ διδάσκαλοι, ἀκολουθοῦν τὸν ὅρισμό τῶν ἀρμονικῶν σχέσεων, δέχονται ὅτι τὰ ἐντελῶς ἥσυχά καὶ ὑποτακτικὰ παιδιὰ εἶναι τὰ καλῶς προσαρμοσμένα, ἐνῶ τὰ θορυβώδη καὶ ἀνυπότακτα εἶναι τὰ κακῶς προσαρμοσμένα. Ἄν στηριχτοῦμε στὸν ὅρισμόν αὐτόν, τότε πρέπει νὰ δεχτοῦμε ὅτι ὅλα τὰ ἀνεξάρτητα πνεύματα ποὺ δὲν συμβιβάστηκαν μὲ τὸ περιβάλλον τους, ἀλλὰ προσέφεραν μεγάλες ὑπηρεσίες στὴν ἀνθρωπότητα ὅπως ὁ Σωκράτης, ὁ Ρουσσώ, ὁ Κάντιος, ὁ Αἰνστάιν καὶ ἓνα σωρὸ ἄλλοι δὲν ἦταν ψυχικὰ ὑγιεῖς. Στὴν περίπτωσιν αὐτὴ ἡ ψυχικὴ ὑγεία θ' ἀποτελοῦσε ἐμπόδιο μᾶλλον παρὰ συντελεστὴ τῆς προόδου. Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι ἀληθινόν.

Γι' αὐτὸ δεχόμαστε ὅτι ἡ ὀρθὴ προσαρμογὴ εἶναι ἡ ικανότητα τοῦ ἀνθρώπου νὰ ζῇ ἀρμονικὰ μὲ τὸ περιβάλλον του (φυσικόν, κοινωνικόν, ἠθικόν) ἐνῶ ταυτόχρονα διαφυλάττει ἄθικτὴν τὴν προσωπικὴν του ἀκεραιότητα. Αὐτὸ σημαίνει πῶς ὁ ἄνθρωπος δὲν παραιτεῖται τῶν εὐγενῶν του ἐπιδιώξεων γιὰ ν' ἀποφύγῃ τὴ δημιουργία προβλημάτων μὲ τοὺς ἄλλους. Αὐτὸ θὰ τὸν κατεδίκαζε στὴν ἐκμηδένιση. Προσαρμόζεται ἀναζητώντας τὸ κατάλληλον περιβάλλον μέσα εἰς τὸ ὁποῖον θὰ μπορέσῃ ν' ἀναπτύξῃ τὴς ικανότητές του καὶ νὰ συμμορφωθῇ μὲ τὴς λογικὲς ἀπαιτήσεις τῶν ἄλλων. Ὅταν οἱ ἀπαιτήσεις ἡ τοῦ ατόμου ἢ τοῦ περιβάλλοντος εἶναι παράλογες τότε ἡ προσαρμογὴ δυσχεραίνεται καὶ ἡ σύγκρουσις γίνεται ἀναπόφευκτη.

Τέλεια ἔλλειψη προσαρμογῆς εἶναι σπάνια, ἐκτός ἂν συνιστᾷ περίπτωσιν καθαρὰ ψυχοπαθολογικὴν μὲ τὴν ὁποῖαν δὲν θ' ἀσχοληθοῦμε ἐδῶ. Ἀλλὰ καὶ ἡ τελεία, ἡ ὀρίστη προσαρμογὴ εἶναι ἄγνωστη, ἀφοῦ χωρὶς συγκρούσεις ἄνθρωπος, ὁ ἀπόλυτος ὑγιὴς εἶναι τύπος μᾶλλον ἰδεατός.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει σὰν μέτρο τῆς ψυχικῆς ὑγείας θεωροῦμε σήμερον τὴν ικανότητα τοῦ ατόμου νὰ δημιουργῇ ἀρμονικὰς σχέσεις μὲ τὸν ἑαυτό του καὶ μὲ τὸ περιβάλλον του. Καὶ εἶναι αὐτὸ τὸ δυσκολώτερον πρόβλημα ποὺ ἀντιμετωπίζει ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος μέσα στὴν ταραγμένη ἐποχὴν μας. Ἐνα πρόβλημα ποὺ ποτὲ δὲν παρουσιάστηκε μὲ τέτοια δεξυτέτα.

Μέσα σ' ἓναν κόσμον γεμάτον σύγχυσιν, ἀβεβαιότητα καὶ ἀγωνίαν ποτὲ ἡ διαφύλαξις τῆς ψυχικῆς ὑγείας, κυρίως τῆς νεότητος δὲν εἶχε τέτοια κεφαλαιώδη σημασία.

Τὰ συμπτώματα τῆς κρίσεως εἶναι πράγματι ἀνησυχητικά. Ἰδιαίτερα στὴς χώρες μὲ ἀνεπτυγμένο τὸν τεχνικὸν πολιτισμό. Οἱ στατιστικὲς ἀναφέρουν ὅτι στὴς Η.Π.Α. ἓνας στοὺς δέκα ἔχει ἀνάγκη κάποιας ψυχικῆς βοήθειας γιὰτὶ παρουσιάζει σοβαρὰς διαταραχάς. Ἡ Γερμανία, ὕστερα ἀπὸ τὸν πόλεμον ἀναζητεῖ ξένα ἐργατικά χέρια, γιὰτὶ ἓνα μέρος τοῦ ἐνεργητικοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἀδυνατεῖ ν' ἀσχοληθῇ μὲ τὴς βαριές ἐργασίας τῆς παραγωγῆς.

γής. Τέλος ή Σουηδία, μιά χώρα που έχει λύσει όλα τα οικονομικά και κοινωνικά της προβλήματα, παρουσιάζει, μεταξύ των νέων το μεγαλύτερο ποσοστό αυτοκτονιών! Στην Ελλάδα δεν υπάρχουν ανάλογες στατιστικές. Υποθέτομε όμως τό ποσοστό δεν είναι μικρό.

Τί συμβαίνει άραγε; Υπάρχει ό λεγόμενος κορεσμός της εύτυχίας ή ό άνθρωπος δεν μπόρεσε ακόμα νά προσαρμοσθή στις ραγδαίες εξελίξεις της μεταβατικής έποχής που περνούμε;

Η ανάλυση του φαινομένου θά μάς ώδηγούσε μακριά από τό θέμα μας που άφορά ειδικότερα έναν τομέα της προσαρμογής του νέου ανθρώπου. Αν άνοιξαμε μιά κάπως πλατειά παρένθεση στο θέμα αυτό, είναι γιατί πιστεύομε πως κανένα πρόβλημα της νέας γενιάς δεν μπορεί νά έξετασθή ανεξάρτητα από τόν κοινωνικό του περίγυρο, από τό κλίμα της έποχής και τα προβλήματα των ένηλίκων, άφοι οί ίδιοι δημιουργούν τις συνθήκες, μέσα στις όποιες διαμορφώνεται ό νέος άνθρωπος. Αυτό θυμίζει τόν άείμνηστο καθηγητή Σπ. Καλλιάφα, που συχνά μάς έλεγε χαριτολογώντας ότι έχομε λιγώτερο ανάγκη παιδαγωγίας και περισσότερο άνδραγωγίας (δηλ. άγωγής των ένηλίκων).

Η ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Έκει όμως όπου τό πρόβλημα της προσαρμογής παίρνει αίρια σημασία, είναι ή παιδική ήλικία.

Η παιδική ήλικία, έξεταζόμενη ψυχολογικά, είναι για τόν άνθρωπο μιά μεγάλη περιπέτεια. Κύριο χαρακτηριστικό της περιπέτειας αυτής είναι ή ανακάλυψη νέων κόσμων και νέων μορφών ζωής. Τό παιδί ζή σ' έναν κόσμο άγνωστο. Ανακαλύπτει τα διάφορα μέρη του καθώς φτάνει σ' ένα ώρισμένο στάδιο της εξέλιξής του. Καθένας από τούς κόσμους αυτούς έμφανίζεται στο παιδί άγνωστος, αλλά και έλκυστικός μαζί, καθώς του προκαλεί τήν ανάγκη νά τόν κατανοήση και νά τόν κατακτήση. Μάς παρσούρει συνήθως ό μύθος της παιδικής εύτυχίας, προς τήν όποία στρέφομε νοσταλγικά τή σκέψη μας. Νά γινόμαστε και πάλι παιδιά. Λές και τα παιδιά δεν έχουν κανένα πρόβλημα και πλέουν σέ πελάγη εύδαιμονίας.

Έτσι πολύ λίγο θυμόμαστε και τή μακρινή εκείνη περιπέτεια που άρχισε όταν δρασκελίσαμε για πρώτη φορά τό κατώφλι του σχολείου γεμάτοι δέος και περιέργεια.

ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ

Η προσαρμογή άρχίζει με τή γέννηση ή καλύτερα πριν άπ' αυτή, στην ένδομήτρια ζωή και τελειώνει με τό θάνατο. Μέσα στην πορεία αυτή ή προσαρμογή στη νέα ζωή του σχολείου άποτελεί ένα σημαντικό στάδιο. Οι παράγοντες που τήν έπηρεάζουν είναι τό οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον, ή άτομικότητα του μαθητή και τέλος αυτό τοίτο τό σχολείο.

Θά έξετάσωμε τόν καθένα άπ' αυτούς όχι σαν χωριστές μονάδες, αλλά στη στενή τους άλληλεπίδραση. Και πρώτα ή οικογένεια.

Η οικογένεια

Δέν θά αναλύσωμε έδώ τήν σπουδαιότητα του οικογενειακού παράγοντος πάνω στην άγωγή του παιδιού, θέμα που είναι άρκετά γνωστό. Θά περιοριστούμε σέ ώρισμένα προβλήματα που παρουσιάζει ή σημερινή Έλληνική οικογένεια.

Δέν υπάρχει καμιά άμφιβολία, ότι οί προσανατολισμοί και ή θέση της οικογένειας έχουν άλλάξει τα τελευταία χρόνια. Παλαιότερα ή οικο-

γένεια ήταν μονάδα κλειστή, συγκεντρωτική. Συγκέντρωνε όλες σχεδόν τις εύθυνες και τις άρμοδιότητες της άγωγής. Τα όπλα στα χέρια των γονέων ήταν τότε τό παράδειγμα, ή έπαγρύπνηση και τέλος οί αύστηρές κυρώσεις. Τό κοινωνικό περιβάλλον διευκόλυνε τό έργο τους, γιατί δεν άσκούσε ανταγωνιστική δράση.

Σήμερα όμως τα πράγματα έχουν άλλάξει. Τα ήνία της άγωγής άρχίζουν σιγά· σιγά νά ξεφεύγουν από τα χέρια των γονέων και νά μεταβιβάζονται στο σύνολο. Η μεταβίβαση αυτή είχε σαν άποτέλεσμα τή μείωση του ρόλου της οικογένειας και τή δημιουργία χάσματος μεταξύ παιδιών και γονέων. Η λαμπρή και έλκυστική εμφάνιση των σημερινών πειρασμών, ή δημιουργία νέων τύπων ψυχαγωγίας άμφιβόλου ήθικοπλαστικού περιεχομένου, ή άδυναμία των γονέων νά τούς άρνηθούν ή νά τούς άποκηρύξουν, δίνουν μιά εικόνα του σιωπηρού πολέμου, που διεξάγεται άνάμεσα στην οικογένεια και στο κοινωνικό περιβάλλον. Η οικογένεια άγωνίζεται με συμβουλές και άφηρημένα σχήματα, με άπειλές και ύποχωρήσεις, ενώ τό έξωτερικό περιβάλλον άντιδρά με ζωντανές εικόνες και παραδείγματα, με άπειρία ποραστάσεων που ή έποπτεία και ή δυναστική της ίσχύς είναι ασύγκριτα μεγαλύτερες. Υπήρχε άκόμη παλαιότερα και μιά όργανική άντιστοιχία άνάμεσα στην οικογένεια και στο σχολείο, στον pater familias και στο δάσκαλο του παλαιού σχολείου που διευκόλυνε τό έργο και των δύο.

Σήμερα αυτή δεν υπάρχει. Ο σεβασμός προς τήν άτομικότητα του παιδιού έγινε τώρα τό σύμβολο της νέας άγωγής, ενώ παράλληλα τα εύκολόχρηστα όπλα των παλαιών παιδαγωγών, ή τυφλή πειθαρχία και οί αύστηρές κυρώσεις έχουν πιά καταδικαστή. Άπ' όσα είπαμε γίνεται φανερό πόσο δύσκολος είναι σήμερα ό ρόλος των παιδαγωγών και των γονέων, πόσο λεπτό και άπαιτητικό γίνεται τό έργο τους. Στο σημείο αυτό ή οικογένεια έλάχιστα μάς βοηθεί και τρομάζει κανείς διαπιστώνοντας πόσο άδιαφώτιστοι είναι οί περισσότεροι γονείς πάνω σέ βασικά θέματα της άγωγής των παιδιών τους.

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ

Υστερα από τήν οικογένεια ό δεύτερος σταθμός στην πορεία του άνώριμου ανθρώπου είναι ή είσοδος του στο σχολείο.

Στη χώρα μας τό παιδί εισέρχεται στο σχολείο συμπληρώνοντας τό 6ο έτος της ήλικίας του. Έδώ ό νομοθέτης έλαβε ύπ' όψη του μόνον τα δεδομένα του ληξιαρχείου, παραβλέποντας όλες τις άτομικές διαφορές. Και δεν μπορούσε νά γίνη διαφορετικά, γιατί έπρεπε νά καθορίση τήν ένια ήλικία για τήν ύποχρεωτική σχολική φοίτηση. Είναι όμως ή ήλικία του ληξιαρχείου ή πιό σωστή ή μήπως είναι ή πιό άυθαίρετη; Όλοι ξέρομε ότι περισσότερο ούσιαστική είναι ή πνευματική ήλικία του παιδιού, που δεν συμπίπτει πάντοτε με τήν πρώτη. Υπάρχει λοιπόν πέρα από τή χρονολογική μιά πνευματική ήλικία, και άκόμη μιά συναισθηματική ήλικία στο παιδί. Έτσι βλέπομε ότι ό α' μαθητής θά μπορούσε κάλλιστα νά έγγραφη στο σχολείο ένα έτος ένωρίτερα, ό β' νά μόν είναι ώριμος ούτε στο 6ο έτος και τέλος ό γ', άν και είναι πνευματικά ώριμος, νά μόν μωρή νά προσαρμοσθή στη σχολική ζωή έξ αίτίας σοβαρών συναισθηματικών συγκρούσεων που είχε μέσα στην οικογένεια.

Η είσοδος του παιδιού στο σχολείο για πρώτη φορά άποτελεί ένα μεγάλο γεγονός της ζωής του. Άπό τή στιγμή που θ' άποσπαστή από τό

χέρι της μητέρας και θα μπη στην τάξη, δημιουργείται ο πρώτος ψυχικός κλονισμός. Ο κόσμος του σχολείου είναι τόσο διαφορετικός από τον κόσμο της οικογένειας. Στο σπίτι το παιδί κατείχε το κέντρο της σκηνής, στο σχολείο θα μάθαινε να μοιράζεται τη σκηνή με τους άλλους. Εκεί ήταν σχετικά ελεύθερο, έδω θα συνηθίσει να υποτάσσεται σε κανόνες πειθαρχίας.

Το παιδί που έρχεται στο σχολείο με αίσθήματα ασφαλείας και ανεπαρκείας, αισθάνεται από την πρώτη στιγμή μια ψυχική ένταση, που εμποδίζει σοβαρά την προσαρμογή του. Στόν τύπο αυτόν ανήκει κατ'έξοχον το μονάκριβο ή το παραχαϊδευμένο παιδί που αποτελούσε στο σπίτι το κέντρο του ενδιαφέροντος όλων. Το παιδί αυτό αντιμετωπίζει το δυσκολότερο πρόβλημα προσαρμογής, γιατί είναι ελάχιστα προετοιμασμένο για τη νέα ζωή.

"Άλλο σοβαρό εμπόδιο είναι μια κακή προϋδέαση που αποκτούνε τα παιδιά για το σχολείο από τους γονείς, ιδιαίτερα από ώρισμένες άμορφωτες μητέρες. "Όταν κάνουν άταξιες, έπιστρατεύουν τον «μπαμπούλα» του σχολείου: «"Αχ, πότε θάρη ή ώρα να σε στείλω στο σχολείο να ήσυχάσω από σένα... Τότε θα ιδής..." κλπ. "Ετσι υποβάλλουν στο παιδί την ιδέα ότι το σχολείο είναι τόπος δυσάρεστος, είδος έπανορθωτικής φυλακής, όπου θα πληρώσουν κάποτε ακριβά όλες τις τρέλλες τους!

Άρχισαμε όμως με την άρνητική πλευρά της προσαρμογής. Υπάρχει όμως και η θετική πλευρά. Υπάρχουν στην ηλικία αυτή ώρισμένα θετικά στοιχεία, που διευκολύνουν την προσαρμογή. Και αυτά είναι:

1) Η ανάγκη που αισθάνεται το παιδί αρχίζει πια να μην ικανοποιείται από το στενό οικογενειακό περιβάλλον και ζητάει να αποκτήσει νέα πείρα και νέα συναισθήματα. Είναι η ηλικία της περιέργειας των «διατι» εις τα όποια η οικογένεια άπαντα συνήθως με δυσφορία ή άδιαφορία.

2) Η μίμηση. Το μικρό παιδί μιμείται τ' άδελφια του και τ' γειτονόπουλα. Τα βλέπει να πηγαίνουν στο σχολείο, να κρατούν βιβλία, να μελετούν και να έκδηλώνη την άνυπομονησία του να πάη και αυτό.

3) Η προσχολική άγωγή. Είναι το άριστο μέσον της προπαρασκευής για το σχολείο. Δυστυχώς η χώρα μας στον τομέα της προσχολικής άγωγής ύστερεί τρομακτικά.

Η ΠΡΩΤΗ ΗΜΕΡΑ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Πώς θα μπορέσει τώρα ο δάσκαλος να βοηθήσει τον πρωτοετή μαθητή να περάσει εύκολότερα αυτή την κρίση;

Επειδή η πρώτη μέρα της εισόδου του μαθητή στο σχολείο έχει μεγάλη σημασία πρέπει να είναι γιορτάσιμη, ήμερα χαρής για το παιδί. Συνήθως αρχίζουμε να άγιασμό, λίγα τυπικά λόγια κι ύστερα το μάντρωμα στην τάξη. Το μικρό παιδί περιφέρει με δέος το βλέμμα του ανάμεσα στους γυμνούς τοίχους, στους άγνωστους σημαητές και στον έκνευρισμένο δάσκαλο, που χτυπάει τον χάρακα στην έδρα για να επιβάλει την ήσυχία και να άρχιση το μάθημα...

Αποτέλεσμα μια συναισθηματική άπώθηση στο παιδί.

Ο δάσκαλος της Α' τάξης έχει καθήκον να προετοιμάσει μια μικρή γιορτή για την ύποδοχή των νέων μαθητών του. Η αίθουσα διακοσμείται κατάλληλα με χαρούμενα χρώματα και άντικείμενα που τραβούν την προσοχή του παιδιού. Οι μαθητές οδηγούνται άβιαστα στην τάξη. Μια μικρή όμάδα από μαθητές της Δευτέρας τους καλωσορίζει, άπαγγέλλει ένα τραγουδάκι, ένα σχετικό ποίημα και τους μοιράζει μικρά δώρα, καραμέλλες ή μικρά χειροτεχνικά έργα των περυσινών μαθητών. Ο δάσκαλος τους διηγεί-

ται μια εύχάριστη ιστοριούλα ή παραμύθι. Ζητάει πληροφορίες από τη ζωή τους, μαθαίνει τα μικρά τους όνόματα, χαϊδεύει τα κεφαλάκια τους, χαμογελά σ' όλους με άγάπη. Τα ένθαρρύνει να ανακοινώνουν έλεύθερα τις σκέψεις του και διορθώνει το λεκτικό τους χωρίς να τ' άποπαίρνει και να τα άπογοητεύει.

Αναζητεί με το βλέμμα τους δειλούς, τους κοιμισμένους μαθητές, τους φέρνει στα πρώτα θρανία και τους ένθαρρύνει. "Υστερα τα οδηγεί σ' έναν περίπατο στους χώρους του σχολείου για να ξεμουδιάσουν και ακολουθώντας τα στέλνει στα σπίτια τους. Δημιουργήθηκε έτσι από την πρώτη μέρα το κατάλληλο ψυχικό κλίμα και οι μικροί τρέχουν τώρα χαρούμενοι στο σπίτι για να μεταδώσουν τις πρώτες εύχάριστες έντυπώσεις τους.

Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ

Είναι φανερό πως όλα αυτά άπαιτούν από το δάσκαλο κάποιες προδιαθέσεις και ικανότητες. Συνήθως άναλαμβάνει την πρώτη τάξη ο πιο βολικός, συχνά δέ ο νεώτερος και πιο άπειρος. Έδω όμως πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη προσοχή. Ο δάσκαλος της Α' τάξεως πρέπει να έχει τρία βασικά προσόντα: άγάπη στο παιδί, άκριβη γνώση της ηλικίας αυτής και άρτια ψυχική και νευρική ύγεια. "Αν μάλιστα τυχαίνει να είναι δασκάλα και μάλιστα δασκάλα-μητέρα, τόσο το καλύτερο, γιατί το μικρό παιδάκι εξακολουθεί ακόμη να είναι συναισθηματικά δεμένο με τη μητέρα του. "Αν όμως αυτές οι προϋποθέσεις δεν υπάρχουν, τότε πρέπει να παίρνει την Α' τάξη άλλος δάσκαλος, ο καλύτερος που διαθέτει το σχολείο. Το πρόβλημα όμως έδω γίνεται άφάνταστα δύσκολο με τις πληθωρικές τάξεις των 60, 80 και 100 μαθητών. Τότε όλα αυτά χάνουν το πρακτικό τους νόημα. Αποτέλεσμα ή κούραση του δασκάλου, ή μαζικοποίηση της τάξης και ή έκμηδενιση της άτομικότητας του μαθητή. Γι' αυτό η προσαρμογή στο μικρό μονοθέσιο σχολείο του χωριού είναι άπείρως εύκολότερη, γιατί το σχολικό περιβάλλον είναι πιο γνωστό και οικείο στο μικρό παιδί. Έδω υπάρχει ένας κόσμος περισσότερο άγνωστος και άνώνυμος, διαφορετικός από τον οικείο κόσμο του χωριού.

Η ΑΤΟΜΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Πρόβλημα προσαρμογής δεν αντιμετωπίζουν μονάχα οι μαθηταί της Α' τάξεως, αλλά όλοι οι μαθητές σ' όλες τις τάξεις και ακόμη σ' όλες τις βαθμίδες της εκπαιδewσεως, διαφορετικό όμως σε ποιότητα και έκταση. Έδω τον κύριο ρόλο παίζει η άτομικότητα του μαθητή.

Είναι γνωστό πως μια τάξη δεν είναι ομοιόμορφο σύνολο. άποτελεί ένότητα εν τη ποικιλία. Κάθε παιδί γενικά προσαρμόζεται σύμφωνα με τον ιδιαίτερο τύπο του. Η προσαρμογή γίνεται έτσι άρκετά περίπλοκη στο πεδίο των άτομικών διαφορών. Ο ζωηρός και φιλόδοξος μαθητής που κατορθώνει να επιβάλλεται στους άλλους, προσαρμόζεται εύκολα, όπως εύκολα προσαρμόζεται και ο αντίθετος τύπος, ο ήσυχος και ύποχρεωτικός, που έμαθε να ρυμουλκείται από τους άλλους.

Σ' όλα τα σχολεία του κόσμου οι μαθητές εμφανίζουν άνεπιθύμητες έκδηλώσεις, νευρικότητα, άνυπακοή, καθυστέρηση στα μαθήματα κλπ. Στις περισσότερες περιπτώσεις οι έκδηλώσεις αυτές είναι παροδικές, σε άλλες όμως παραμένουν και άναπτύσσονται σε σοβαρές ψυχικές δυσκολίες. Είναι οι περιπτώσεις που οι μαθητές εμφανίζουν σοβαρές έσωτερικές συγκρούσεις, όφειλόμενες είτε στην οικογένεια, είτε στο σχολείο, είτε και στα δυο

μαζί. Καί όταν μιλούμε για δυσπροσάρμοστους μαθητές, δεν έννοούμε φυσικά τούς ψυχικά ανώμαλους. Αύτοί αποτελούν ιδιαίτερη κατηγορία καί έχουν ανάγκη από ειδική βοήθεια σέ ειδικά σχολεία. 'Ο δάσκαλος πρέπει νά είναι σέ θέση νά ξεχωρίζει τή μιá περίπτωση από τήν άλλη καί νά μὴ ἀποφαίνεται ἀβασάνιστα ὅτι ὁ μαθητής είναι ανώματος ἀπλῶς καί μόνον ἐπειὴ παρουσιάζει κάποια δυσκολία προσαρμογῆς.

Θά ἴδουμε ἀμέσως παρακάτω μερικοὺς δυσπροσάρμοστους τύπους μαθητῶν.

1) 'Ο ἐπιθετικὸς μαθητής. Είναι ὁ μαθητής πού δημιουργεῖ συνεχῶς ἐπεισόδια, ὁ «ζαβολιάρης» τοῦ σχολείου. Ἡ συμπεριφορά του αὐτὴ ἐμποδίζει τὴν ἐπιτυχία του στὰ μαθήματα καί ὅταν ἀκόμη εἶναι ἔξυπνος. Τότε ἡ ἀποτυχία μεγαλώνει τὴν ψυχικὴ του ἔνταση καί τὸν κάνει πιὸ ἐπιθετικό. Κάποτε ὁ τύπος αὐτὸς δείχνει τὴν ἴδια συμπεριφορά καί στὸ σπίτι. Μπορεῖ ὅμως νά συμβαίνει καί τὸ ἀντίθετο. Στὸ σπίτι νά εἶναι ἥσυχος λόγω αὐστηρᾶς πειθαρχίας καί νά βρίσκει διέξοδο στὸ σχολεῖο.

Ἡ χειραγώγηση τοῦ μαθητῆ αὐτοῦ εἶναι δύσκολο ἔργο, ἡ μέθοδος τῆς συμβουλῆς εἶναι ἀνίσχυρη καί ἡ σωματικὴ ποινὴ χειροτερεύει τὴν κατάσταση. Τὸ κακὸ πρέπει νά χτυπηθῇ στὴ ρίζα του. 'Ο δάσκαλος ἔρχεται σ' ἐπαφὴ μὲ τούς γονεῖς καί ἀναζητεῖ τὰ αἷτια τοῦ κακοῦ, πού μπορεῖ νά εἶναι ἡ σκληρότητα τῶν γονέων, ἡ προτίμηση ἄλλων ἀδελφῶν κλπ. Δὲν περιβάλλει μὲ περιφρόνηση καί μνησικακία τὸν μαθητῆ. Συζητεῖ ἐλεύθερα μαζί του καί τὸν βεβαιώνει ὅτι δὲν ἔπαψε νά ἐνδιαφέρεται γι' αὐτὸν καί ὅταν ἀκόμη τὸν στενοχωρῇ. Ἐξαίρει τίς τυχόν ἱκανότητές του σέ ἄλλους τομεῖς καί ὅταν διακρίνῃ σ' αὐτὸν μιὰ ιδιαίτερη ἔφεση π.χ. στὰ χειροτεχνικά μαθήματα, τοῦ ἀναθέτει μιὰ υπεύθυνη ἐργασία γιὰ νά δώσῃ διέξοδο στὴν ψυχικὴ του ἔνταση.

2) 'Ο νευρικὸς μαθητής. Τὸν βλέπετε νά εἶναι πάντοτε ἀνήσυχος, νά κινῆται διαρκῶς, νά ὀργίζεται καί νά κλαίῃ μὲ τὴν ἴδια εὐκολία. Οἱ αἰτίες μπορεῖ νά εἶναι πολλές. Στὸ σπίτι οἱ ἔριδες τῶν γονέων, ἡ ἐλλειψὴ στοργῆς, ἡ νευρικότητα τῶν ἰδίων τῶν γονέων. Στὸ σχολεῖο ἡ δεσποτικὴ ἐπιβολὴ τοῦ δασκάλου, οἱ υπερβολικὲς ἀπαιτήσεις τοῦ προγράμματος, ἡ εὐνοία πρὸς τούς ἄλλους μαθητὲς κλπ.

Καί ἐδῶ ἡ θεραπεία ἔγκειται στὴν περιστολὴ τῶν αἰτίων. Ὅταν ὅμως ἡ κατάσταση παραμένῃ ἡ ἴδια καί χειροτερεύει, τότε τὸ λόγο ἔχει ὁ γιὰ τρὸς καί ἡ ἀλλαγὴ τοῦ σχολείου.

3) 'Ο δειλὸς μαθητής. Είναι ὁ κλεισμένος στὸν ἑαυτὸ του. Στὸ μάθημα ἐλάχιστα συμμετέχει καί ὅταν ἀκόμη τὸ ξέρῃ, ἀπὸ τὸ φόβο τῆς ἀποτυχίας. Ἀποφεύγει τίς εὐθύνες καί δὲν συμμετέχει στὰ παιγνίδια καί στίς ἄλλες ὁμαδικές ἐκδηλώσεις. Είναι φανερό πὼς τὸ παιδί αὐτὸ ὑποφέρει ἀπὸ τὸ αἶσθημα ἐλλείψεως ἀσφαλείας ἐξ αἰτίας ψυχικῶν τραυματισμῶν πού εἶχε στὰ πρῶτα πέντε παιδικὰ χρόνια. Μὲ τὴν εἴσοδό του στὸ σχολεῖο τὸ αἶσθημα τῆς ἀνασφαλείας φούντωσε πιὸ πολύ. Ἡ περίπτωση αὕτη θέλει ιδιαίτερη προσοχή.

Ὅπως κάθε ἄνθρωπος, πολὺ περισσότερο τὸ παιδί, νοιώθει τὴν ἀνάγκη τῆς ἐπιδοκίμασις, θέλει νά τὸ ἀναγνωρίζουν οἱ ἄλλοι. Πρέπει τὸ σχολεῖο νά τοῦ δώσῃ τίς εὐκαιρίες νά δείξῃ τίς ἱκανότητές του, νά ἐκτιμηθῇ ἀπὸ τούς ἄλλους καί νά στερεωθῇ μέσα του ἡ αὐτοπεποίθηση. Περισσότερη ἀνάγκη ἐπαίνει ἔχει ὁ δειλὸς μαθητής, γι' αὐτὸ καί σέ μικρὴ του ἀκόμη ἐπιτυχία στὰ μαθήματα ἀπαντοῦμε μὲ μεγαλύτερο ἔπαινο. Ἀποφεύγουμε τίς δυσμενεῖς συγκρίσεις μὲ τούς καλοὺς μαθητὲς πού πληγώνουν περισσό-

τερο τὸν δειλό, καθὼς καί τίς ξηρὲς παραινήσεις, πού δὲν φέρνουν κανένα ἀποτέλεσμα.

4) 'Ο ἀμελὴς μαθητής. Τὸ ποσοστὸ τῶν ἀμελῶν ἢ καθυστερημένων μαθητῶν εἶναι ιδιαίτερα ἡξημένο τὰ τελευταῖα χρόνια. Είναι βεβαιωμένο ὅτι λίγοι εἶναι οἱ μαθητὲς πού καθυστεροῦν στὰ μαθήματα ἀπὸ πνευματικὴ ἀνεπάρκεια. Αὐτοί, ὅπως εἶπαμε παραπάνω, χρειάζονται ειδικὰ σχολεῖα. Γιὰ τούς περισσότερους ὅμως καθυστερημένους, ἡ αἰτία βρίσκεται στίς συγκρούσεις καί στίς διαψεύσεις πού δοκιμάζουν μέσα κι ἔξω ἀπὸ τὸ σχολεῖο. Οἱ μαθητὲς αὐτοὶ δὲν στεροῦνται τῆς ἀπαιτουμένης εὐφυΐας, τουλάχιστον ἐκείνης πού χρειάζεται γιὰ νά περάσουν τὸ Δημοτικὸ ἢ τὸ Γυμνάσιο. Ὑποφέρουν ὅμως ἀπὸ μιὰ ψυχικὴ ἔνταση, πού δὲν τούς ἐπιτρέπει νά συγκεντρωθοῦν στὴν ἐργασία τους καί ἔτσι δίνουν τὴν ἐντύπωση τῶν ὑστερούντων ἢ τῶν ὀκνηρῶν μαθητῶν. Καί στὴν περίπτωση αὕτη πρέπει ν' ἀναγνωρίσουμε τὰ βαθύτερα αἷτια καί μαζί μὲ τούς γονεῖς νά γίνῃ προσπάθεια νά περιοριστοῦν οἱ δυνάμεις πού πνίγουν τὸ παιδί.

Ἐνα θέμα σχετικὸ εἶναι καί ἡ βαθμολογία στὸ σχολεῖο. Είναι φανερό πὼς παίζει κι αὕτη κάποιο ρόλο στὴν προσαρμογὴ τοῦ παιδιοῦ. Ἀνέκαθεν τὰ σχολεῖα ἔδιναν μεγάλη σημασία στὴ βαθμολογία. Θυμᾶμαι τὸν καθηγητὴ μου τῶν Μαθηματικῶν στὸ Γυμνάσιο πού δὲν ἔβαζε σέ κανέναν πάνω ἀπὸ τὸ 8. Τὸ 10, ἔλεγε, εἶναι γιὰ τὸν πάνσοφο Θεό, τὸ 9 γιὰ τὸν καθηγητὴ σας καί τὸ 8 γιὰ τὸν ἄριστο μαθητῆ. Καί σήμερα ἀκόμη ἡ βαθμολογία ἀποτελεῖ καθεστῶς. Μερικοὶ μάλιστα εἶναι τόσο βέβαιοι γιὰ τὴν ἀξία τῶν ἀριθμῶν, ὥστε νά βαθμολογοῦν, ἀκόμη καί στὸ Δημοτικὸ, μὲ ἑκατοστὰ! (7,50, 8,50 κλπ.).

Τὸ ζήτημα εἶναι ἂν ἡ βαθμολογία ὅπως ἐφαρμόζεται σήμερα μὲ τὴν καθημερινή τους χρῆση βοηθᾷ ἢ ὀχι τὴν ἐπίδοση τῶν μαθητῶν. Ἐδῶ δὲν συμφωνοῦν ὅλοι. Οἱ ὁπαδοὶ τῆς μᾶς λέγουν ὅτι ὑποβοηθεῖ τὴν ἀμίλλα καί συγχρόνως ἀποτελεῖ μέτρο δικαιοσύνης, διότι καί στὴ ζωὴ κάθε ἐπιτυχία ἀμείβεται ὀλικά καί ἠθικά.

Ἄλλοι ὅμως χωρὶς νά τὴν ἀποκλείουν ἐντελῶς, εἶναι ἐπιφυλακτικοί. Οἱ μαθητὲς, λέγουν πού παίρνουν κακοὺς βαθμούς, ἰδίως στίς κατώτερες τάξεις, ὀχι μόνον δὲν ἀμιλλῶνται τούς ἄλλους, ἀλλὰ, ἀντίθετα, δυσφοροῦν, χάνουν τὴν αὐτοπεποίθησή τους καί ἀποθαρρύνονται.

Ὁρισμένοι ξένοι παιδαγωγοὶ εἰσηγοῦνται τὴ μέθοδο τῆς συνέντευξης γονέων καί δασκάλων. Ὁ δάσκαλος δηλ. καλεῖ τὸν κηδεμόνα στὸ σχολεῖο καί, ἀντὶ γιὰ ἔλεγχο μὲ βαθμούς, τοῦ παραδίνει ἕνα δελτίο μὲ τίς παρατηρήσεις του γιὰ τίς ἱκανότητες καί τίς ἀδυναμίες τοῦ παιδιοῦ του. Συζητεῖ μαζί του καί προσπαθοῦν νά βροῦν ἀπὸ κοινοῦ τὸν τρόπο τῆς θεραπείας τοῦ κακοῦ.

Πάντως ἐμεῖς εἴμαστε ὑποχρεωμένοι ἀπὸ τὸ νόμο νά δώσουμε βαθμὸ καί στὸν γεν. ἔλεγχο καί στοὺς τίλους σπουδῶν. Μιὰ ἀξιολόγηση τῶν μαθητῶν πρέπει φυσικὰ νά ὑπάρχῃ. Ἐκεῖνο πού πρέπει ν' ἀποφύγουμε εἶναι ἡ βαθμολατρεία, ἡ ἀντίληψη ὅτι ὅλα πρέπει νά γίνωνται γιὰ τὸ βαθμό! Ἄλλο σχετικὸ πρόβλημα συνιστοῦν οἱ στάσιμοι μαθητὲς. Γιατί μένουν στάσιμοι; Ἡ ἀπάντηση εἶναι: γιὰ νά διορθωθοῦν καί νά γίνουν καλύτεροι τὸν ἄλλο χρόνο. Ἡ πείρα ὅμως δείχνει πὼς μόνον καλύτεροι δὲν γίνονται! Ἡ ἀπόρριψη δημιουργεῖ ψυχικὸν τραῦμα καί παραλύει τὴν ἔφεση γιὰ πρόοδο, ἐνῶ παράλληλα ἡ ἐπανάληψη τῶν ἰδίων μαθημάτων γεννᾷ τὴν πλήξη καί τὴν ἀδιαφορία.

Τότε λοιπὸν πρέπει νά τούς προάγωμε ὅλους; Μιὰ λύση ὑπάρχει:

“Η δημιουργία σέ κάθε σχολείο ειδικής τάξεως για τους καθυστερημένους μαθητές. Θα μου είπητε πώς αυτό είναι πολυτέλεια. Σύμφωνα, αλλά τι να γίνει; Όταν είναι κανείς άρρωστος και πάει στο γιατρό δεν συζητάει αν η μέθοδος θεραπείας είναι πολυτέλεια ή όχι. “Η τήν ακολουθεί και γίνεται καλά ή τήν απορρίπτει και μένει στά ίδια! “Άλλος τρόπος δεν υπάρχει...

Η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ

Και η διδακτική μέθοδος δεν είναι άσχετη με το θέμα μας. Μια όρθη μέθοδος βοηθεί την προσαρμογή γιατί κεντρίζει το ενδιαφέρον και αναπτύσσει την αυτενέργεια ενώ μια έσφαλμένη δημιουργεί κούραση, άδιαφορία και ψυχική ένταση. Ο άληθινός δάσκαλος λέγει σύγχρονος παιδαγωγός πρέπει να κατέχη τη δημιουργική ικανότητα του καλλιτέχνη, την ακριβή στάση του επιστήμονα και την πλήρη δεξιότητα του τεχνίτη.

Στις μικρές τάξεις ή Ε.Σ.Δ. είναι η άριστη μέθοδος. Έδω ή σχετική εργασία πρέπει να πλησιάζει την παιγνιώδη μορφή. Σκοπός μας δεν είναι να κάνουμε την εργασία παιγνίδι, αλλά να δώσουμε στη μάθηση κάτι από την ατμόσφαιρα του παιγνιδιού. Η λειτουργία της μάθησης και το πρόσωπο του δασκάλου είναι άρρηκτα συνδεδεμένα στην ψυχή του παιδιού.

Η σύγχρονη ψυχολογία τονίζει την αξία που έχει ή χαρά και ή ικανοποίηση κατά την ώρα της διδ(λ)ίας. Ο δάσκαλος πρέπει να είναι τύπος αισιόδοξος και χαρώδης, να δημιουργή ατμόσφαιρα χαρής στην τάξη. Το σκυθρωπό και άκαδημαϊκό ύφος άς μένει για άλλους. Η αίσθηση του χιούμορ, το πετυχημένο άστείο, όπου επιτρέπεται, δημιουργεί μια εύχρηστη ατμόσφαιρα που βοηθεί τη μάθηση. Το παλαιό σχολείο μάς έδωσε τον τύπο του αυταρχικού και του άπροσπέλαστου δασκάλου. Σάν αντίδραση σ’ αυτόν γεννήθηκε ή τόσο παρεξηγημένη στην εποχή μας αντίληψη πώς, έν όνόματι της πλήρους έλευθερίας του παιδιού, πρέπει να πέσει κάθε φραγμός ανάμεσα στο μαθητή και στο δάσκαλο. Η αλήθεια βρίσκεται στην άριστοτελική μέσότητα. Ούτε δεσποτισμός, ούτε ίσοπέδωση. Η χρυσή τομή είναι να κερδίσουμε το παιδί χωρίς να προδώσουμε το έργο μας. Να στηρίξουμε την πειθαρχία όχι στο φόβο της τιμωρίας αλλά σ’ έναν άλλο: στο φόβο του παιδιού να μη χάσει την αγάπη και την εκτίμηση που του χαρίσαμε.

Η ΑΛΛΑΓΗ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Μια άλλη δυσκολία προσαρμογής προκύπτει από την αλλαγή του σχολείου. Η είσοδος στο νέο σχολείο και μάλιστα στο μέσον του έτους δημιουργεί άρκετές δυσκολίες στον νέο μαθητή γι’ αυτό πρέπει να τον βοηθήσουμε να προσαρμοστεί εύκολότερα στη νέα κατάσταση. Μεγαλύτερη δυσκολία παρουσιάζεται με την είσοδο των μαθητών μας στο γυμνάσιο. Έκεί οι δάσκαλοι είναι πολλοί, διαφορετική ή μέθοδος εργασίας καθώς και το πνεύμα του σχολείου. Δεν ξέρω πώς αντιμετώπιζουν το πρόβλημα αυτό οι συνάδελφοι της Μέσης. Πάντως αυτό πολλές φορές γίνεται αίτια καλοί μαθητές του Δημ. Σχολείου να βρίσκουν δυσκολίες στις πρώτες τάξεις του Γυμνασίου.

“Ελα άλλο ζήτημα είναι ή συχνή αλλαγή του δασκάλου. Πολλοί και εύνοήτοι λόγοι συνηγορούν με την άποψη ότι ό ίδιος δάσκαλος πρέπει ν’ ακολουθή τα παιδιά σ’ όλες τις τάξεις. Σωστά, με την προϋπόθεση ότι ό δάσκαλος αυτός δεν παρουσιάζει σοβαρά μειονεκτήματα. Διαφορετικά του- το αποβαίνει μεγάλο άτύχημα για τα παιδιά.

ΤΟ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΟ

Δέν πρέπει να κλείσουμε το θέμα προτού είπομε κάτι και για τα άψυχα, για το διδακτήριο σάν χώρο όπου το παιδί θα περάσει ένα μεγάλο μέρος της ζωής του. Στη χώρα μας το πρόβλημα αυτό, μαζί με τόσα άλλα, δεν βρήκε ακόμη τη λύση του.

Η κατάσταση του διδακτηρίου γενικά άσκει μια τυχερή ύποβολή. Το παιδί, διδακτήριο παλαιό και άκαλαίσθητο, μέσα στην τύρβη και στο θόρυβο, στο κρύο και στη ζέστη άπωθεί τον μαθητή και αυξάνει την ψυχική του ένταση. Αντίθετα το εύπρεπισμένο διδακτήριο, άγκαλιασμένο από το πράσινο, με τη λιτή του διακόσμηση που άκτινοβολεί ανθρωπιά και καλαίσθησία προδιαθέτει ευνοϊκά το παιδί. Γίνεται για τον μαθητή ένα καταφύγιο, ένα άραξόβολι, όχι τόπος που άπαγορεύεται να βγεί έξω!

Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

Άφήσαμε τελευταία την προσωπικότητα του δασκάλου για να κλεί- σουμε μ’ αυτή το θέμα μας. Είναι εκείνη που παίζει τον πρωταρχικό ρόλο στην προσαρμογή του παιδιού.

Χρειάζεται πράγματι να είναι κανείς νέος όχι τόσο από την άποψη της ηλικίας, όσο της ψυχικής διάθεσης, της πλούσιας έσωτερικής ζωής ώστε να μπορεί να βρίσκεται πάντοτε κοντά στο παιδί και στις ανάγκες του με πρόθυμο πνεύμα, με αγάπη και κατανόηση. “Όσοι—στο πείσμα της φθοράς και της ρουτίνας—πετυχαίνουν την αγέραςτη αυτή νεότητα μπορούν να ζήσουν κοντά στο παιδί την άδικη χαρά του. Και άς τους λευκαίνει κάποτε το λευκό στεφάνι της ώριμότητας. Είναι οι πάντοτε νέοι, οι αγέραστοι. Και οι εύτυχείς... Γιατί λυτρώνοντας το παιδί απ’ όλα τα ψυχικά έμπο- δια λυτρώνονται οι ίδιοι μέσα στον όμορφο κόσμο του.

Ποτέ άλλοτε μέσα στην ανθρώπινη ιστορία δεν ύπήρξε περίοδος που ή σημασία του να είναι κανένας δάσκαλος δεν είχε τόση κοινωνική βε- ρύτητα. Και τουτό συμβαίνει γιατί ποτέ άλλοτε έκατομμύρια λαών δεν είχαν λαχταρήσει τόσο πολύ τη μόρφωση. “Ας μη μάς πικραίνουν οι λεπτομέρειες. Οι καμπάνες της Οίκουμένης χτυπούν τώρα για την Παιδεία σε παγκό- σμια κλίμακα. “Αλλά και ποτέ άλλοτε οι άπαντήσεις από το δάσκαλο δεν ήταν μεγαλύτερες. “Ίσως είναι σήμερα ή πιο κατάλληλη στιγμή να θυμη- θούμε και πάλι τον Πλάτωνα, ό όποιος για να χαρακτηρίσει το πάθος και την όρμη που σπρώχνει τον παιδαγωγό πρό τον άσχημάτιστο άνθρωπο, το παιδί όνομάζει την τάση αυτή “Ερώτα με τον περίφημο λόγο της Διοτί- μας που άκούγεται μέσα στο Συμπόσιο: «Όταν τις έκ νέου έγκύμων ή την ψυχήν, θεός ών και ήκούσης της ηλικίας τίκτειντε και γεννάν ηδη έπιθυμεί- ζητεί δη και ούτος περιών το καλόν έν ω αν γεννήσειεν».

Είναι μ’ άλλα λόγια ό έρως αυτός ή όρμη προς την πνευματική δη- μιουργία, ή λαχτάρα για την αλήθεια, την όμορφιά και την ήθική τελειότητα.

“Η ανήσυχη εποχή μας μάς φέρνει ένα αισιόδοξο μήνυμα:

Το μέλλον ανήκει στην Παιδεία.

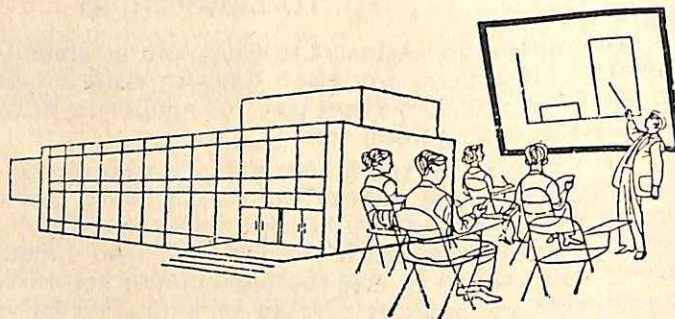
Και μια προस्ताγή:

Ν’ ανοίξουμε πλατύ κι άνεμπόδιστο το δρόμο για να περάσει ή και- νούργια γενιά.

Καμιά θυσία δεν είναι μεγάλη για τα νιάτα, για το καλό που θα είναι το αύριο της Ειρήνης και της Δημοκρατίας.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

ΠΩΣ ΒΛΕΠΩ ΤΟ ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

Β'

6) ΜΟΡΦΩΤΙΚΗ ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Έργασία

Έργασία υπό παιδαγωγικήν έννοιαν είναι πνευματική ή πνευματική και σωματική συγχρόνως ένασχόλησις, ή όποία σκοπόν ειχει να προκαλέση και αποπερατώση ένα άει τελειότερον καθιστάμενον πραγματικόν, ήτοι αντικειμενικόν πνευματικόν φαινόμενον, είτε διά της διαμορφώσεως των περιεχομένων της συνειδήσεως καθ' έαυτά, είτε και διά της εις τόν έξωτερικόν κόσμον πραγματοποιήσεως τούτων των διαμορφωθέντων περιεχομένων της συνειδήσεως.

α') Σκοπός της εργασίας

Σκοπόν έχει ή εργασία να καταστήση τόν μαθητήν, διά της εύρυτάτης άσκήσεως της αύτενεργείας του έν παντί αύτοτελή και να προπαρασκευάση αύτόν χρήσιμον μέλος της τε κοινωνίας εις τήν όποίαν ούτος θα ζήση και θα δράση και όλοκλήρου της ανθρωπότητος.

Ο Scheibner λέγει: ότι ή εργασία διά να είναι μορφωτική πρέπει να έχη τās έξης έντε ιδιότητες.

α') Να είναι ανεξάρτητος. β') Να είναι σύμφωνος πρός τήν παιδικήν και πρός τήν ιδιάζουσαν φύσιν έκάστου παιδός. γ') Να είναι οικονομική. δ') Να είναι σύμφωνος πρός τήν φύσιν της ύλης. ε') Να προσεγγίζη πρός τήν ζωήν και να είναι γόνιμος.

β') Απόψεις του P. Hordt

Ο P. Hordt γράφει: «Η δραστηριότης, και αύτή ή έντονωτάτη δραστηριότης, δέν είναι καθόλου εργασία. Από της απόψεως της ανθρωπίνης εργασίας άκριβώς πρέπει να περιορισθί πάρα πολύ ή έκτασις του θρου αύτου. Δέν είναι εργασία, όταν χύνω νερό εις ένα βαρέλι χωρίς πυθμένα, δέν είναι εργασία έπίσης όταν ψάλλω ένα τραγούδι ή απολαύω ένα καλλιτέχνημα. Η εργασία κατευθύνεται πάντοτε πρός ένα αντικειμενικόν σκοπόν, πρός τήν έκπλήρωσιν ένός τεθέντος σκοπού και έχει έπομένως τόν νόημα της μέσα εις τήν αντικειμενικότητα». Ως ύποκειμενική λοιπόν προϋπό-

θεσις της εργασίας είναι ή ύπαρξις ένός σκοπού, και αντικειμενικώς ως αποτέλεσμα εργασίας είναι τó έργον, ή αποπερατωμένη εργασία, ή όποία μαρτυρεί περί της εργασίας και του έργατου. Η όπως λέγει ό 'Αριστοτέλης εις τὰ «Πολιτικά» του: «Όποιος εργάζεται δι' ένα σκοπόν, τόν όποιον δέν έπέτυχεν άκόμη, τόν όποιον όμως βλέπει ένώπιόν του ως άπαιτήσιν...

Όσάκις λοιπόν εις τó σχολείον μεταχειρίζομεθα τήν λέξιν «έργασία», πρέπει αύτό που γίνεται τότε να έκπληροί τās έξης δύο άπαιτήσεις: πρώτον να έχη ένα σκοπόν τεθειμένον είτε από τούς άλλους έξωθεν, είτε από ήμās τούς ίδιους· και έπειτα ένα αποτέλεσμα, τó όποιον έκφράζει τήν κρίσιν περί της αξίας ή άπαξίας της εργασίας. (P. Hordt—Π. Ζερβού «Θεμελιώδεις μορφαι της άγωγής σελ. 104—135»).

γ') Πνευματική εργασία — Αύτενεργεια

Αύτενεργεια είναι μορφή, τρόπος εργασίας.

Κατά τόν Scheibner, τó κατ' έξοχήν γνώρισμα της αύτενεργείας είναι ή ανεξαρτησία. Ο βαθμός της ανεξαρτησίας ακολουθεί άνιούσα κλίμακα, έξελίσσεται μαζί με τόν έξελισσόμενον παίδα.

Ο Gaudig γράφει, ότι: Η αύτενεργεια είναι πνευματική ένεργεια. Κατά τήν έλευθέραν πνευματικήν ένεργειαν πρόκειται περί πράξεων αύθορμητών, τελουμένων διά των ίδιων δυνάμεων του πράττοντος, επί όδων ύπ' αύτου έκλεγομένων, αί όποίαι τείνουν εις σκοπούς ώσαύτως ύπ' αύτου έλευθέρως έκλεγομένους. Έλευθέραν πνευματικήν εργασίαν όφείλομεν να επιδιώκωμεν παντού, όπου αύτή είναι δυνατή.

Η αύτενεργεια συνδέεται πρός τήν εργασία, διότι είναι και αύτή εργασία, είναι ένας τρόπος εργασίας, ως έλέχθη και άνωτέρω. Είναι ένεργεια έξ ίδίας βουλήσεως, ένεργεια εις τήν όποίαν ό μαθητής μετέχει όλόκληρος· εργάζεται με όλας του τās δυνάμεις. Όταν εις μίαν εργάσιον ό μαθητής βάζη όλην του τήν ψυχήν, όλην του τήν καρδίαν, όλας του τās σωματικές και ψυχικές δυνάμεις, νοητικές, βουλευτικές, συναισθηματικές, όλον τόν έαυτόν του, τότε λέγομεν, ότι αύτενεργεί. Τότε ή εργασία αύτή είναι αύτενεργός εργασία. Η αύτενεργεια δέν είναι εργασία μηχανική, είναι ένεργεια συνειδητή, είναι εργασία εις τήν όποίαν συνειδητώς συμμετέχουν όλαι αί ικανότητες του μαθητού.

Η ανάπτυξις του πολιτισμού εις τó μέλλον άπαιτεί έλευθέραν πνευματικήν ένεργειαν εις μέγιστον βαθμόν. Όπου έπικρατεί έλευθέρα πνευματική ένεργεια, δέν ύπάρχει πλέον όχλος· ό όχλος διαλύεται εις αύθυπευθύνους προσωπικότητας... Έλευθέρα πνευματική ένεργεια είναι άναγκαία εις πāsαν κατεύθυνσιν και πāsαν θεμελιώδη μορφήν της πνευματικής ένεργείας, εις τήν παρατήρησιν, εις τήν έρμηνείαν, εις τó ανάπτυσσειν και εκθέτειν.

δ) Έφαρμογή αύτενεργείας

Από τόν διδάσκαλον έξαρτάται εάν οί μαθηταί ήμπορουν να αύτενεργήσουν ή όχι και κυρίως από τās έρωτήσεις του. Διότι: 1) Εάν ό διδάσκαλος έρωτά, αύτός ούτος είναι ό θέτων τó πρόβλημα και όχι ό μαθητής. 2) Ο διδάσκαλος και όχι ό μαθητής είναι ό παρορμών εις τήν διανοητικήν εργασία. 3) Η έρώτησις του διδασκάλου άναγκάζει τόν μαθητήν να διανοήται καθ' ώρισμένον τρόπον, ούτω δέ στερεί αύτόν της διανοητικής έλευθερίας. 4) Όταν έρωτά ό διδάσκαλος, είναι εύκολον να γίνεται κυρίως ύπ' αύτου όλη ή πνευματική εργασία, ένφ' ό μαθητής φαινομενικώς μόνον συν-

εργάζεται. 5) 'Η έρώτησις είναι έρεθισμός διανοητικός υπέρ τὸ δέον ίσχυρός, ὁ ὁποῖος εὐκόλως ἀμβλύνεται· τοῦτο δὲ δὲν συμβαίνει εἰς τοὺς έρεθισμούς, οἱ ὁποῖοι δὲν προέρχονται ἐξ αὐτῆς τῆς ὕλης. 6) 'Η έρώτησις τοῦ διδασκάλου καταπνίγει τὴν εἰς τὸ έρωτᾶν ὁρμὴν τοῦ μαθητοῦ, ἡ ὁποία εἶναι μία ἐκ τῶν πολυτιμοτάτων ὁρμῶν τῆς διανοίας τοῦ παιδός. 7) 'Η έρωτηματικὴ μορφή εἶναι μορφή τεχνητῆ τῆς διεγέρσεως πνευματικῆς ἐνεργείας· εἶναι μορφή σχολικὴ, ἡ ὁποία εἶναι ἀγνωστος εἰς τὴν πραγματικὴν ζωὴν. Εἰς τὴν πραγματικὴν ζωὴν ὁ έρωτῶν, έρωτᾶ διὰ νὰ μάθῃ τι, τὸ ὁποῖον ἤδη γνωρίζει ὁ έρωτῶμενος. Κατὰ ταῦτα ἡ έρώτησις τοῦ διδασκάλου εἶναι ὁ μέγιστος έχθρὸς τῆς αὐτενεργείας. 'Η ὁρθῶς νοουμένη αὐτενεργεία δύναται μόνον νὰ ἀνέχεται τὴν έρώτησιν, ἐφ' ὅσον αὕτη ἀρκεῖται νὰ κατέχῃ θέσιν βοηθοῦ δευτερευούσης σημασίας.

'Οφείλομεν λοιπὸν νὰ περιορίζωμεν τὴν χρῆσιν τῆς έρωτήσεως εἰς τὸ ἀπολύτως ἀναγκαῖον.

Τὸ κέντρον βάρους πρέπει νὰ μετατίθεται ἀπὸ τὸν διδάσκαλον εἰς τὸν μαθητὴν. Τὸ σύνθημα εἶναι «νὰ ξεκινῶμε ἀπὸ τὸ παιδί». 'Ο δάσκαλος πρέπει ὀλίγον κατ' ὀλίγον ν' ἀφήνῃ τὸν μαθητὴν νὰ ὁμιλῇ. Καλὸς διδάσκαλος σήμερον δὲν εἶναι ἐκεῖνος ποὺ λέγει πολλὰ καὶ ἐργάζεται ὀλίγον, ἀλλὰ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος λέγει ὀλίγα καὶ οἱ μαθηταὶ πολλὰ, ἐργάζεται ὀλίγον καὶ οἱ μαθηταὶ πολλοί.

«Εἰς τὸ Ν.Σ. οἱ μαθηταὶ δὲν ἀφήνονται εἰς τὴν τύχην των. 'Ο ρόλος τοῦ διδασκάλου δὲν συνίσταται μόνον εἰς τὸ νὰ βλέπῃ ἀπαθῶς μίαν οἰανδήποτε αὐθόρμητον ἐργασίαν τῶν μαθητῶν. Ἀλλὰ θὰ εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θὰ διεγείρῃ πάντοτε τοὺς μαθητὰς πρὸς ἀποπεράτωσιν τῶν ἡμιτελῶν τῶν ἐργασιῶν καὶ σύνδεσιν τῶν ἀσυνορτήτων εὐρημάτων των εἰς ἓνα πλῆρες καὶ ἐνιαῖον ὅλον. 'Ο δάσκαλος θὰ εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θὰ παρορμᾷ τοὺς μαθητὰς εἰς σύγκρισιν τῶν ἀποτελεσμάτων των ἐργασιῶν των πρὸς συγκράτησιν τῶν σπουδαίων καὶ ἀπόρριψιν τῶν ἐπουσιωδῶν. Θὰ ἐνθαρρύνῃ καὶ θὰ ἐξωθῇ τοὺς μαθητὰς καὶ εἰς ἄλλας νέας εὐρύτερας αὐθόρμητους ἐρεῦνας καὶ προσπάθειας. Ἀπὸ τὴν προσωπικότητα καὶ τὴν δεξιότητα τοῦ διδασκάλου θὰ ἐξαρτηθῇ, ἐὰν τὸ Ν.Σ. θὰ ἀποβῇ τόπος, εἰς τὸν ὁποῖον καλλιιεργεῖται ἡ ἔλλογος ἐνεργητικότης, ἡ δυνατὴ ἀσκήσις τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν δυνάμεων τῶν μαθητῶν, ἡ διάπλασις αὐτῶν, ἡ τόπος ἐπιπολαιότητος καὶ ἀσυναρτησίας, χάους καὶ συγχύσεως διὰ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν. Τὸ Ν.Σ. εἶναι ἓνας ἀνθρώπινος κήπος. 'Ο διδάσκαλος εἶναι ὁ κηπουρὸς αὐτοῦ. Οὗτος ἐν γνώσει τοῦ διαρκοῦς θαύματος τῆς ἐσωτερικῆς ἀναπτύξεως ἐκάστου παιδός, ἀντὶ θερμότητος, νεροῦ, χώματος κλπ. παρέχει εἰς τοὺς παῖδας ἐξωθεν ὡς ζωογόνον ἥλιον τὴν ἐλευθερίαν των, ὡς ἐνεργητικὴν δρόσον, τὴν διαρκὴ ἐνθάρρυνσιν του καὶ ἐξώθησιν του πρὸς νέας ἐνιαίας αὐθόρμητους ἐργασίας· καὶ ὡς πλούσιον καὶ θρεπτικὸν χῶμα, τὸν χρόνον καὶ τὴν ἀναμονὴν του πρὸς ἥσυχον καὶ βαθεῖαν κατεργασίαν τῶν ἐκάστοτε θεμάτων ἀπὸ τοὺς μαθητὰς». Ν. Καραχρήστου. «Διδακτικὴ τοῦ Σχολείου Ἑργασίας», σελ. 167—168.

ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

α) Ἀξία χειροτεχνικῆς ἐργασίας

'Ο Ν. Ἐξαρχόπουλος γράφει ὅτι αἱ χειροτεχνικαὶ ἐργασίαι πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ ὑπάρχουν εἰς τὸ Ν.Σ. (Ν. Ἐξαρχοπούλου «Γενικὴ Διδακτικὴ», τόμος Α' σελ. 311—316. Ν. Ἐξαρχοπούλου «Εἰσαγωγή εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν», σελ. 360—371). Διότι:

α) Συντελοῦν εἰς τὴν γένεσιν τελείων ἐποπτεῶν καὶ τὸν πλουτισμὸν τῆς συνειδήσεως τῶν παιδῶν δι' ἀπηκριβωμένων γνώσεων.

β) Ἀνταποκρίνονται ἄριστα πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὰς κλίσεις τῶν παιδῶν, διὰ τοῦτο δὲ προσελκύουν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ζωηρότατον τὸ διαφέρον αὐτῶν, ἐνῶ τὸ πρὸς πνευματικὰς ἀσχολίας διαφέρον ἐγείρεται βραδύτερον καὶ χωρεῖ ἐξελισσόμενον καθ' ὀρισμένας βαθμίδας,

γ) Συντελοῦν πρὸς ἐκδήλωσιν καὶ ἐξέλιξιν τῆς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὑπαρχούσης ὁρμῆς πρὸς δημιουργικὴν ἐνέργειαν.

δ) Χρησιμεύουν ὡς εὐεργετικὸν ἀντίρροπον κατὰ τῆς ἀκινήσεως, τὴν ὁποίαν ὡς τὰ πολλὰ εἶναι ἀναγκασμένος νὰ τηρῇ ὁ ποῖς εἰς τὸ σχολεῖον καὶ ἐξυπηρετοῦν σκοπιμώτατα τὴν σωματικὴν ἀγωγὴν αὐτοῦ.

ε) Συντελοῦν εἰς τὴν ἀσκήσιν δύο σπουδαιωτάτων ὀργάνων τοῦ ἀνθρώπου, τῆς χειρὸς καὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ.

στ) Ἀποτελοῦν ἄριστον μέσον τῆς ὅλης πνευματικῆς ἀναπτύξεως.

ζ) Ἰδιαιτέρως συμβάλλονται πρὸς ἀσκήσιν τῶν ἀνωτέρων νοητικῶν δεξιότητων. Οὕτω δι' αὐτῶν κολλιεργεῖται καὶ πλουτίζεται ἡ φαντασία, ἀσκεῖται ἡ παρατήρησις, ἐνισχύεται ἡ προσοχή, ὀξύνεται ἡ διάνοια εἰς τὸ ἐπινοεῖν καὶ τὸ πρακτικῶς σκέπτεσθαι.

η) Συντελοῦν υπέρ πᾶν ἄλλο μέσον πρὸς μόρφωσιν τῆς βουλήσεως.

θ) Ὑποβοηθοῦν εἰς τὴν διάγνωσιν τῆς ἰδιοφυῖος δι' ὀρισμένα εἶδη ἐργασιῶν, πρὸς ἐξέλιξιν τῆς ὁποίας οὐδὲν τῶν διδασκομένων θεωρητικῶν μαθημάτων εἰς τὰ σχολεῖα φροντίζει.

ι) Συνηθίζουσιν εἰς τὴν μεθοδικότητα, τὴν ἀκρίβειαν, τὴν ἐπιμονήν, τὴν ἀντοχήν καὶ ἄλλας ἀρετάς.

ια) Ἐπιδροῦν ἐπὶ τὸ συναίσθημα καὶ εἶναι μέσον ἄριστον αὐτοκυριαρχίας καὶ περιστολῆς σφοδρῶν ἐπιθυμιῶν καὶ ποροφόρων διεγέρσεων.

ιβ) Εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ἄριστα μέσα κολλαιοθητικῆς ἀγωγῆς, ὀξύνουσιν τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸ διακρίνειν τὴν ἀρμονίαν καὶ εὐρυθμίαν σχημάτων, καὶ συναισθάνεσθαι τέρψιν ἐπὶ τῇ θέᾳ αὐτῶν.

ιγ) Χρησιμεύουν ἀπὸ κοινωνιολογικῆς ἀπόψεως, ὡς ἀντιστάθμισμα κατὰ τῆς τάσεως πρὸς ἐκτίμησιν υπέρ τῆς πνευματικῆς ἐργασίας καὶ καταφρόνησιν τῆς τάξεως τῶν χειροτεχνῶν.

ιδ) Ἀποτελοῦν ἀπὸ πρακτικῆς πλουτολογικῆς ἀπόψεως, τὴν ἀπαραίτητον προπαιδείαν πάσης ἀνωτέρας τεχνικῆς ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως.

'Ο G. Kerschensteiner ζητεῖ διὰ τοῦ ὀξιώματος, τὸ ὁποῖον εἰσάγει, νὰ μετατρέψῃ τὸ σχολεῖον εἰς ἐστὶαν βίου πολιτειακοῦ καὶ κοινωνικοῦ. Ἄριστον δὲ μέσον ἀμοιβαίως γνώσεως καὶ κατανοήσεως τῶν μαθητῶν θεωρεῖται δικαίως ἡ εὐρεῖα χρῆσις τῶν χειροτεχνικῶν ἐργασιῶν, διότι δι' αὐτῶν καθίσταται δυνατὴ διαρκὴς ἐπικοινωνία τῶν παίδων πρὸς ἀλλήλους, ἀμοιβαία ἐπικουρία καὶ συνεργασία αὐτῶν τοιαύτη, ὥστε ἕκαστος νὰ ἀποβαίῃ χρήσιμος εἰς τοὺς ἄλλους καὶ ἐκτελῶν τμῆμά τι μείζονος ἐργασίας, νὰ δύναται νὰ συντελῇ εἰς τὴν τοῦ ὅλου ἀρμονίαν καὶ προκοπήν. Ἐνεκα τούτου οἱ εἰρημένοι παιδῶν γοὶ θέτουν τὰς χειροτεχνικὰς ἐργασίας εἰς τὸ κέντρον τοῦ σχολικοῦ βίου, οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον ὀρίζουν συστηματικὴν διδασκαλίαν αὐτῶν εἰς ἰδιαίτερον μάθημα, ἀλλὰ καὶ χρησιμοποιοῦν αὐτὰς ὡς διδακτικὴν ἀρχὴν κατὰ τὴν πρόσκησιν τῶν γνώσεων.

8. Παιδαγωγικαὶ ἀρχαὶ τοῦ Νέου Σχολείου

1) Ἡ ἀρχὴ τῆς αὐτενεργείας.

2) Ἡ ἀρχὴ τῆς ὁμοιωσεως, καθ' ἣν πᾶσα εἰς τὸν μαθητὴν ἀνατιθε-

μένη εργασία ή προσφερομένη ύλη δέον να είναι ανάλογος προς την πνευματικήν και σωματικήν δύναμιν αὐτοῦ.

3) Ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς, καθ' ἣν αἱ μορφαὶ τῆς μαθήσεως εἰς τὸ σχολεῖον να εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὰς ἐν τῇ ζωῇ τοιαύτας. Ὁ παῖς να ζῇ τὴν ζωὴν, ἢ ὁποῖα τὸν περιβάλλει.

4) Ἡ ἀρχὴ τῆς αξιοποιήσεως τῶν μανθανομένων.

5) Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐποπτείας.

6) Ἀλλαι ἀρχαὶ ἐκ τῶν εὐκόλων πρὸς τὰ δύσκολα τῶν συνθέτων πρὸς τὰ ἀπλά, ἢ κριτικὴ καὶ ὁ αὐτοέλεγχος κλπ.

9. Ψυχολογικαὶ — Βιολογικαὶ

1) Πᾶσα διδασκαλία πρέπει να στηρίζεται εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ «ψυχικῶς πλησίον» ἢ ἄλλως εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ διαφέροντος.

2) Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐνιαίας συγκεντρωτικῆς διδασκαλίας.

3) Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀτομικότητος, καθ' ἣν πρέπει να λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν ἡ ἀτομικότης τῶν μαθητῶν.

4) Ἡ ἀρχὴ, κατὰ τὴν ὁποῖαν πρέπει να λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν τὸ φύλον, τὸ κλίμα καὶ τὸ περιβάλλον.

5) Ἡ ἀρχὴ τῆς διαρκοῦς ἱκανοποιήσεως τῆς δημιουργικῆς ὁρμῆς τοῦ παιδὸς καὶ τῆς κινητικότητος αὐτοῦ.

6) Ἡ διὰ τῆς σχολικῆς ἐργασίας ἀνάπτυξις τοῦ σώματος τοῦ παιδὸς καὶ ἡ περιφρούρησις τῆς υγείας αὐτοῦ. (Νὰ μὴν ἀγνοῶνται τὰ περὶ κοπώσεως, ἡ σημερινὴ ψυχολογία λέγει, ὅτι: Ὁ ἕνας πρέπει να ἰδῇ ἕνα πρᾶγμα διὰ τὸ μάθη, ὁ ἄλλος να τὸ ἀκούσῃ καὶ ὁ ἄλλος πρέπει να κἀνῇ τὰς κινήσεις, αἱ ὁποῖαι χρειάζονται διὰ τὸ γίνῃ τὸ ἀντικείμενον αὐτό.

Τὸ Ν. Σ. δὲν δίνει σημασίαν εἰς τὴν γνῶσιν, τὴν ὁποῖαν ἀποκτᾷ ὁ μαθητὴς, ἀλλὰ εἰς τὴν ἐνέργειαν τὴν ὁποῖαν καταβάλλει διὰ τὸ ἀποκτήσῃ τὴν γνῶσιν.

10. Γενικαὶ ἀντιλήψεις διὰ τὸ Ν. Σ.

1) Τὸ Ν.Σ. εἶναι ἕνα ἐργαστήριον πρακτικῆς παιδαγωγικῆς. Ζητεῖ να παίξῃ τὸν ρόλον τοῦ προσκόπου ἢ τοῦ σκαπανέως τῶν κρατικῶν σχολείων, μὲ τὸ να ἐνημερώνεται ἐπάνω εἰς τὴν νεωτέραν ψυχολογίαν καὶ τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα αὐτὴ κινητοποιεῖ καὶ ἐπάνω εἰς τὰς νεωτέρας ἀνάγκας τῆς ὑλικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς, καὶ τοὺς σκοποὺς, τοὺς ὁποῖους αὐτὴ ὀρίζει εἰς τὴν δραστηριότητά του.

2) Τὸ Ν.Σ. εἶναι ἕνα οἰκοτροφεῖον, διότι μόνη ἡ ὁλοκληρωτικὴ ἐπίδρασις τοῦ περιβάλλοντος, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ παῖς κινεῖται καὶ μεγαλῶνει ἐπιτρέπει τὴν πραγμάτωσιν μίας ἀγωγῆς ἀπολύτως δραστικῆς. Πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν σημαίνει πῶς θέτει τὸ σύστημα τοῦ οἰκοτροφείου, ὡς ἕνα ἰδανικόν, τὸ ὁποῖον πρέπει να γενικευθῇ:

Ἡ φυσικὴ ἐπίδρασις τῆς οἰκογενείας, ἐὰν εἶναι γερή, εἰς ἐκάστην περίπτωσιν εἶναι προτιμότερα ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ καλλιτέρου ἀπὸ τὰ οἰκοτροφεία.

3) Τὸ Ν.Σ. εὐρίσκεται εἰς τὴν ἐξοχὴν, διότι αὐτὴ ἀποτελεῖ τὸ φυσικόν περιβάλλον τοῦ παιδός. Ἡ ἐπίδρασις τῆς φύσεως, ἡ δυνατότης, τὴν ὁποῖαν αὐτὴ προσφέρει εἰς τοὺς τροφίμους να χαίρωνται τὰς τέρψεις τῶν πρωτογόνων, αἱ ἀγροτικαὶ ἐργασίαι τὰς ὁποῖας ἐπιτρέπει να γίνωνται, ἀποτελοῦν τὸ καλλίτερον τονωτικόν διὰ τὴν σωματικὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν ἠθικὴν ἀγωγὴν.

4) Ἡ συνεκπαίδευσις τῶν φύλων, ἢ ὁποῖα ἐφηρμόσθη εἰς εὐνοϊκὰς ὕλικας καὶ πνευματικὰς συνθήκας, ἔδωκε ἀσύγκριτα ἠθικὰ καὶ διανοητικὰ ἀποτελέσματα, τόσον διὰ τοὺς ἄρρενας ὅσον καὶ διὰ τὰς θήλεις.

5) Τὸ Ν.Σ. ὁργανώνει δι' ὅλους τοὺς μαθητὰς χειροτεχνικὰς ἐργασίας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἕνα σκοπὸν παιδαγωγικόν καὶ ἕναν ὠφελιμιστικόν σκοπὸν ἀτομικόν ἢ ὁμαδικόν παρὰ ἐπαγγελματικόν.

6) Μεταξὺ τῶν χειροτεχνικῶν ἐργασιῶν τὴν πρώτην θέσιν κατέχουν: ἡ ξυλουργικὴ, ἡ καλλιέργεια τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ περιποίησις μικρῶν ζώων. Μεταξὺ αὐτῶν ὑπάγονται καὶ αἱ ἐλεύθεραι ἐργασίαι.

Ἡ καλλιέργεια τοῦ σώματος ἐξασφαλίζεται μὲ τὴν φυσικὴν γυμναστικὴν παιγνίδια κλπ. Τὰ ταξίδια μὲ τὰ πόδια, αἱ κατασκηνώσεις παίζουν σπουδαῖον ρόλον εἰς τὸ Ν.Σ.

7) Ὡς πρὸς τὴν διανοητικὴν ἀγωγὴν σκοπὸν ἔχει τὴν γενικὴν μόρφωσιν τῆς κρίσεως καὶ ὄχι τὴν συσσώρευσιν ἀπομνημονευμένων γνώσεων.

8) Ἡ διδασκαλία βασίζεται ἐπάνω εἰς τὰ γεγονότα καὶ τὰς ἐμπειρίας. Ἡ ἀπόκτησις τῶν γνώσεων βγαίνει ἀπὸ προσωπικὰς παρατηρήσεις (ἐπισκέψεις εἰς ἐργοστάσια, εἰς μουσεῖα, εἰς κοινωνικὰ ἱδρύματα, εἰς χειροτεχνικὰς ἐργασίας κλπ.) ἢ ὅταν λείπουν, ἀπὸ παρατηρήσεις τῶν ἄλλων συγκεντρωμένας εἰς βιβλία. Ἡ θεωρία ἀκολουθεῖ τὴν πρακτικὴν εἰς ἐκάστην περίπτωσιν δὲν προηγεῖται οὐδέποτε.

9) Ἡ διδασκαλία στηρίζεται ἐπίσης ἐπάνω εἰς τὴν προσωπικὴν δραστηριότητα τοῦ παιδός. Αὐτὸ προϋποθέτει τὸν ὁλόκληρον καὶ στενότερον σύνδεσμον τῆς διανοητικῆς μελέτης μὲ τὸ ἰχνογράφημα καὶ τὰς χειροτεχνικὰς ἐργασίας.

10) Ἡ ἀτομικὴ ἐργασία τοῦ μαθητοῦ συνίσταται εἰς μίαν ἔρευναν (εἰς τὰ γεγονότα, εἰς τὰ βιβλία, εἰς τὰς ἐφημερίδας κλπ.) Ἐνῶ ἡ ὁμαδικὴ ἐργασία συνίσταται εἰς μίαν ἀνταλλαγὴν καὶ εἰς μίαν τακτοποίησιν ἢ λογικὴν ἐπεξεργασίαν ἀπὸ κοινοῦ τῶν ξεχωριστῶν ἀποδείξεων. Τὰ ἀποτελέσματά της συγκεντρώνονται εἰς ἕνα μεγάλο τετράδιον ἢ μέγαν φάκελλον πλουσίως εἰκονογραφημένον, ὁ ὁποῖος κάνει τὸν μαθητὴν να ὑπερφηνεύεται. Αὐτοὺς ἀντικαθιστᾷ δι' αὐτὸν ὅλα τὰ σχολικὰ ἐγχειρίδια.

11) Αἱ διδακτικαὶ ὥραι τίθενται κυρίως εἰς τὸ Ν.Σ. τὰς πρωινὰς ὥρας καὶ τὰ τεχνικὰ τὰς ἀπογευματινὰς.

12) Ἡ ἠθικὴ ἀγωγή δὲν ὑστερεῖ εἰς τὸ Ν.Σ. Τὰ κοινωνικὰ καθήκοντα αὐτὰ διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς κοινότητος ἀνατίθενται εἰς ὅλους τοὺς μικροὺς πολίτας μὲ τὴν σειρὰν τους. Τοιοῦτοτρόπως ἀναπτύσσεται τὸ πνεῦμα τῆς πρωτοβουλίας.

13) Αἱ ἀμοιβαὶ καὶ αἱ ποιναὶ δίδονται εἰς τοὺς μαθητὰς μὲ μεγάλας ἐπιφυλάξεις.

14) Ἡ ἄμιλλα γίνεται μεταξὺ τῶν ἐργασιῶν ἐκάστου μαθητοῦ καὶ ὄχι μεταξὺ τῶν ἐργασιῶν τῶν ἄλλων μαθητῶν.

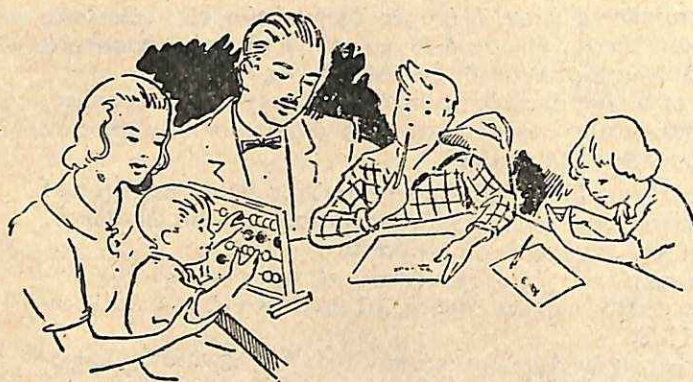
15) Ἡ ἀγωγή τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως συνίσταται κυρίως, εἰς τοὺς μαθητὰς, εἰς διηγήσεις, αἱ ὁποῖαι προκαλοῦν εἰς αὐτὰ αὐθορμήτους ἀντιδράσεις ἀληθινὰς ἀξιολογικὰς κρίσεις, αἱ ὁποῖαι ὅταν ἐπαναλαμβάνονται καὶ τονίζονται, τελειώνουν μὲ τὸ να τὰ συνδέσουν στενότερα μεταξὺ τους καὶ μὲ τὰ πλησίοντους.

16) Ἡ ἀγωγή τοῦ πρακτικοῦ συνίσταται κυρίως, εἰς τοὺς ἐφήβους, εἰς στοχασμοὺς καὶ εἰς μελέτας ἐπάνω εἰς τοὺς φυσικοὺς νόμους τῆς πνευματικῆς ἀτομικῆς καὶ κοινωνικῆς προόδου.

Αἱ βασικαὶ αὐταὶ ἀρχαὶ ἐξήλθον ἀπὸ τὴν ἰδίαν πείραν τῶν Ν. Σχολείων.

(Συνεχίζεται)

Δημ. Τσολακίδη

ΣΧΟΛΕΙΟ & ΟΙΚΟ- ΓΕΝΕΙΑ

ΣΤΕΝΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Για την ολοκλήρωση της αγωγής, που προσφέρει το σχολείο, αναγνωρίζεται σήμερα από όλους η συμβολή και στενή συνεργασία ενός άλλου μεγάλου παράγοντος της αγωγής, όπως είναι η οικογένεια.

Κανένας άλλος δεν έχει μεγαλύτερο δικαίωμα «φύσει και θέσει» για την αγωγή του παιδιού του, από τους γονείς, τον πατέρα και την μητέρα. Το δικαίωμα αυτό δεν μπορεί να το αφαιρέσει κανείς. Η σχολική αγωγή σε μια δημοκρατική κοινωνία, δεν πρέπει να είναι μονοπώλιο του Κράτους. Ο χάρτης των Ηνωμένων Έθνων διατυπώνει το δικαίωμα των γονέων ως εξής :

«Οι γονείς έχουν το πρώτον δικαίωμα να καθορίζουν το είδος της αγωγής, που παρέχεται στα παιδιά τους».

Από την πρώτη στιγμή της διατυπώσεως αυτής, ιδρύονται σε όλες τις πολιτισμένες χώρες της Ευρώπης και Αμερικής χιλιάδες σύλλογοι γονέων υπό διαφορώτατα ονόματα: σύνδεσμοι, ενώσεις, οργανώσεις, δημοσπονδίες κλπ. Έτσι το Έθνικό Συμβούλιο των γονέων και δασκάλων του Σικάγου το 1960 περιελάμβανε 40.000 τοπικές οργανώσεις και 3 εκατομ. μέλη, των οποίων η δράση φαίνεται στα βιβλία και περιοδικά που εκδίδουν.

Σκοπός όλων αυτών των εκδόσεων είναι: α) η δημιουργία ζωντανού δεσμού σχολείου και οικογένειας, β) η υποστήριξη των δασκάλων στο έργο της αγωγής, γ) η έκφραση εύχων προς το σχολείο να συνεργάζεται για την εκπλήρωσή τους, δ) να λαμβάνουν θέσεις στα ζητήματα της αγωγής και διδασκαλίας, ε) να προάγουν τις εξωτερικές σχέσεις του σχολείου, να επισκευάζουν τις εγκαταστάσεις και να προμηθεύουν τα εκπαιδευτικά μέσα.

Δεν έχουν το δικαίωμα να επιθεωρούν, να ελέγχουν και να αναμειγνύονται στα πειθαρχικά. Όπου γίνεται ανάμιξη, επικρατεί ατμόσφαιρα αμοιβαίας ειλικρινείας και έμπιστοσύνης.

Οι σπουδαιότεροι λόγοι έπαφης και συνεργασίας

1) Και οι δύο παράγοντες έχουν να εκπληρώσουν μια παιδαγωγική αποστολή. Και είναι μεγίστης σπουδαιότητας το να κατευθύνονται και των

δύο οι τάσεις με όμοιο τρόπο κατά τα κύρια τουλάχιστον σημεία. Άλλιως το παιδί φτάνει σε ψυχική σύγχυση και ρήγμα — διχάζεται — τότε αναγνωρίζει το κύρος του ενός και αποκλείεται ψυχικά από τον άλλο.

2) Η έπαφή βοηθεί τον δάσκαλο να γνωρίσει και κατανοήσει καλύτερα το παιδί από το περιβάλλον του και να εξηγήσει τις ιδιορρυθμίες του, όπως είναι οι δυσκολίες του χαρακτήρα του, οι στενοχώριες του, τα φαινόμενα της κοπώσεως, ή έρεθιστικότητας, οι μονομέρειες του ενδιαφέροντος του, έρωτισμοί κλπ.

3) Οι γονείς νιώθουν πολύ καλύτερα το παιδί τους, όταν αποκτήσουν γνώση για τις λύπες και χαρές του στη σχολική ζωή και την πρόοδο ή ύστερήσή του στα μαθήματα. Το σχολικό ένδεικτικό ως μέσο προσανατολισμού είναι πολύ ανεπαρκές. Μόνον με τέτοιες γνώσεις μπορούν οι γονείς να βοηθήσουν το παιδί τους στις ποικίλες σχολικές του ανάγκες.

4) Ο δάσκαλος μπορεί με τις ειδικές παιδαγωγικές του γνώσεις και την πείρα του να συμβουλευθεί τους γονείς σε πλείστες δυσκολίες ανατροφής. Αν οι συμβουλές του θα γίνουν δεκτές ή όχι, εξαρτάται από το ανάγκαίο τάκτ που θα τηρήσει την ώρα της έπαφης.

5) Τέλος, παρά πολλοί δασκάλοι όλων των βαθμίδων έχουν ανάγκη της συναντήσεως της Κοινωνίας, ιδιαίτερας των γονέων των μαθητών τους για να διατηρήσουν τον επαγγελματικό τους ζήλο και ένθουςιασμό. Έχουν ανάγκη του φιλικού ενδιαφέροντος για τα επαγγελματικά τους προβλήματα, ιδιαίτερα όταν ζητούν νέες μεθόδους διδασκαλίας. Με την άδιαφορία του κύκλου των γονέων προς τις προσπάθειες αυτές πολλοί δραστήριοι και προσδευτικοί δασκάλοι αποθαρρύνονται και παραλύουν.

Μια γόνιμη όμως έπαφή μεταξύ σχολείου και γονέων μπορεί να θεμελιωθεί με ώρισμα μέτρα και οργανωτικές προσπάθειες. Τα σπουδαιότερα των μέτρων αυτών είναι:

α) Οι έπισκέψεις των δασκάλων στους γονείς: όχι μόνον, όταν ένα παιδί αποβηείδικο πρόβλημα για το σχολείο. Άλλα το ιδεώδες θα ήταν, αν ο δάσκαλος μια φορά το χρόνο τουλάχιστον έπισκεπτόταν το σπίτι του παιδιού. Άλλοι θα είναι ευπρόσδεκτοι, άλλοι όχι. Άλλοι θα γίνεται φιλικά δεκτοί, άλλοι όμως θα βρή μεγάλη έπιφύλαξη και δυσπιστία και όταν ακόμη συμπεριφέρεται με πολύ τάκτ. Όταν όμως οι έπισκέψεις αυτές αναγνωρισθούν ως καθήκον του δασκάλου, τότε το σπίτι θα πάρη θετική και όχι αρνητική θέση προς το μέτρον αυτό.

β) Οι σχολικές έπισκέψεις των γονέων: με αυτές οι πατέρες και μητέρες μπορούν να αποδείξουν το ενδιαφέρον τους για την εργασία του δασκάλου και τα σχολικά προβλήματα. Με την ατμόσφαιρα της σχολικής αίθουσας γνωρίζουν μια σπουδαία πλευρά των παιδιών τους και μπορούν να εκμεταλλευτούν την ευκαιρία να μιλήσουν για το παιδί τους. Τέτοιες έπισκέψεις επιβάλλονται να γίνονται όχι όμως συχνά, γιατί ένοχλούνται μερικοί δάσκαλοι την ώρα της διδασκαλίας και δεν αισθάνονται έλεύθεροι στην προσωπική τους έπαφή με τα παιδιά: το διδακτικό τους έργο το θεωρούν έσωτερική και προσωπική τους υπόθεση.

γ) Οι έπίσημες ήμερες έπισκέψεων: κάθε τρίμηνο ή εξάμηνο ή στο τέλος του έτους. Είναι μια αντικατάσταση των παλαιότερων έπισήμων εξέτασεων. Έδω πρόκειται για μισή ήμερα, κατά την οποία δίνονται όμιλεις, άπαγγελίες, τραγούδια. Αυτό μπορεί να διεγείρη το ενδιαφέρον των γονέων για το σχολείο.

δ) Σχολικές γιορτές και τελετές από άφορμη τοπικών έορτών, πατριωτικών τελετών, έθνικών έορτών, των εξέτάσεων του τέλους του έτους, όπου

καλούνται οι γονείς. Έδω δημιουργούνται ευκαιρίες επαφής. Η ιδέα της συμμετοχής των γονέων στις σχολικές εκδρομές δεν είναι σωστή. Αυτές γίνονται μόνον για τα παιδιά.

ε) Οι ιδιαίτερες ώρες, που δέχεται ο δάσκαλος.

Βραδύς γονέων

Έδω διακρίνουμε δύο είδη: 1) Τις γενικές συγκεντρώσεις των γονέων ενός σχολικού συγκροτήματος ως τόπος συγκεντρώσεως είναι μεγάλες σχολικές αίθουσες της κοινότητας, αίθουσες ξενοδοχείων κλπ. Γίνεται προσφώνηση ενός τοπικού προσώπου της σχολικής αρχής έπακολουθεί διμιλία για ένα παιδαγωγικό θέμα, που προκαλεί γενικό ενδιαφέρον, συζήτηση και ανακοινώσεις των σχολικών αρχών. Η όλη οργάνωση πλαισιώνεται με μουσική συνήως. Τέτοιες συγκεντρώσεις μπορούν να ανυψώσουν σημαντικά τη γενική φιλία για το σχολείο, να άφυπνίσουν το ενδιαφέρον των γονέων για γενικά εκπαιδευτικά ζητήματα και να αύξησουν την κατανόηση για τα παιδαγωγικά προβλήματα του παρόντος.

2) Τις βραδύς γονέων κατά τάξεις: Είναι περιοδικές συγκεντρώσεις ένομούχου χαρακτήρος ενός δασκάλου με τους γονείς των μαθητών του. Η συζήτηση περιστρέφεται σε τρεχούσης φύσεως διδακτικά και παιδαγωγικά ζητήματα. Τέτοια ζητήματα είναι παρά πολλά: έναρξη του σχολείου και σχολικές διακοπές, θερινές έσοχές, εκδρομές, έορτές, ζητήματα προαγωγής, νέα έποπτικά μέσα, νέοι μεθοδικοί πειραματισμοί, τα οικιακά θέματα, τα ένδεικτικά, ή χρησιμοποίηση του ελεύθερου χρόνου, ή γυμναστική και τα σπόρ, τα άναγνώσματα των νέων, οι παιδαγωγικές ποινές, ή σεξουαλική άγωγή, έπαγγελματική προπαρασκευή — προσανατολισμός, κινηματογράφος θεάματα κλπ. Είναι οι καλύτερες συγκεντρώσεις.

Για την έπιτυχία των συγκεντρώσεων τούτων άπαιτείται καλή θέληση εκάτέρωθεν, άμοιβαία έμπιστοσύνη. Με τις συγκεντρώσεις αυτές, οι γονείς θα μάθουν όσα ξέρουν οι δασκάλοι για το παιδί τους, και οι δασκάλοι από τους γονείς όσα ξέρουν εκείνοι για το μαθητή. Ούτε ο ένας όμως ούτε ο άλλος θα μάθουν τί κάνει και πώς περνά το παιδί έξω στο δρόμο. Το θέμα αυτό πρέπει να μελετηθί ιδιαίτερα.

Στο σημείο αυτό έρωτάται; Ποιοί θα είναι οι όμιλητές των συγκεντρώσεων; Όχι μόνον δασκάλοι, αλλά και πολλοί γονείς: Ιατροί, αρχιτέκτονες, μηχανικοί, βιομήχανοι, δικαστικοί, δημοσιογράφοι, φαρμακοποιοί, υπάλληλοι, είδικευμένοι, εργάτες, ταχυδρόμοι, άστυνομικοί κλπ. Οι ίδιοι μπορούν και συνιστάται να διδάσκουν στις άνώτερες τάξεις ζητήματα της είδικότητός τους. Τι γίνεται στις τάξεις; ποιές οι μορφωτικές άξίες της καινοτομίας αυτής;

α) Η άμεση διδασκαλία διώχνει τη μονοτονία και εισάγει τη ζωντάνια, τη χαρούμενη διάθεση.

β) Βοηθεί το σχολείο από το να άποβή αυτόρεσκο, στατικό άρτηριοσκληρωτικό. Το φέρνει κοντά στη ζωή του λαού.

γ) Η προσεκτική και πρακτική διδασκαλία βοηθεί στην έσωτερική προπαρασκευή για τη σκόπιμη μελλοντική έκλογή του έπαγγέλματος.

δ) Βοηθεί στο να ρίξουν μι ά ματιά στην οικονομική και πολιτική πραγματικότητα και δημιουργεί σεβασμό προς οιαδήποτε εργασία.

Το πράγμα δεν είναι δύσκολο χρειάζεται ύπομονή και άσκηση.

Δ'.

Και τώρα μερικές οδηγίες:

Άπό την ήμέρα που το παιδί άρχισε να φοιτά στο σχολείο, γεννή-

θηκαν για την οικιακή του άγωγή νέα προβλήματα έντελως. Και είναι πολύ δύσκολο σε πολλούς γονείς να προσαρμοστούν όρθά προς την άλλαγή της ζωής του παιδιού, θα πρέπει με μι λογική και σκόπιμη στάση να βοηθήσουν οι γονείς, ώστε δλόκληρη ή σχολική ζωή να άποβή για τα παιδιά τους μι ά περίοδος χαρούμενης προόδου, μι ά περίοδος ελεύθερης εξέλιξης της προσωπικότητος των παιδιών τους.

Άς έχουν ύπ' όψη τους:

α) Ότι για την πρώτη φοίτηση του παιδιού στο σχολείο έχει μεγάλη σημασία με ποι ά συναισθήματα, παραστάσεις και προσδοκίες άρχίζει τη σχολική του ζωή. Το σχολείο άς μη παριστάνεται ως φυλακή ή πειθαρχείο, άλλ' ούτε και παραμυθένια χώρα. Το πρώτο γεννά το φόβο και την άγωνία, το άλλο οδηγεί σε άπάθεια.

β) Να μη διδάσκουν το παιδί πριν πάη στο σχολείο την πρώτη άναγνωση, γραφή και άριθμηση. Τα «παραμορφωμένα» παιδιά είναι πολύ δύσκολο να ένταχθούν στη μέθοδο της διδασκαλίας. Έπειτα ύπόκεινται στον κίνδυνο της άλαζονίας άπέναντι των άλλων και καταλαμβάνονται από άνία και νωθρότητα.

γ) Είναι παράλογο και συχνά βλαβερό να ζητούμε από τα παιδιά να είναι άριστοι. Η σχολική σοφία και φρονιμάδα δεν παρέχουν καμμιάν έγγύηση για την καλή εξέλιξη του χαρακτήρα και τη μελλοντική δροστηριότητα της ζωής.

δ) Τα συνηθισμένα σχολικά ένδεικτικά δεν πρέπει να υπερεκτιμώνται. Φανερώνουν μόνο μι ά πλευρά της παιδικής εξέλιξεως και κατά τρόπο έρωτηματικό. Άς μη πικραίνουμε τις διακοπές των παιδιών για τους κακούς βαθμούς. Στις 19 επί των 20 περιπτώσεων το παιδί έχει άνάγκη όχι ψόγου και τιμωρίας, αλλά στοργικής ένθαρρύνσεως.

ε) Τα φορέματα του παιδιού άς είναι σύμφωνα με τις συνήθειες του τόπου. Όχι ύπερβολές. Παιδιά, των όποιων τα φορέματα κανονίζονται σύμφωνα με την τυραννικότητα μι άς πεισματάρας και ξιπασμένης μητέρας ύποφέρουν από τα σκώμματα των άλλων, τα όποια είναι άδυσώπητα και σκληρά.

στ) Τα παιδιά άς έρχονται καθαρά, κτενισμένα, με καθαρά δόντια κλπ. πράγμα που έχει σοβαρή επίδρση στα παιδιά και στο δάσκαλο.

ζ) Τα παιδιά χρειάζονται πολύ ελεύθερο χρόνο εις άντιστάθμισμα της βαρείας σχολικής εργασίας.

η) Τα οικιακά θέματα άς έπεξεργάζονται τα παιδιά μόνα τους.

θ) Άς μη ζητούμε από παιδιά, άν δεν θέλουν, να μās διηγούνται για το σχολείο τους, όπως δεν ζητούμε να διηγήται ο πατέρας για τις δουλειές του γραφείου του την ώρα του μεσημεριάτικου φαγητού.

ι) Άς μη παίρνουμε πολύ τραγικά τα σχολικά βάσανα των παιδιών. Άν δεν είναι πλάσμένα για την πίεση του σχολείου, άς βρούν στο σπίτι "Ηλιον και κανάνηση.

ια) Μεγάλο μέρος τω συνηθισμένων σχολικών θλίψεων των μαθητών όφειλονται σε έλλιπή ψυχική ίκανότητα προσαρμογής (ύπερευαισθησία, όνειροπόλωση, έλλιπή άυτοπειθαρχία, ύπερβολική άνάγκη στοργής κλπ.). Το λάθος έγκειται στο σπίτι κατά την προσχολική ήλικία. Τα πλείστα σφάλματα είναι των γονέων (κακομάθημα, άπαγόρευση, άυτοπειθαρχία.

ιβ) Τα σχολικά έτη είναι ή καλύτερη έποχή για φίλεις — άς προάγωμε αυτές και στο σπίτι — είναι άπαραίτητες.

ιγ) Έπιβάλλεται να γίνεται διαφωτισμός των παιδιών έγκαίρως στα μαθήματα του σεξουαλισμού, για να μη γίνη από το δρόμο.

Τά μέσα αυτά της όργανώσεως της συνεργασίας σχολείου και οικο-

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΣΤΗ Μ. ΒΡΕΤΑΝΝΙΑ ΚΑΙ Ο JAMES DREVER

Έχουν εξαιρετική επικαιρότητα για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση που γίνεται στη χώρα μας αυτές τις ημέρες, τα όσα ανέφερε ο James Drever, καθηγητής της Ψυχολογίας στο Πανεπιστήμιο του Έδιμβούργου, σε μια πρόσφατη του ανακοίνωση.

Σ' αυτή την ανακοίνωση ο καθηγητής Drever τονίζει ότι, όταν πρωτοεμφανίστηκαν οι μεταρρυθμίσεις στην Ανώτερη Εκπαίδευση της Μ. Βρεταννίας προ εξαμήνου, έτυχον γενικής επιδοκιμασίας. Η κυβέρνηση τις υιοθέτησε σαν δική της πολιτική και οι δημοσιογράφοι τις εσύγκριναν με ανακοινώσεις μεταρρυθμίσεων του δεκάτου ενάτου αιώνα, εκτός από ένα συνάδελφό τους, ο οποίος τις έχαρακτήρισε σαν «τὸ τέλος» του πολιτισμοῦ στη Μ. Βρεταννία. Τὸ πρόβλημα είναι ἡ επέκταση

γένειας δὲν εἶναι τὰ μοναδικὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλα πολλὰ ἀνάλογα πάντοτε μετὰ τις συνθήκες, ὅπου λειτουργεῖ τὸ σχολεῖο. Ὅποια κι ἂν εἶναι ὅμως αὐτὰ ἕνα εἶναι βέβαιο: Ἡ ἐπιτυχία τῆς συνεργασίας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν καλὴ θέληση τοῦ δασκάλου καὶ τὴν καλὴ θέληση τῶν γονέων.

Ἡ καλὴ θέληση τοῦ δασκάλου ἐκφράζεται μετὰ τὴν κινητοποίηση ὁλόκληρης τῆς κοινωνικότητός του ἀπέναντι τῶν γονέων, μετὰ τὴν ἐγκατάλειψη κάθε σχολαστικότητος κατὰ τὴν ἐπικοινωνία μετὰ τοὺς γονεῖς, μετὰ τὴν εἰλικρινὴ ἀνοχὴ τῶν ἄλλων πεποιθήσεων, μετὰ τὴ συνείδηση τῶν νομίμων καὶ ἀνθρωπίνων ὁρίων τῆς παιδαγωγικῆς του ἀρμοδιότητος καὶ τὸν σεβασμὸ τῆς ἀρχικῆς καὶ μεγαλύτερης παιδαγωγικῆς εὐθύνης τῶν γονέων.

Ἡ καλὴ θέληση τῶν γονέων ἀποδεικνύεται, μετὰ τὴν εἰλικρινὴ προσπάθεια νὰ ἔλθουν σὲ προσωπικὴ σχέση μετὰ τὸ δάσκαλο τοῦ παιδιοῦ τους καὶ μετὰ τὴν πλατεῖα κατανόηση ὅχι μόνο τῆς διδασκαλίας του ἐργασίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀνθρώπινης καὶ κοινωνικῆς του θέσεως, τῶν ἐπαγγελματικῶν του θλίψεων καὶ χαρῶν. Μπορεῖ νὰ ὑπάρξουν διαφωνίες. Ἀλλὰ τότε ἀκριβῶς συνιστᾶται τοὺς γονεῖς, σὲ μητέρες καὶ τοὺς πατέρες: μὴν ἐπιτρέψετε νὰ ὑπάρχῃ πολυήμερη ἀντίθεση καὶ ἀποξένωση ἀπὸ τὸ δάσκαλο τοῦ παιδιοῦ σας. Μιλήτε πολὺ μετὰ τὸν δάσκαλο καὶ πολὺ λιγότερα γιὰ τὸν δάσκαλο τοὺς ἄλλους.

Γ. Ζ.

τῆς Ἀνώτερης Παιδείας ἢ ὁ περιορισμὸς αὐτῆς στοὺς ὀλίγους. Ἀπαντώντας στὸ ἐρώτημα αὐτὸ ὁ καθηγητὴς Drever, λέγει τὰ ἑξῆς:

Ἐδῶ καὶ πενήντα χρόνια ἡ Ἀγγλία ἦταν ἕνα πλούσιο καὶ ἰσχυρὸ κράτος, μετὰ πλῆθος ἐπενδύσεων στὸ ἐξωτερικὸ καὶ εὐρεῖς ἀποικιακὲς εὐθύνες. Τὰ Πανεπιστήμιά μας ἐπαίρναν δύο στοὺς ἑκατὸ στὴν κάθε ἡλικία καὶ ἐδίδαν διευθυντὰς ὑπηρεσιῶν, καθηγητὰς, μηχανικοὺς καὶ ἐπιστήμονας. Τώρα εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ ζοῦμε μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ μικρὸ νησί μας. Μετὰ κανένα τρόπο δὲν θὰ πρέπει νὰ σπαταλᾶμε τὸν ἀνθρώπινο δυναμισμό. Τώρα πρέπει νὰ ἐκπαιδεύουμε πέρα ἀπὸ τὰ συνηθισμένα ὅρια ἱκανοτήτων. Πρέπει νὰ πείσωμε τοὺς ἐπιστήμονας νὰ δεχθοῦν ἐπὶ ἴσους ὁροὺς τοὺς συναδέλφους τῶν στὴν Τεχνολογία καὶ τὸ διοικητικὸ σύστημα θὰ πρέπει νὰ συμπληρωθῇ μετὰ τις ἐξειδικεύσεις.

Τὸ σπουδαιότερο εἶναι νὰ ἀντιληφθοῦμε τὴν ἀνισότητες στὴν κοινωνία μας. Ἡ πολιτοκρημένη φρουρὰ τοῦ 1940 ἀντιλήφθηκε αὐτὸ καλύτερα παρὰ ποτέ, ἔχοντας μπροστά της ἕνα λαό, τοῦ ὁποῦ το μέλλον εὐρίσκετο στὰ χέρια της, Ἔτσι οἱ τελευταῖοι σταθμοὶ τοῦ πολέμου εἶδαν τοὺς πρώτους σταθμοὺς μιᾶς ἡττοῦς ἐπαναστάσεως. Μία ὁμάδα ἀπὸ λαμπροὺς ἄνδρες, ἀκαδημαϊκοὺς καὶ κυβερνητικοὺς ὑπουργοὺς ἔσυραν τὰ πρώτα σχέδια τοῦ Welfare State. Τότε ἰδρύθηκε ἡ Ἐθνικὴ Ὑπηρεσία Ὑγείας καὶ δημοσιεύτηκαν τὰ ἄρθρα τῆς Ἐκπαιδεύσεως τὸ 1944 καὶ 1945, μετὰ τὰ ὅποια ἐγενικεύετο ἡ κατώτερη ἐκπαίδευση. Εἰς ἐκείνους δὲ οἱ ὅποιοι μποροῦσαν νὰ προχωρήσουν, προσεφέρετο οἰκονομικὴ βοήθεια μέχρι καὶ τοῦ 19ου ἔτους τῆς ἡλικίας των. Τὰ παιδιὰ αὐτὰ, ποὺ γεννήθηκαν κατ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους καὶ μετὰ ταῦτα, ἀπειλοῦν καὶ καταπονοῦν μετὰ τὴν ποιότητα, καθὼς καὶ τὴν ποσότητα τὸ σύστημα τῆς Ἀνώτερης Παιδείας. Ἐδῶ καὶ 4 χρόνια ἐφαίνετο ὥσάν νὰ μὴν λαμβάνημε γάλας διαστάσεις, οὔτε νὰ ἀλλάξουν τὰ πράγματα ριζικὰ καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἰδρύθηκε ἡ Robbins Committee. Ἡ ἀποστολὴ τῆς ἦταν νὰ ἐπανεξετάσῃ ὁλόκληρον τὸ σύστημα τῆς Ἀνώτερης Παιδείας στὴ Μ. Βρεταννία καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν καὶ δυναμικοῦ νὰ συμβουλευτῇ τὴν Κυβέρνηση περὶ τῶν ἀρχῶν, πάνω σὲ ὅποιες θὰ πρέπει νὰ βασισθῇ ἡ μακρόχρονη ἀνάπτυξη. Εἰδικώτερα νὰ τὴν συμβουλευτῇ ἐὰν θὰ πρέπει νὰ γίνουν ἀλλαγὲς εἰς αὐτὸ τὸ σύστημα, ἐὰν θὰ πρέπει νὰ γίνουν τροποποιήσεις στὴν παροῦσα διαρρύθμιση ὅσον ἀφορᾷ τὸν προγραμματισμὸ καὶ συντονισμὸ τῶν διαφόρων τύπων ἰδρυμάτων.

Ὅπως ἔχουν σήμερα τὰ πράγματα, διακρίνομε τρία εἶδη ἰδρυμάτων: Τὰ Πανεπιστήμια, τὰ Τεχνικὰ Κολλέγια καὶ τὰ Ἐκπαιδευτικὰ Κολλέγια, ποὺ καταρτίζουν διδασκικὸ προσωπικόν. Αὐτὰ δὲν ἀνήκουν στὸ ἴδιο ἐπίπεδο, οὔτε ὑπάρχει πλήρης ἰσοτιμία μεταξὺ τους. Τὰ Πανεπιστήμια ἀπολαμβάνουν ἕνα ὁμοιόμορφο τρόπο διοικήσεως, ὁ ὁποῖος τὰ προστατεύει ἀπὸ πολλὰ εἶδη πολιτικῶν καὶ διοικητικῶν ἐπεμβάσεων. Τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τῶν Ἀγγλῶν ἀκομφο, ἀλλὰ ἀποτελεσματικόν, τὸ νὰ ἐξαρτῶνται δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἐπιδεξιότητα, τὴν σοφία ἢ τοὺς περιορισμοὺς ὀλίγων ἀτόμων. Ὑπουργὸς ἀρμόδιος γιὰ τὰ Πανεπιστήμια εἶναι ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν. Αὐτὸς συμβουλευτῇ τὴν οἰκονομικὴ ἐπιτροπὴ τῶν Πανεπιστημίων ποὺ εἶναι ὑπεύθυνη γιὰ τὰ οἰκονομικά τους. Τὸ ἔργο τῆς βέβαια εἶναι ἡ συνεργασία καὶ ὄχι ὁ ἔλεγχος. Κάθε Πανεπιστήμιο εἶναι αὐτόνομο, μετὰ τὴν ἐννοια ὅτι ἔχει πλήρη ἐλευθερίαν προτάσεων καὶ ἀναδείξεων, ἐλευθερίαν στὴν κατάρτιση προγραμμάτων, ἐλευθερίαν στὸν καθορισμὸ τῶν εἰσακτέων, ἐλευθερίαν στὴ διατήρησιν τῆς ἰσορροπίας μεταξὺ διδασκαλίας καὶ ἐρευνας καὶ ἐλευθερίαν στὸν καθορισμὸ τοῦ σχήματος τῆς μελλοντικῆς ἀναπτύξεως. Ἡ οἰκονομικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Πανεπιστημίου, καθ' ἑαυτήν, ἀποτελεῖται, κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος, ἀπὸ καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου. Ἀλλὰ μέλη προέρχονται ἀπὸ τὸ διδασκικὸ προσωπικὸν τῆς Μ. Παιδείας, ἀπὸ τὴ βιομηχανία καὶ ἀπὸ κυβερνητικοὺς ὑπαλλήλους γιὰ ἐρευνας. Μόνον ὁ διευθυντὴς εἶναι μόνιμος μετὰ ἀκαδημαϊκὴ μίσθωση. Ἡ ἐπιτροπὴ συμβουλευτῇ τὸν Ὑπουργὸ Οἰκονομικῶν περὶ τοῦ ποσοῦ χορηγήσεως γιὰ κάθε πένταξία καὶ κατανέμει τὸ ποσὸ στὰ Πανεπιστήμια. Ἔτσι ἡ κυβέρνηση παίρνει συμβουλὰς ἀπὸ ἕνα

δυνατόν δύο τέτοια διαφορετικά συστήματα να τεθούν στο ίδιο οικόδομημα, αλλά μόνον εκεί θα συνυπάρχουν, αφού η πρωτοβουλία έρχεται εις μὲν τὸ ἓνα ἐκ τῶν κάτω, εις δὲ τὸ ἄλλο ἐκ τῶν ἄνω. Ὑπάρχει ὁ κίνδυνος, θεαίως, ἡ πλεονημία τῶν πραγμάτων καὶ ἡ ἀνάγκη γιὰ ταχεῖς ἀποφάσεις νὰ δδηγήσουν τοὺς ἀρμοδίους στὰ πανεπιστημιακὰ ζητήματα, νὰ ἀντιγράψουν τις μεθόδους τῶν συναδέλφων τους, οἱ ὁποῖοι κατευθύνονται ἀπὸ τις σχολές τους. Εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον ἡ Κυβέρνησις δὲν ἐπέσθη. Γιὰ τὴν προστασία τῶν ἐπινοήσεων αὐτῶν ἔχουν τοποθετηθῇ ἓνας ὑπουργὸς γιὰ νὰ ἐπιβλέπῃ τὸ ὅλον ἔργον καὶ δύο ἄλλοι ὑπουργοί, ἓνας γιὰ τὴν Ἀνώτερη παιδεία καὶ ὁ ἄλλος γιὰ τὰ σχολεῖα.

Ἀπ' αὐτὰ φαίνεται ὅτι ὁ καθηγητὴς Drever ἐλέγχει τὴν κυβέρνηση καὶ κυρίως τοὺς ὑπουργούς, ἂν καὶ ἔδειξαν πολὺ μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ πανεπιστημιακὰ πράγματα. Ὅλα τὰ Πανεπιστήμια, συμπεριλαμβανομένων τῆς Oxford and Cambridge, παίρνουν πολὺ μεγάλες χορηγήσεις ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ ἐπιτροπὴ τῶν Πανεπιστημίων. Ἀλλὰ ἰδρύματα ἐξαρθῶνται ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ τὸ δημόσιο χρῆμα. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι σύμφωνα μὲ τις νέες διαρρυθμίσεις τῶν ἐπιτροπῶν, τὰ ποσὰ αὐτὰ μελλοντικὰ θὰ ἀνέλθουν ἀπὸ 1206 ἑκατομ. τὸν περασμένο χρόνον σὲ 1742 ἑκατ. τὸ 1980-81. Τὸ τέταρτον τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ θὰ διατεθῇ γιὰ φοιτητάς. Ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν ἀνακοινώσεων τοῦ Anderson πρὸ τεσσάρων χρόνων, κάθε φοιτητὴς ποὺ γίνεται δεκτὸς ἀπὸ Βρετανικὸ Πανεπιστήμιο, δικαιούται τέτοια βοήθεια. Τὸ ποσὸν αὐτὸ ἀρχίζει ἀπὸ 150 τὸ ἐλάχιστον γιὰ παιδιὰ ἀπὸ γονεῖς καλῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως μὲ προοπτικὴ νὰ καλύψῃ ὅλα τὰ ἐξοδα τῶν φτωχῶν παιδιῶν. Ἀλλὰ τὰ Πανεπιστήμια ἐλεύθερα ἐκλέγουν αὐτοὺς ποὺ θέλουν καὶ ἡ πολιτεία παρέχει τὰ μέσα εἰς αὐτοὺς νὰ παρακολουθήσουν. Ὑποστηρίζομεν αὐτὸ διὰ δύο λόγους: «Πρῶτον, ἐκλαμβάνοντες τὴν παιδείαν ὡς μέσον, δὲν πιστεύομεν ὅτι ἡ σημερινὴ κοινωνία μπορεῖ νὰ πετύχῃ τοὺς σκοποὺς τῆς κοινωνικῆς ἀναπτύξεώς της καὶ τὴ διατήρησιν ἀνωτέρας πνευματικῆς στάθμης, ἀναπτύσσοντας σὶν ὕψιστον βαθμὶν τις ἱκανότητες τῶν πολιτῶν της. Αὐτὸ εἶναι ἀναγκαῖον ἂν θέλωμεν νὰ συναγωνιστοῦμε ἄλλες ἀνεπτυγμένες χώρες σὶν τεχνολογικὸ καὶ κοινωνικὸ τομέα. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ὑπῆρχε αὐτὸς ὁ οἰστρος τοῦ διεθνoῦς συναγωνισμοῦ, πάλι θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναγνωρίσουμε τις τάσεις τῆς σημερινῆς κοινωνίας ὅσον ἀφορᾷ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν παιδεῖα. Ἐπομένως μιὰ ὁλοκληρωτικὴ ἐκπαίδευση τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι ἀναγκαῖα.

Ἐκτὸς ὅμως αὐτοῦ, οἱ ἐπὶ τῆς παιδείας ὑπουργοὶ πρέπει μὲ εὐλικρίνεια νὰ θέσουν σὰν μέγιστον σκοπὸν τοὺς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἱκανοτήτων τοῦ ἀνθρώπου νὰ κατανόη, νὰ σκέπτεται καὶ νὰ δημιουργῇ.

Παρατηρεῖται δὲ τὸ ἐξῆς φαινόμενον: Αὐτὴ τὴ στιγμήν στὰ Πανεπιστήμια εἰσέρχεται μόνον τὸ 5 % ἀπὸ τοὺς ἀποφοίτους. Μερικοὶ νομίζουν ὅτι εἶναι ἱκανὸν γιὰ ἀνώτερες σπουδὰς τὸ 12 % ἐνῷ πραγματικὰ εἶναι ἱκανὸν περισσότερον ἀπὸ τὸ ἥμισυ.

Ἐκερδίσαμε ὅμως μερικὰ πλεονεκτήματα ἀπὸ τὴν πολιτικὴν τοῦ περιορισμοῦ στὸ παρελθὸν καὶ ἐλπίζω νὰ τὰ σταματήσωμε. Ἡ ἀναλογία π.χ. προσωπικοῦ καὶ μαθητῶν, ἐδῶ εἶναι 1 στοὺς 8, στὴν Ἀγγλίαν 1 στοὺς 13, στὴ Ρωσίαν καὶ Σουηδίαν 1 στοὺς 12, τῆς Γαλλίας 1 στοὺς 30 καὶ τῆς Ὁμοσπονδίας Γερμανίας 1 στοὺς 35. Ἡ διαφωνία μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῶν δύο μεγάλων ἡπειρωτικῶν γειτόνων ἀναμφίβολα φανερώνει τὴν πίστη των στὴ διδασκαλίαν τῶν συνηθισμένων διαλέξεων. Ἡ συμπάθειά μας γιὰ τὸν μικρὸν ἀριθμὸν μαθητῶν κατὰ τὴν διδασκαλίαν, ἴσως νὰ ὀφείλεται σ' ἓνα κενόδοξο ζῆλον τῶν παλαιότερων μας Πανεπιστημίων, ἀλλὰ φαίνεται νὰ εἶναι ἀποτελεσματικὸς, ὅταν κυρίως συνδυάζεται μὲ αὐστηρὰς εἰσαγωγικὰς ἐξετάσεις.

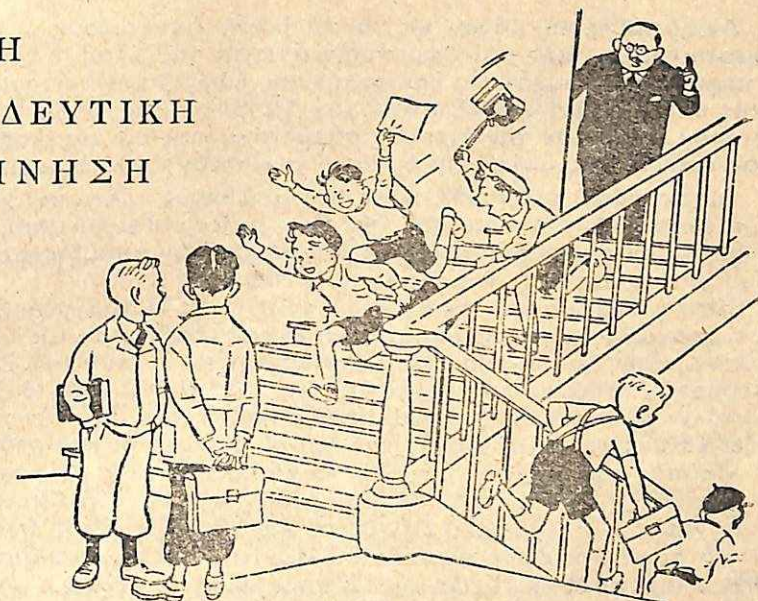
Ἡ ἀπόλεια ποσοστοῦ 5% στὴ Μ. Βρεταννίαν εἶναι τὸ πρὸ χαμηλὸν ποὺ συναντήσαμε. Ἡ Ρωσία ἔρχεται δευτέρη μὲ 20% γιὰ πλήρεις σειρὰς μαθημάτων, ἀλλὰ πολλὰς ἀπ' αὐτὰς διατηροῦνται μὲ πρόσθετη ἡμιαπασχόληση. Ἡ ἀμερικανικὴ ἀναλογία φθάνει τὸ 45%, χωρὶς νὰ εἶναι ἡ ὑψηλότερη.

Τὸ ἀποτέλεσμα ὅλων αὐτῶν εἶναι, ὅτι ἐνῷ ἡ Μ. Βρεταννία ἔχει τὸ χαμηλό-

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ

ΚΙΝΗΣΗ

ΑΠΟ ΤΗ ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩΝ ΔΗΜ. ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΑΣΚΑΛΩΝ

Η ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΔΙΔΑΣΚΕΙ ΕΙΣ ΤΟ ΡΕΘΥΜΝΟΝ

Ἐὰν πράγματι ὑπάρχῃ ἓνα ἀνώτερον πνευματικὸν φυτῶριον, τὸ ὁποῖον μὲ ζῆλον ἐργάζεται, ὅχι μόνον νὰ μορφώσῃ τοὺς τροφίμους του, ἀλλὰ καὶ τὸ κοινὸ ὁλοκλήρου τῆς Κρήτης, τοῦτο εἶναι ἡ Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία Ἡρακλείου.

Τελοῦσιν οὖν μὴδε ἡλικίας ποὺ εἰσάγεται στὸ Πανεπιστήμιο, οἱ πτυχιούχοι της εἶναι περισσότεροι ἀπὸ τις περισσότερες εὐρωπαϊκὰς χώρες.

Τὸ ἔργο μου ἦταν ἡ προσπάθεια ἐπεκτάσεως τῶν προνομίων καὶ εὐκαιριῶν τῶν ὀλίγων, χωρὶς νὰ καταργήσῃτε τὰ προνόμια καὶ νὰ ἐλαττώσῃτε τις εὐκαιρίες. Ἡ παιδεία δὲν εἶναι ἐμπόρευμα, καταλήγει ὁ καθηγητὴς Drever, γιὰ νὰ ὑπόκειται στοὺς νόμους τῆς ἀγορᾶς, γι' αὐτὸ τὸ κράτος εἶναι ὑπεύθυνον γιὰ τὰ οἰκονομικὰ της καὶ ἄφησε στοὺς ἰδίους τοὺς ἐκπαιδευτικούς νὰ φέρουν εἰς πέρας τὸ ἔργον.

Ἐπειτα ἀπ' ὅλα αὐτὰ ἴσως φαίνεται ὅτι πολὺ λίγο περιθώριον ἔχει μείνει γιὰ τὴν αὐτοβοήθεια καὶ ἀνεξαρτησία τοῦ φοιτητοῦ. Ὑπάρχει ἓνα σημεῖον οὐσίας εἰς αὐτὰ καὶ ἀπ' αὐτὰ ἐξαρτᾶται ἡ ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία τοῦ συστήματός μας. Πρέπει νὰ τὸ ἀντιμετωπίσωμε σύμφωνα μὲ τὸ χαρακτῆρα καὶ τις διαθέσεις τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν μᾶλλον παρὰ σὰν διοικητικὴν τεχνικὴν. Ἐτσι, τελειώνοντας, μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι στὴν ἐποχὴν μας καὶ τὴν χώραν μας οἱ φοιτηταί μας κατέχουν προνομιοῦχο θέσιν. Τοὺς προσφέρονται ἐξαιρετικὰς εὐκαιρίες ἀπὸ τὸ μόχθον τῆς κοινότητος. Ἐχουν τὴν υποχρέωσιν νὰ ἐκμεταλλευθῶν μὲ ὅλες τους τις δυνάμεις τὰ 3 ἢ 4 χρόνια καὶ νὰ ἐνθυμοῦνται, ὅπως καὶ ὁ Milton, ὅτι «tase and leisur is given thee for thy retired thoughts out of other men's swelt».

Δὲν νομίζω ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ τέλος τοῦ πολιτισμοῦ στὴ Βρεταννίαν. Οὔτε δεβαίως εἶναι ἡ ἀρχὴ του.

(Μετ. Λεωνίδα Μπαρτζελιώτη)

Δὲν ἀποβλέπει μόνον εἰς τὸ νὰ δώσῃ ἀποφοίτους ἱκανοὺς διὰ τὴν πνευματικὴν, ψυχικὴν καὶ σωματικὴν ἀγωγὴν τῆς νέας Ἑλληνικῆς γενεᾶς. Δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὴν καλὴν τῆς ἐσωτερικῆς λειτουργίαν. Ἡ δρᾶσις τῆς ἐπεκτείνεται καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν περίβολόν τῆς. Ἀπευθύνεται πρὸς τὸ εὐρύτερον κοινὸν μὲ τὴν ἐνεργὸν συμμετοχὴν τῆς εἰς τὰς διαφόρους ἐορταστικὰς ἐκδηλώσεις καὶ μὲ τὴν ὁργάνωσιν εἰδικῶν καλλιτεχνικῶν ἐμφανίσεων.

Διοργανώνει εκδρομὰς πρὸς τὰς διαφόρους πόλεις καὶ χωριὰ τῆς Κρήτης μὲ σκοπὸν νὰ παρουσιάσῃ, ἂφ' ἑνὸς μὲν ὑποδειγματικὰς διδασκαλίας εἰς τοὺς ἐν ἐνεργείᾳ διδασκάλους διὰ μέσου τῶν σπουδαστῶν της καὶ ἂφ' ἑτέρου νὰ χάριση μίαν ἀνωτέραν καλλιτεχνικὴν πνοήν.

Είς τὰ πλαίσια τῶν ἐπιδιώξεων οὐτῶν τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας μας, ὁργανώθη ἐκδρομὴ εἰς τὸ Ρέθυμνον τὸ Σάββατον τῆς 27ης Μαρτίου. Μὲ ἐπικεφαλῇ τὸν ἀκούραστον Διευθυντὴν κ. Ἐμμανουὴλ Ζαμπετάκη, οἱ δευτεροετῆς σπουδάζονται εὐρέθημεν εἰς τὰς 9 π.μ. εἰς τὸ Ρέθυμνον. Εἰς μίαν πόλιν μὲ σημαντικὴν πνευματικὴν παράδοσιν. Εἰς τὴν πόλιν ὅπου δεσπόζει τὸ περίφημον φρούριόν της καὶ οἱ πανύψηλοι μινωρῆδες.

Σκοπὸς τῆς ἀφίξεώς μας ἦτο νὰ χαρίσωμεν μίαν διδασκαλίαν εἰς τοὺς διδασκάλους τῆς Ρεθύμνης καὶ μίαν ἐκδήλωσιν πρὸς τὸ κοινὸν εἰς μνήμην τοῦ Ἐθνάρχου Ἐλευθερίου Βενιζέλου ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τοῦ θανάτου του.

Τὸ πρῶτ' ἀφιερῶθ' εἰς διδασκαλίαν τὴν ὅποιαν παρουσίασε ὁ δευτεροετής σπουδαστὴς κ. Γεώργιος Σαρηγιάννης εἰς τὴν ΣΤ'. τάξιν τοῦ 2ου Δημοτικοῦ Σχολείου Ρεθύμνου. Τὸ θέμα τὸ ὁποῖον ἐδίδαξε ὁ ἐν λόγῳ σπουδαστὴς δὲν ὑπῆρχε εἰς τὸ ἀναγνωστικὸν τῆς ΣΤ'. τάξεως Εἶχεν ληφθῆ ἀπὸ ἄλλο βιβλίον καὶ διεμοιράσθῃ εἰς τοὺς μαθητὰς πολυγραφημένον. Καὶ τοῦτο διὰ νὰ εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστον.

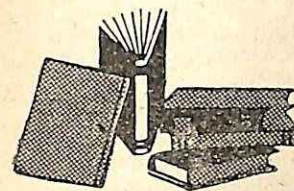
Παρόντες, έκτος από ἡμᾶς, ἦσαν οἱ κ.κ. Ἐπιθεωρητὰ Στοιχειώδους Ἐκπαίδευσεως Ἀθῆναι καὶ Βιτῆς, Ἐκπαιδευτικῆς Περιφέρειας Ρεθύμνης καὶ πολ-
λοὶ διδάσκαλοι ἐκ τῶν δύο ἀνωτέρω περιφερειῶν.

Με ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν ὁ συνάδελφος σπουδαστὴς παρουσίασεν τὴν ὄλην πορείαν τῆς διδασκαλίας του. Ἡ προσπάθεια ἐκ μέρους τοῦ ἡτο ἀξίει· παινῇ. Παρουσίασε τὴν τριμερῆ πορείαν τῆς ἀναγκασσεως με ὀκοπὸν ν' ἀποδείξῃ τὰ ἀποτελέσματά της, διὰ νὰ τὴν ἀκολοθῇσιν οἱ ἐμμένοντες εἰς τὴν παλαιὰν διδασκικὴν μέθοδον διδάσκαλοι. Ἡ ἐπιτυχία του ἐξεπλήρωσε τὸν πόθον ὄλων τῶν διδασκάλων, ὅτι θὰ τοὺς διαδεχθοῦν περισσότερον ἄξιοι ἀπ' αὐτοὺς μέλλοντες συνάδελφοι. Ἐταῖ ἐδόθη καὶ τὸ μέτρον τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον συντελεῖται εἰς τὴν Ἀκαδημίαν μας.

Ἐν προκειμένῳ μεγαλύτεραν σημασίαν εἶχεν ἡ κριτικὴ ἐπὶ τῆς διδασκαλίας, Ἐν πρώτοις ὁ σπουδασταὶ ἀνέφεραν τὰς κρίσεις των. Ἐδόθη κατόπιν ὁ λόγος εἰς τοὺς παρόντας Διδασκάλους καὶ Ἐπιθεωρητάς, οἱ ὅποιοι βάσει τῆς πείρας καὶ τῶν πολλῶν γνώσεών των ἀνέπτυξαν τὰς ἀπόψεις των. Ἐν συνεχείᾳ ὁ κ. Ὑποδιευθυντὴς τῆς Ἀκαδημίας ὠμίλησε καλῶς ἐπὶ τῶν διαφόρων προβλημάτων, τὰ ὅποια ἐπαρουσίασε ἡ διδασκαλία καὶ ἔδωκε ὠρισμένας γενικὰς ὑποδείξεις, τὰς ὁποίας ὀφείλομεν νὰ ἀκολουθοῦμεν.

Τὴν ὅλην συζήτησιν διηύθυνε ὁ Διευθυντῆς τῆς Ἀκαδημίας, ὁ ὁποῖος καὶ ἀπαντοῦσε εἰς τὴν κριτικὴν ὧσιν ἐξέφρασαν τὴν γνώμην των ἐπὶ τῶν σφαλμάτων ἢ ἐλαττωμάτων τῆς διδασκαλίας.

Τὴν ἰδίαν ἡμέραν εἰς τὰς 8 μ.μ. εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Ὁδείου Ρεθύμνης μᾶς ὑπεδέχθησαν μὲ μεγάλο ἐνθουσιασμόν αἱ Ἀρχαὶ καὶ τὸ κοινὸν τῆς πόλεως διὰ τὴν ἑορταστικὴν ἐκδήλωσιν εἰς μνήμην τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου. Τὴν ἄπειρὴ χαρὰ καὶ τὰς εὐχαριστίας τῶν διὰ τὴν ἐμφάνισίν μας ἐξεδήλωσαν διὰ τοῦ Δημάρχου καὶ τῶν χειροκροτημάτων τῶν. Τὸν χαιρετισμὸν ἀνταπέδωσε ὁ Διευθυντὴς μας κ. Ἐμμανουὴλ Ζαμπετάκης, ὁ ὁποῖος

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

*Αθανασίου Κ. Γκρόζα: Ειδική Διδακτική τῆς Τρίτης Δημοτικοῦ. Ἀθῆναι 1965
(Σελ. 1—204).

Ὁ δάσκαλος δέν πρέπει νά συρρικνωθῇ γύρω ἀπὸ μιὰ φόρμα διδασκτικῇ ἀλλὰ νά παραμένει στὴν διδασκαλικὴ του ἱερωγία ἐρευνητῆς καὶ μεταρρυθμιστῆς.

Σούρλας

1. Γύρω από την μορφή της Συγκεντρωτικής διδασκαλίας και της ιδέας της Στενότερης Πατρίδος πίπτει και έντοπίζεται το βάρος της συγγραφής και εξαίρετου και άγαπητου συναδέλφου, Άθανασίου Γκρόζα, με επίκεντρον μορφωτικών την τρίτην τάξιν του λαϊκού μας σχολείου.

ἰδοῦ ἡ μορφή τῃς πρωτοεπιστολῆς ἐρευνῆς τοῦ σπὴν θεωρία καὶ σπὴν πράξη.
Ἡ Πατριδογνωσία γὰρ τὴν Β' τάξην τοῦ λαϊκοῦ σχολείου τὸν ἀπποσχόλησε σὲ
ἐκδοσὴ βιβλίου τοῦ ξεχωριστὰ στὰ 1952.
Ἡ ἐκδοσὴ ἀρθρογραφία τοῦ σὲ ἄρθρα, κριτικὰς καὶ βιογραφίαι διαφόρων
ἐκδοσὴ ἀρθρογραφία τοῦ σὲ ἄρθρα, κριτικὰς καὶ βιογραφίαι διαφόρων

Ἡ πλούσια ἀρθρογραφία του σὲ ἄρθρα, κριτικὲς καὶ βιογραφίες διαφόρων παιδαγωγῶν, στάθηκε θερμὸς συμπαραστάτης στὴν μακροχρόνια διδασκαλικὴ ἱερουργία του, τὸ δὲ τελευταῖο ταξεῖο του στὴν Γερμανία (Ἀπρίλιος τοῦ 1964) τὸ συνοδεύει ὁ δίκαιος θαυμασμός του γιὰ τὴν μορφήν τῆς Φυσιογνωστικῆς πλευρᾶς τῆς Πατριδωνοσίας, ὅπως τὴν ἀντίκρουσε νὰ διδάσκεται καὶ νὰ ἐφαρμόζεται σὲ λαϊκὸ σχολεῖο τῆς Δυτικῆς Γερμανίας τὸ ὁποῖον ἐπισκέφθηκε.

(Γκρόζα, Αὐτόθι σελ. 42)

(Γκρόζα, Αυτόθι σελ. 42)

Τό σημείον όμως τό καινούργιο τό όποϊον χαρακτηρίζει τήν μορφήν τής έρευνητικής προσπαθείας του είναι ή μορφή τής Συγκεντρωτικής διδασκαλίας στήν τρίτην τάξιν του λαϊκού σχολείου.

Μεταξύ δὲ τῶν διαφορῶν διδακτικῆς φύσεως μορφῶν ποὺ διεισπύθησαν κατὰ καιροῦς ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς νεωτέρας Παιδαγωγικῆς ρίχνει τὴν προτίμησιν του κατ' ἀρχὴν στὴν μορφήν τῆς Συγκεντρωτικῆς διδασκαλίας τοῦ Berthold Otto, ἀπὸ τὴν ὁποία δανεῖζεται πολλὰ σημεῖα, τονίζοντας ἐπὶ λέξει ὅτι:

«Ἡ ἐνιαία διδασκαλία ποὺ θὰ ἐφαρμόσουμε στὴν τρίτη τάξη τοῦ δημοτικοῦ

«Η ενιαία διδασκαλία που θα εφαρμόσουμε στην τρίτη τάξη του δημοτικού πλεονεκτήματα έχει από την ενιαία διδασκαλία του Όττο, γιατί είναι πηγαία, εποπτική, βγαλμένη από την ζωή και τα φαινόμενά της μακριά από ακατάστατους συνδυασμούς της Έπιστήμης, της τεχνικής και της διάφορης έρευνας των γνώσεων που αρμόζουν στις ανώτερες έμπειρότερες ηλικίες του ανθρώπου.

ἐξέφρασε τὴν μεγάλην συγκίνησίν του, διότι εὗρεθῇ ὑπ' αὐτὰς τὰς συνθη-
 κας εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του ἐν μέσῳ φίλων καὶ παλαιῶν συμμαθη-
 τῶν του.

Ἦ δὲ ἡ ἑορτὴ ἦτο ἕνας συνδυασμὸς πανηγυρικοῦ καὶ κρητικῶν τραγουδιῶν. Ὁ διδάσκαλος τοῦ Προτύπου τῆς Ἀκαδημίας κ. Ἐμμανουὴλ Χαλκιαδάκης ὠμίλησε διὰ τὴν μεγάλην φυσιογνωμίαν τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου καὶ ἡ χορωδία μας ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Θεοδώρου Ἀντωνιάκου ἐσκόρπισεν ἐνθουσιασμόν καὶ συγκίνησιν μὲ τὰ πλήρη δωρικοῦ μεγάλου ριζιτικά τραγούδια, πρὸς τὰ ὁποῖα τόσῃν ἀγάπῃν εἶχεν ὁ μέγας ἐκεῖνος Κρήσις.

Ἀντιγόνη Ζαφειριάδου

Τὰ παιδιά τῆς τρίτης τοῦ δημοτικοῦ τῶν 8 ἢ 9 ἐτῶν βλέπουν συνολικὰ μέσα στὴ ζωὴ τὴν κίνηση καὶ τὴν ἐργασία τῆς στενότερῆς τους Πατρίδας χωρὶς διόλου ἀκόμα ἐπιστημονικὰ κριτήρια.»

(Γκρόζα, Αὐτόθι σελ. 10)

2. Ἄλλ' ὁ προοδευτικὸς συνάδελφος κ. Γκρόζα δὲν σταματᾷ στὴν μορφὴ αὐτὴ, ἀλλὰ μέσα στὴν ἐρευνητικὴ του προσπάθεια ἀνακαλύπτει πῶς ἡ συγκεντρωτικὴ διδασκαλία κατὰ τὰς ἀπόψεις τῆς Ἑνώσεως τῶν δασκάλων τῆς Λειψίας εἶναι ἡ πιὸ κατάλληλη γιὰ τὴν τρίτῃ τάξῃ τοῦ δημοτικοῦ μας Σχολείου.

Αὐτὰ λέγει ἐφαρμόζον τὰ πλεῖστα σχολεῖα πολιτισμένων Χωρῶν, καὶ κάθε τόσο τὴν τελειοποιοῦν.

(Γκρόζα, Αὐτόθι σελ. 12)

Συνδυάζοντας δὲ ἐν τέλει τὰς διδακτικὰς ἐπὶ μέρους προτιμήσεις τοῦ ὁ ἐξαίρετος συνάδελφος κ. Γκρόζα καὶ μετὰ παιδαγωγικῆς προοπτικῆς γενικωτέρας φιλοσοφικὰς ἀπόψεις, υἱοθετεῖ τὴν γνώμην τοῦ Γερμανοῦ μεθοδικοῦ Albert, ὅστις ἀποφαίνεται ὅτι :

«Ὅπως κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ Φιλοσοφία ἦταν ἡ μόνη ἐπιστήμη, κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἡ Θεολογία, ἔτσι τὸ σύγχρονόν μας σχολεῖο ἐπιζητεῖ τὴν καινούργια του μορφὴ μέσα στὴν συγκέντρωση. Ἡ τάσις δὲ αὐτὴ προβάλλει τώρα στὴν Παιδαγωγικὴ σὰν ἐκφραστικὴ καὶ ἐνωτικὴ δύναμη».

(Γκρόζα, Αὐτόθι σελ. 18)

Ἴδου ὁ ἐρευνητὴς δάσκαλος, ποῦ δικαιούται νὰ ἀποσπᾷ τὰ θερμὰ συγχαρητήρια καὶ τοῦ χαράσσοντος τὲς γραμμὲς αὐτές, γιὰ τὴν ἀνησυχία ποῦ ἐμφωλεύει μέσα του.

Στὴν ἀποψη δὲ αὐτὴ τὸν βοηθεῖ καὶ ἡ κατοχὴ ξένων γλωσσῶν, τῶν ὁποίων ἡ βιβλιογραφικὴ συμβολὴ εἶναι ἴσως πολὺτιμος, παράλληλα πρὸς τὴν πλουσίαν ἐλληνικὴν βιβλιογραφίαν, ποῦ παραθέτει σὸ τέλος τῆς συγγραφῆς του.

Ἐν τέλει καὶ ἐν συναρτήσῃ πρὸς τὰς ὡς ἄνω ἀπόψεις, ἡ ἐρευνητικὴ προσπάθεια τοῦ συγγραφέως ὁλοκληρώνεται καὶ μετὰ τὴν πρακτικὴν ὑπόδειξιν γύρω ἀπὸ τὴν μορφὴν τῆς πατριδογνωστικῆς διδασκαλίας σὲ μερικὲς πόλεις καὶ στὴν ὑπαιθρο, συγκεκριμένως δὲ ὑποδείγματα πατριδογνωστικοῦ ὕλικου στὸν Πόρον Λευκάδος καὶ στὸν Παλαιόπυργον Ἰωαννίνων.

(Γκρόζα, Αὐτόθι σελ. 161 - 180)

Ἡ συμβολὴ τοῦ ἀγαπητοῦ συναδέλφου διὰ τῆς ὡς ἄνω συγγραφῆς του, εἶναι κατ' ἀρχὴν πολὺτιμος γιὰ τὴν τωρινὴν μας ἐποχὴν, ποῦ ἐξαγγέλλονται μεταρρυθμιστικὲς προσπάθειες γύρω ἀπὸ τὴν Παιδείαν μας.

Ἰδιαιτέρως ὅμως εἶναι ἄξιος θερμῶν συγχαρητηρίων ὁ συγγραφεὺς διὰ τὴν παιδαγωγικὴν ὁμολογίαν, ἐάν ληφθεῖ ὑπ' ὄψιν ὅτι καὶ ὁ ὅρος τῆς στενότερης Πατρίδος, τὸν ὁποῖον εἰσηγήθη τὸ πρῶτον ἡ ταπεινότης μας=ἐνας ὅρος δηλαδὴ παιδαγωγικός, δεμένος μετὰ τὴν πατριδογνωστικὴν κοσμοθεωρητικὴν ἀποψιν, πολιτογραφεῖται ἤδη εἰς τὴν παιδαγωγικὴν μας κίνησιν, ὅπως εὐχῆς ἔργον θὰ ἦταν νὰ πολιτογραφηθεῖ καὶ ὁ ὅρος ὁ παιδαγωγικο-διδασκτικὸς τῶν ἐπιζητήσεων (Erlebnisse), ἀντὶ τοῦ ἐν χρήσει τῶν βιωμάτων, ποῦ θυμίζει μᾶλλον βίους ἀγίων καὶ ὄχι τρανταχτερὲς διδακτικὲς ἐπιζητήσεις.

Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ πέραν τῶν ὡς ἄνω ἀπόψεων παραμένει ὡς αἶτημα παιδαγωγικόν, εἶναι ἡ καθιέρωσις καὶ παρ' ἡμῖν τῶν Πατριδογνωστικῶν Ἀναγνωστικῶν.

Τὸ αἶτημα ὅμως αὐτό θὰ εὕρῃ τὴν λύσιν του, μονάχα μετὰ τὴν συνεργασίαν ὅλων τῶν δασκάλων κατὰ ἐκπαιδευτικὰς περιφερείας.

Πάντως :

Χαιρετίζομεν τὴν ὡς ἄνω συγγραφὴν τοῦ προοδευτικοῦ συναδέλφου Γκρόζα ὡς μίαν ἀπαρχὴν τῆς καθιέρωσέως καὶ εἰς τὴν Πατρίδα μας τῆς Πατριδογνωστικῆς Κοσμοθεωρητικῆς ἀπόψεως ὡς τῆς τὰ μάλιστα ἐνδεδειγμένης μορφωτικῆς προοπτικῆς ὅχι μονάχα γύρω ἀπὸ τὴν καλύτερη μὀρφωση τῶν παιδιῶν τοῦ λαοῦ μας, ἀλλὰ καὶ σὰν μιά αὐτόχρομη ἐθνικὴ ἀπαιτήσιν.

Εὐριπίδης Σούρλας

**Τὰ γραφεῖα τοῦ περιοδικοῦ μας
«ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ»
μεταφέρθηκαν ἀπὸ τὴν ὁδὸ Περικλέους
21, στὴν ὁδὸ Ἀκαδηρίας 57
Πρῶτος Ὄροφος
Γραφεῖο 107-108 Τ. Τ. 143
Τηλέφωνο 633.461**

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗ

Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβούλου

**ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ
ΤΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΜΑΣ ΣΧΟΛΕΙΩΝ**

ΤΟΜΟΙ Α' καὶ Β'.

Εἶναι τὸ πραγματικὸ ἐγκόλπιον τοῦ δασκάλου. Κανένα ἄλλο βιβλίον δὲν κρίθηκε τόσον εὐνοϊκὰ στὰ παιδαγωγικά συνέδρια τῆς χώρας. Τὰ κριτικὰ πορίσματα τῶν συζητήσεων ἀποτελοῦν ἐνθουσιώδεις ὕμνους τοῦ βιβλίου. Τὸ χαρακτηρίζουν ὡς κλασικὸ στὸ εἶδος του καὶ ὅτι πρέπει νὰ στολίξῃ κάθε σχολικὴ καὶ ἀτομικὴ Βιβλιοθήκη.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ περιεχόμενα τοῦ βιβλίου :

Α'. τόμος, σελ. 220

Α' : ΤΟ ΧΩΡΙΟ

1. Τοπικὸ περιβάλλον, 2. Ἡ κοινωνικὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ. (οἰκογένεια, κοινότητα, σύλλογοι, καὶ ἐνώσεις), 3. Ὁ πολιτισμὸς τοῦ χωριοῦ (θρησκεία, ἠθικὴ), 4. Ἡ ἀγροτικὴ οἰκονομία (ἡ τεχνικὴ, ἡ ἐπίδραση τῶν μεγαλοποιήσεων).

Β'. Ἡ Ψυχολογία τοῦ ἀγροτόπαιδου

1. Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ παιδιοῦ μέσα στὸν κόσμον τοῦ χωριοῦ, 2. Ἡ ψυχικὴ ἰδιότητα τοῦ παιδιοῦ, α) ἡ σκέψη του, β) ἡ γλώσσα, γ) ἡ τέχνη, δ) τὸ αὐτοσυναισθημα, ε) ἡ ἠθικὴ ἐξέλιξη καὶ στ) ἡ θρησκευτικότης.

Γ'. Οἱ νεαροὶ τοῦ χωριοῦ

1. Ἡ σωματικὴ καὶ πνευματικὴ ἐξέλιξη τοῦ νέου, 2. Ἡ γενετήρια ζωὴ τῆς νεολαίας τοῦ χωριοῦ.

Δ'. Ἡ ἀποστολὴ καὶ οἱ σκοποὶ τοῦ ἀγροτικοῦ σχολείου

1. Τὸ ἀγροτικὸ καὶ λαϊκὸ σχολεῖο, 2. Τὸ ἀγροτικὸ ὡς ἰδιαιτέρον σχολεῖο τοῦ χωριοῦ, α) ζωτικὸς χώρος τῆς ἐπαρχίας, β) Στὴν πραγματικότητα δὲν ὑπάρχει τὸ «χωριό», γ) τὸ ἀγροτικὸ σχολεῖο ἔχει δική του ὁργάνωση.

Ε'. Τὸ μονοτάξιον ἀγροτικὸν σχολεῖον

1. Ἐλαττώματα καὶ προτερήματα τοῦ Μονοταξίου, 2. Μεταρρύθμιση τοῦ ἀγροτικοῦ σχολείου, α) Ὁλικὴ κεντρικοποίηση, β) Μερικὴ κεντρικοποίηση, γ) Τὸ μορφωτικὸ ὕλικόν, δ) Τὸ σχολεῖον τοῦ πολιτισμοῦ, ε) Τὸ πατριδογνωστικὸν σχολεῖον, στ) Τὸ παραγωγικὸν σχολεῖον.

ΣΤ'. Ἡ ἐπιλογὴ τοῦ μορφωτικοῦ ὕλικου

1. Περιορισμὸς τοῦ ὕλικου καὶ ἐλευθερία ἐπιλογῆς, 2. Τὰ ὅρια τῆς ἐλευθερίας,

3. Σεβασμός του μορφωτικού ύλικού 4. «Σπουδαία» ύλικά, 5. Έμπέδωση του ύλικού, 6. Έλευθερία από τα χωριστά μαθήματα. 7. Έλαστικό αναλυτικό πρόγραμμα.

Ζ'. Διάταξη του μορφωτικού ύλικού

1. Σύντομη θεωρία της συγκεντρωτικής διδασκαλίας. 2. Επιχειρήματα υπέρ της ένιαίας συγκεντρωτικής. 3. Όρια της ένιαίας συγκεντρωτικής. 4. Διάφοροι δρόμοι.

Η'. Από την πράξη της ένιαίας συγκεντρωτικής διδασκαλίας

1. Η άσυνδεσία της διδασκαλίας των χωριστών μαθημάτων, 2. Εύκαιριακή συγκεντρωτική διδασκαλία, α) στο αναγνωστικό των παιδιών, β) στη διδασκαλία της 'Ιστορίας, γ) στη διδασκαλία της Γεωγραφίας. 3. Οι έρωτήσεις των μαθητών ως άφορμή της ένιαίας συγκεντρωτικής, 4. Η Ένωση συγγενικών μαθημάτων, α) το χρώφι και η καλλιέργεια, β) κάρβουνο και σίδηρο, 5. Ένιαία συγκεντρωτική σε πραγματογνωστικούς κύκλους, 6. Ένα σχέδιο ένιαίας συγκεντρωτικής Διδασκαλίας, 1ον έτος: το σπίτι, η αύλη και ο κήπος, 2ον έτος: στο λειβάδι και στο σπίτι, 3ον έτος: στον αγρό, στο δάσος και στο δρόμο του χωριού, 7. Χωριστοί δρόμοι των ειδικών μαθημάτων.

Θ'. Η οργάνωση της διδασκαλίας ή η αεθροση των τμημάτων

1. Προσπάθειες καταργήσεως των τμημάτων, α) Ατομική διδασκαλία, β) Κατάργηση των χωριστών τάξεων, 2. Έργασίες ομάδων, 3. Η έλευθερία της μεθόδου, α) Μεθοδικές απαιτήσεις, β) Έμφύχωση της σχολικής τάξεως.

Ι'. Η πατριδογνωστική ζωή στο αγροτικό σχολείο

1. Διάφοροι τρόποι πατριδογνωστικής αγωγής: α) Η καλλιέργεια της παρατηρήσεως, β) Η γλωσσική καλλιέργεια, γ) Η ειδική πατριδογνωστική διδασκαλία, δ) Πατριδογνωστική 'Ιστορία και πολιτική αγωγή, ε) Πατριδογνωστική αγωγή και επαγγελματική έργασία, στ) Πατριδογνωστική αγωγή και Κοινότης του χωριού, ζ) Αναγκαίες προϋποθέσεις.

ΙΑ'. Οι μορφές εργασίας του αγροτικού σχολείου

1. Σιωπηρές εργασίες. 2. Το σχολικό βιβλίο στο αγροτικό σχολείο. 3) Σχολικός χώρος και αυτομόρφωση. 4. Η συλλεκτική έργασία. 5. Ο έλεύθερος μαθητικός διάλογος. 6. Οι κατ' οίκον εργασίες.

ΙΒ'. Το αγροτικό σχολείο και το συγχρονισμένο πρόγραμμα

1. Περιοχή των σχολικών δεξιοτήτων. α) Ανάγνωση, β) γραμματική, γ) όρθογραφία, δ) αριθμητική, ε) γεωμετρία, στ) τεχνικά, μουσική και γυμναστική. 2) Η περιοχή των γνώσεων.

ΙΓ'. Η οργάνωση των τάξεων του αγροτικού σχολείου

1. Τμήματα ή ομάδες εργασίας. 2. Ώρες για πολυτάξια σχολεία. 3. Το μονοτάξιο σχολείο. α) Η ένιαία διδασκαλία, β) Μαθήματα άσκήσεων στο μονοτάξιο. γ) Η διδασκαλία της 'Ιστορίας δ) Η διδασκαλία των τεχνικών. ε) Το ώρολόγιο πρόγραμμα. 4. Το διτάξιο σχολείο. 5. Οι άλλες μορφές του όλιγοταξίου σχολείου.

ΙΔ'. Ο δάσκαλος του αγροτικού σχολείου

1. Ο νέος δάσκαλος. 2. Κοινή μόρφωση άστικών και αγροτικών δασκάλων. 3. Η πρακτική μόρφωση του δασκάλου. α) Όδηγίες για τους σπουδαστές της Π. Άκαδημίας, β) Όδηγίες λαογνωστικές για την πρακτική άσκηση. 4. Η έλεύθερη έπιμόρφωση του δασκάλου της έπαρχίας.

Β'. Τόμος, σελ. 270

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Α'. Βασικές γραμμές για την ανανέωση του αγροτικού μας σχολείου.

Β'. Υπάρχει παιδαγωγική του αγροτικού σχολείου;

Γ'. Όρια και δυνατότητες του αγροτικού σχολείου.

Δ'. Γενικό πρόγραμμα αγωγής και έργασίας του αγροτικού σχολείου.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η τριλογία των διδακτικών μορφών

Ε'. Η αυτότέλεια των μαθημάτων και η ένιαία συγκεντρωτική διδασκαλία.

ΣΤ'. Οι όμαδικές έργασίες.

Ζ'. Ο διδακτικός και μαθητικός διάλογος.

Η'. Ο σχολικός κήπος.

Θ'. Η σχολική ζωή.

Ι'. Οι σχολικές μας γιορτές.

1. Ο προφορικός λόγος. 2. Ο μουσικός λόγος. 3. Ο παραστατικός λόγος. 4. Ο χορός. 5. Το δραματικό παιχνίδι.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

1. Πρακτικές εικόνες από το νέο αγροτικό σχολείο. 2. Είκοσι δύο διδακτικές ενότητες.

Πωλείται στα κεντρικά βιβλιοπωλεία Αθηνών και στα Γραφεία του Περιοδικού «ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ» Περικλέους 21. Τιμή κάθε τόμου Δρχ. 80.